

HELSINGIN YLIOPISTO

Mitä on lapsen etu?

Sisällönanalyysi Helsingin hallinto-
oikeuden tahdonvastaisista
huostaanottopäätöksistä

Aapo Kotkavuori
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2013

*“Teidän lapsenne eivät ole teidän lapsianne.
He ovat Elämän kaipuun tyttäriä ja poikia.
He tulevat kauttanne, mutta eivät teistä itsestänne.
Ja vaikka he asuvat luonanne, eivät he sittenkään kuulu teille.
Antakaa heille teidän rakkautenne, mutta älkää ajatuksianne.
Sillä heillä on omat ajatuksensa.”*

-Kahlil Gibran 1923 (suom. Annikki Setälä)

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author Aapo Kotkavuori		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Mitä on lapsen etu? Sisällönanalyysi Helsingin hallinto-oikeuden tahdonvastaisista huostaanottopäätöksistä		
Oppiaine – Läroämne – Subject Yhteiskuntapolitiikka		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2013	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 86 + liite
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tässä pro gradu –työssä tarkastellaan lapsen edun käsitettä ja lapsen edun perusteluista tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä. Tämän lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä eriteltyjä, huostaanoton tarpeen arviointiin vaikuttavia, vanhempiin ja lapseen liittyviä negatiivisia ja positiivisia tekijöitä.</p> <p>Teoreettinen viitekehys keskittyy tarkastelemaan lastensuojelua ja lapsen edun käsitettä sekä siitä käytyä kotimaista ja kansainvälistä keskustelua. Lapsen etu on keskeisin lastensuojelua ohjaava periaate. Tässä tutkimuksessa kysymys ”Mitä on lapsen etu?” on kaksikulotteinen: yhtäältä voidaan kysyä, mitä lapsen etu on käsitteenä, ja toisaalta, mitä lapsen etu on yksittäisen lapsen kohdalla. Lapsen edun käsitettä on kritisoitu muun muassa siitä, että se on sisällötön ja sen saamat merkitykset ovat kulttuuriin ja aikaan sidottuja.</p> <p>Vuonna 2008 Suomessa astui voimaan lastensuojelulaki, joka velvoittaa aiempaa painokkaammin ottamaan huomioon lapsen edun huostaanottoja tehtäessä. Tämän tutkimuksen aineistona on Helsingin hallinto-oikeuden tekemät tahdonvastaiset huostaanottopäätökset vuosilta 2008-2009. Tutkimusaineisto on rajattu koskemaan 0–11-vuotiaita lapsia.</p> <p>Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, millä ja miten lapsen etua perustellaan hallinto-oikeuden johtopäätöksissä. Tutkimusmenetelminä ovat aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja sisällön erittely. Hallinto-oikeuden erittelemistä huostaanottoon vaikuttavista tekijöistä ja lapsen edun perusteluista on muodostettu niitä kuvaavat luokat. Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelusta kävi ilmi, että hallinto-oikeus kiinnittää muodostuneiden luokkien lukumäärän perusteella enemmän huomiota vanhemmuuden arviointiin ja erittelyyn kuin lapsen hyvinvoinnin arviointiin. Tulos ei kuitenkaan kerro sitä, kumpaa hallinto-oikeus ratkaisuja tehdessään enemmän painottaa.</p> <p>Lapsen edun perusteluille löydettiin kolme luokkaa: ”perustelemattomat” eli toteavat perustelut, heikot perustelut ja vahvat perustelut. Luokat eroavat toisistaan siinä, kuinka selkeitä ja yksiselitteisiä lapsen edun perustelut ovat. Suurimassa osassa päätöksiä lapsen edun perustelu on joko toteava tai sitä ei ole ollenkaan (68 %). Tutkimuksen keskeisin tulos on se, ettei lapsen etua perustella selkeästi tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä. Päätökset ovat muilta osin yleensä hyvin perusteltuja, mutta lapsen edun arviointiprosessi jää kirjoittamatta auki ja näin ollen epäselväksi.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Lapsen etu, tahdonvastainen huostaanotto, hallinto-oikeus, sisällönanalyysi, lastensuojelu,		

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Teoria.....	3
2.1	Lastensuojelun ja lastensuojelulain historiaa	3
2.2	Lastensuojelutyön yhteiskuntapoliittinen ulottuvuus	5
2.3	Lapsen etu ja lapsen edun käsite	6
2.3.1	Uusi lastensuojelulaki ja lapsen etu	7
2.3.2	Miten arvioida lapsen etua?	9
2.3.3	Lapsen edun käsite kritiikin kohteena.....	12
2.4	Huostaanotto ja lapsen etu	14
2.4.1	Tahdonvastainen huostaanotto: kun vanhempien ja viranomaisten käsitys lapsen edusta poikkeaa.....	15
2.4.2	Lapsen kuuleminen osana lapsen edun arviointia	21
3	Tutkimuskysymykset	26
4	Tutkimuksen kulku.....	29
4.1	Aineisto	29
4.1.1	Aineiston rajaus	30
4.1.2	Aineiston kuvailu.....	32
4.2	Menetelmät	35
4.3	Tutkimuksen eteneminen.....	38
5	Analyysi ja tulokset.....	41
5.1	Huostaanottoon vaikuttavat tekijät.....	42
5.1.1	Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelu.....	43
5.1.2	Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden jakautuminen määrällisesti.....	49

5.2	Lapsen edun perustelut.....	51
5.2.1	Lapsen etu määrällisesti	54
5.2.2	Miten lapsen etua perusteltiin?	55
5.2.3	Millä lapsen etua perusteltiin?	69
6	Johtopäätökset	72
7	Pohdinta.....	79
	Lähdeluettelo	82
	Liitteet.....	87

1 Johdanto

Lapsen etu, huostaanotot ja lastensuojelu ovat jatkuvasti ajankohtaisia aiheita. Kirjoittamalla Googleen hakusanoiksi 'lapsen etu' tulee yli miljoona tulosta. Huostaanottojen määrä on kasvanut Suomessa 1990-luvulta lähtien lähes joka vuosi. Vuonna 1995 huostaan otettuna oli hieman yli 6 000 lasta, vuonna 2011 huostaan otettuja lapsia oli jo lähes 10 000. Tämän tutkimuksen kannalta on merkillepantavaa, että tahdonvastaisten huostaanottojen määrä on yli kaksinkertaistunut vuosien 1995–2011 välisenä aikana (940 → 2193). (Kuoppala & Säkkinen 2012, 7.)

Kiinnostuin alun perin lapsen edun käsitteestä ja sen määrittelemisestä tehdessäni kandidaatin tutkielmaani ”Suomalainen lastensuojelutyö laadun ja lapsen edun näkökulmasta”. Tuolloin tutkin sijaishuollon eri vaiheita ja sitä, miten sijaishuollon laatua voidaan arvioida. Aihetta tutkiessani lapsen etu nousi jatkuvasti esiin lastensuojelutyötä ohjaavana tärkeimpänä periaatteena. Käsitteen sisältö jäi kuitenkin mielestäni monella tapaa epämääräiseksi ja tyhjäksi.

Lapsen edun käsitettä on tutkittu ja siitä on keskusteltu paljon. Kuten tässä tutkimuksessa esitellystä tutkimuskirjallisuudesta ja -artikkeleista käy ilmi, valtaosa tehdystä tutkimuksesta käsittelee lapsen etua teoreettisella ja abstraktilla tasolla. Käsite tuntuu kaihtavan selkeitä merkityksiä, mistä sitä onkin paljon kritisoitu. Kysymys ”Mitä on lapsen etu ja millä sitä perustellaan?” jää vaille vastausta. Vaikka lapsen etua ja tahdonvastaisia huostaanottoja on tutkittu paljon, hallinto-oikeuden lapsen edun perusteluja tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä ei ole analysoitu yksityiskohtaisesti. Tämä tutkimus keskittyy siihen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on löytää lapsen edun käsitteelle konkreettista sisältöä. Tähän tarkoitukseen valitsin tutkimusaineistokseni Helsingin hallinto-

oikeuden tahdonvastaiset huostaanottopäätökset vuosilta 2008 ja 2009. Valitsin tahdonvastaiset huostaanottopäätökset aineistokseni, koska huostaanoton tulee olla lapsen edun mukainen. Oletin, että tahdonvastaisista huostaanottopäätöksistä olisi löydettävissä yksilökohtaisia perusteluja sille, mikä on lapsen edun mukaista.

Tämän tutkimuksen kaksi päätutkimuskysymystä ovat ”Mitä tahdonvastaiseen huostaanottoon vaikuttavia tekijöitä hallinto-oikeuden johtopäätöksissä mainitaan?” ja ”Millaisia lapsen edun perusteluja hallinto-oikeuden johtopäätöksissä on?”. Näihin kysymyksiin etsin vastausta sisällön erittelyn ja sisällönanalyysin keinoin. Olen rajannut analyysin ja tarkastelun hallinto-oikeuden johtopäätöksiin, koska ne edustavat viimekätistä virallista näkemystä siitä, mikä on lapsen edun mukaista.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on taustoittaa sitä, mitä tekijöitä hallinto-oikeus ottaa huomioon arvioidessaan huostaanoton tarpeellisuutta ja lapsen etua. Jälkimmäinen tutkimuskysymys taas keskittyy suoraan lapsen etuun ja siihen, miten ja millä sitä hallinto-oikeuden johtopäätöksissä perustellaan. Lähestyn tutkimuskysymyksiä aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn keinoin. Aineistolähtöinen lähestymistapa on perusteltu, koska tutkimusta aloittaessani minulla ei ollut tarkkaa käsitystä siitä, millaisia hallinto-oikeuden päätökset sisällöltään ovat.

Vaikka tämä tutkimus ei anna tyhjentävää vastausta siihen, mitä on lapsen etu, se kuitenkin valaisee sitä, ottaako hallinto-oikeus arvioidessaan tahdonvastaisten huostaanottojen tarvetta lapsen edun huomioon ja miten se sitä perustelee – silloin kun se lapsen etua perustelee. Lapsen edun käsitteen haasteellisuutta kuvaa se, että se uhkaa jäädä isossa osassa hallinto-oikeuden johtopäätöksiä lain velvoittamaksi muodollisuudeksi ilman selkeitä auki kirjoitettuja perusteluita.

2 Teoria

Tässä luvussa tarkastelen lastensuojelun historiaa, lapsen edusta ja lapsen edun käsitteestä käytyä keskustelua ja sitä kohtaan esitettyä kritiikkiä sekä sitä, miten lapsen etu suhteutuu tahdonvastaisiin huostaanottoihin.

2.1 Lastensuojelun ja lastensuojelulain historiaa

Ajatus lastensuojelusta alkoi kehittyä valistusajan myötä, jolloin syntyi näkemys lapsuudesta omana vaiheenaan. Kun alettiin ymmärtää, että lapsia voidaan kasvattaa, kävi myös ilmeiseksi, että lapsia saatettaisiin kasvattaa myös ”väärin”. Valtioiden kiinnostusta lasten kasvatuksellisiin ja suojelullisiin asioihin lisäsi se, että lapset alettiin nähdä resurssina, joka voi tuottaa tulevaisuudessa varallisuutta yhteiskunnalle. (Saurama 2002, 29.)

Vuonna 1922 Suomessa astui voimaan köyhäinhoitolaki, johon lastenhuollon keskeiset periaatteet oli sisällytetty. Laki oli kuitenkin lastenhuollon osalta hyvin suppea, koska erillisen lastensuojelulain uskottiin syntyvän hyvin nopeasti. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan lastensuojelulain syntyminen kesti 14 vuotta lastensuojelulain sisältöön liittyvistä erimielisyyksistä johtuen. (Pulma 1987, 162.)

Vuonna 1936 astui voimaan Suomen historian ensimmäinen lastensuojelulaki. Tällöin lastensuojelu erotettiin köyhäinhuoltolaista. Uuden lain keskeisin saavutus oli huostaanottosäännösten luominen. Laki velvoitti viranomaisia sopimaan yhteisesti vanhempien kanssa huostaanotosta. Mikäli yhteistyö ei onnistunut, lapsi saatettiin ottaa huostaan vastoin vanhempien tahtoa. (Pulma 1987, 156–157.) Lapsen edun katsottiin tuolloin toteutuvan yhteiskunnan hyvinvoinnin kautta (Saurama 2002, 34).

Tahdonvastaisen huostaanoton mahdollistuminen oli historiallisesti radikaali muutos. Aiemmin lapsia oli pidetty vanhempiensa, erityisesti isän, omaisuutena, ja valtion mahdollisuudet puuttua lasten kasvatukseen olivat olleet hyvin

rajalliset. Lastensuojelun kehittymisen myötä lasten oikeuksia ei enää pidetty alisteisina vanhempien oikeuksille. (Sempek & Woody 2010, 433; Budiselik & Crawford & Squelch 2010, 373.)

1980-luvulle tultaessa lastensuojelun fokus alkoi siirtyä lapsen oikeuksien korostamisesta lapsen etuun, mikä osaltaan synnytti tarpeen jo yli 40 vuotta vanhan lastensuojelulain uudistamiselle. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1982 asettaman komitean laatima lakiesitys tuli voimaan 1.1.1984. Uudessa laissa korostui aiempaan verrattuna lapsen etu, joka asetettiin vanhempien oikeuksien yläpuolelle. (Pulma 1987, 244–246.) Laki edellytti myös sosiaalityöntekijöitä perehtymään lapsen toivomuksiin, kasvuoloihin ja siihen, miten lastensuojelutoimet vaikuttavat lapseen. Mitään ohjeistusta siitä, miten perehtyminen ja arviointi käytännön tasolla tulisi toteuttaa, ei laista kuitenkaan löytynyt. (Puustinen-Korhonen 1994, 7.)

Samanaikaisesti vuoden 1984 lastensuojelulain kanssa tuli voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Myös lapsenhuoltolain keskeisenä periaatteena on lapsen etu ja siitä huolehtiminen. Vaikka lapsenhuoltolakiin on kirjattu vanhemmille kasvatusohjeita, laki ei kuitenkaan määrittele sitä, mitä lapsen etu on, vaikka se mainitaan kuudessa eri pykälässä. (Mahkonen 2007, 42-43.) Näin ollen vastuu lapsen edun tulkinnoista on jäänyt viranomaisten harteille.

Uutta lapsen etua korostavaa suuntausta vahvisti myös vuonna 1989 voimaan tullut YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Siinä lapsen etu mainitaan kahdeksan kertaa. Maininnoissa korostuu lapsen edun ensisijaisuus ja merkitys lasten kohtelua ja elämää johtavana periaatteena. YK:n lapsenoikeuksien sopimuksen 3. artiklassa todetaan:

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sopimuksessa painotettiin lapsen edun huomioimista sekä kollektiivisesti että yksityisesti kaikissa sosiaalisissa ja oikeudellisissa kysymyksissä, jotka koskettavat lapsia (ks. Mahkonen luku 2.3, s.6). (Mikkola 2004, 64.)

2.2 Lastensuojelutyön yhteiskuntapoliittinen ulottuvuus

Marjatta Bardy (2009, 39) tiivistää hyvin lastensuojelun yhteiskuntapoliittisen perusluonteen: "Lastensuojelulaissa tehtävänä on sekä hoitaa yhteiskuntaa huolehtimalla yleisistä oloista ja ehkäisemällä ongelmia että korjata niitä hoitamalla yksilöitä ja perheitä." Yhteiskunta, jossa aikuiset voivat hyvin, on myös yhteiskunta, jossa todennäköisesti lapsetkin voivat hyvin. Aikuisten hyvinvointi edistää hyvää vanhemmuutta. Näin ollen lastensuojelu on kokonaisvaltainen ja vähintäänkin yhtä keskeinen yhteiskuntapoliittinen kysymys kuin vanheneminen tai ympäristö. Kuten Heikki Hiilamo (www.hiilamo.fi) on todennut, hyvä eläkepolitiikka alkaa vauvoista.

Hammarberg (2008, 2) esittää myös tärkeän huomion siitä, että YK:n lasten oikeuksien sopimuksen kolmas artikla velvoittaa ottamaan lapsen edun huomioon myös yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Se ei voi olla ainoa yhteiskunnallista päätöksentekoa ohjaava periaate, mutta sen tulisi olla ensimmäisten joukossa, kun tehdään lapsia jollain tasolla koskettavia ratkaisuja. Hammarberg (2008, 3) kuitenkin toteaa, ettei lapsen etua ole todellisuudessa vielä otettu riittävästi huomioon muualla kuin perhepolitiikassa. Päivänselvää kuitenkin on, että moni asia perhepolitiikan ulkopuolella on kosketuksissa lasten elämän ja kokemusmaailman kanssa. Zermatten (2010, 498-499) kysyykin, onko ylipäätään olemassa lakeja, säädöksiä tai määräyksiä, jotka eivät koskettaisi lapsia. Zermatten on Hammarbergin kanssa samaa mieltä siitä, ettei lasten oikeuksien sopimuksen kolmannen artiklan yhteiskunnallista velvoittavuutta ole otettu lähimainkaan riittävässä määrin huomioon.

2.3 Lapsen etu ja lapsen edun käsite

Lapsen etu mainitaan uudessa lastensuojelulaissa yhteensä 35 kertaa. Lapsen etu on siis jo pelkästään mainintojen määrän perusteella keskeinen lastensuojelun käsite. Jotta lapsen edun käsitettä voitaisiin soveltaa käytännössä, tulisi lainkäyttäjillä ja sosiaalityöntekijöillä olla tarkka käsitys siitä, mitä lapsen edulla tarkoitetaan ja miten sitä tulisi arvioida.

Mahkonen toteaa, että yksiselitteistä mittaria sille, mikä on lapsen edun mukaista, ei ole olemassa (Mahkonen 1991, 148). Onko sellaista mahdollista edes kehittää? Lapsen etua ei voida arvioida yksittäisten tekijöiden kautta. Lapsen edun toteutumisessa on aina kyse kokonaisuudesta, jonka hajottaminen osiin on hyvin haastavaa. (Mahkonen 1991, 152.) Periaatteessa sellaisen kriteeristön luominen, joka pyrkii mittaamaan lapsen etua, olisi mahdollista. Mittaisiko se kuitenkin lähinnä näiden kriteereiden toteutumista eikä todellista lapsen edun toteutumista?

Lapsen etua voidaan tarkastella eri näkökulmista. Mahkonen (1991, 107) tekee tärkeän erottelun kollektiivisen ja yksilökohtaisen lapsen edun välille. Kollektiivisella lapsen edulla tarkoitetaan sitä, miten lapset otetaan huomioon esimerkiksi yhteiskunnallisella tasolla. Yksilökohtaisessa lapsen edussa taas on kyse edun toteutumisesta yksittäisen lapsen elämässä. Tässä tutkimuksessa keskitytään ensisijaisesti yksilökohtaiseen lapsen etuun. Yksilökohtainen ja kollektiivinen lapsen etu eivät kuitenkaan ole täysin erotettavissa toisistaan. Kuten Alston toteaa, yksilökohtainen lapsen etu on luonteeltaan perustavaa laatua, eikä sitä voida sivuuttaa kollektiivisiin tekijöihin vedoten. Kollektiivinen lapsen etu, tai lapsien etu, josta Alston puhuu, tulee kuitenkin ottaa huomioon, kun arvioidaan yksilökohtaista lapsen etua. (Alston 1994, 21.) Etujen tulisi olla vuorovaikutuksessa keskenään.

2.3.1 Uusi lastensuojelulaki ja lapsen etu

Uusin lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Laki korostaa viranomaisten velvollisuutta ottaa huomioon lapsen edun ensisijaisuus kaikissa lasta koskevissa toimissaan sekä sosiaalityöntekijän roolia lapsen edun valvojana. Lapsen edun ensisijaisuuden ohella uusi laki painottaa kuitenkin myös vanhempien oikeutta päättää lapsensa asioista. Tämän lisäksi uusi lastensuojelulaki korostaa ehkäisevän lastensuojelun tärkeyttä. (Räty 2007, v-vi.)

Lastensuojelulain neljännen pykälän mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä*
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.*

Yllämainitut tekijät ovat hyviä ohjeita lapsen edun soveltamiseen, mutta vaativat lapsen edusta päättäviltä tahoilta paljon tulkintaa. Kuten Räty (2007, 24) kirjoittaa, lapsen etu käsitteenä ei sinällään itsessään ilmaise vielä mitään vaan on riippuvainen muun muassa lapsen iästä, kehitystasosta, sukupuolesta ja elämäntilanteesta. Lapsen edun käsite on siis muuttuva ja tapauskohtainen, ja näin ollen sen määrittäminen yksiselitteisesti on erittäin vaikeaa ellei mahdotonta. Räty (2007, 25) jatkaa, että lapsen tarpeiden ollessa pelkästään

lapsen edun määrittelyn lähtökohtana, saatetaan päätyä lapsen edun kannalta haitalliseen tulokseen, jos ei huomioida lapsen elämistä perheessä ja lapsen oikeuksia vanhempiinsa ja perhesuhteisiin. Näin ollen lapsen oma perhe nähdään lapsen edun kannalta ensisijaisena paikkana, eivätkä vajavaisuudet yksittäisten tarpeiden tyydyttymisessä välttämättä muuta tätä asiaa.

Mahkonen (2007, 106) esittää hyvän huomion siitä, että laki ei voi ottaa kantaa yksittäisen lapsen etuun vaan pyrkii määrittelemään lapsen etua yleispätevästi. Vaikka lain pyrkimyksenä on lapsen edun yleispätevä määrittely, tulee huostaanottopäätöksiä tehtäessä arvioida kuitenkin nimenomaan yksittäisen lapsen konkreettista etua sillä hetkellä ja tulevaisuudessa (Mikkola 1994, 157). Lastensuojelulain lapsen etua määrittävät kohdat näyttäytyvätkin ennemmin tulkintaa ohjaavina periaatteina kuin lapsen edun konkreettisina sisältöinä.

Lastensuojelulain määräysten muuttuminen väljemmiksi yleislausekkeiksi asettaa lainsoveltajat haasteelliseen asemaan. Laissa ei ole suoraa vastausta siihen, mikä on lapsen edun ”oikea” sisältö, vaan lapsen etu on niissä subjektiivinen ja relatiivinen käsite. (Mahkonen 1991, 70.) Näin ollen lainsoveltajilta vaaditaan omaa ymmärrystä ja kykyä arvioida lapsen etua kussakin tapauksessa. Mnookin (1973, 615–616) on muun muassa tästä syystä kritisoinut lapsen edun käsitettä. Hänen mukaansa lapsen edun käsite lastensuojelua ohjaavana pääperiaatteena vaatii kohtuuttoman paljon sitä soveltavilta tuomareilta eikä sen täysimittaiseen toteuttamiseen vaadittavan tiedon ja ymmärryksen hallitseminen ole mahdollista. Mnookin (1973, 600) toteaaakin, että huostaanotot tulisi rajoittaa vain niihin tapauksiin, joissa lapsen terveys on välittömässä vaarassa eikä sitä pystytä kotiolosuhteissa turvaamaan.

Sen lisäksi, että lainsoveltajien tulee ottaa huostaanottopäätöksiä tehtäessä lapsen edun ensisijaisuus huomioon, heidän tulisi myös kyetä osoittamaan, että he ovat näin tehneet (Hammarberg 2008, 8). Lapsen edun arvioinnin prosessit

olisi tärkeää avata ja tehdä näkyviksi, jotta voidaan ymmärtää, millä perusteella kussakin tapauksessa tehtyä ratkaisua pidetään lapsen edun mukaisena.

2.3.2 Miten arvioida lapsen etua?

Koska lapsen edun käsite on jossain määrin sisällötön ja kuitenkin samalla kaiken muun edelle menevä lastensuojelutyön johtoajatus, sen nimissä voidaan perustella hyvin monenlaisia ratkaisuja tilanteesta riippuen. Esimerkiksi lasten ruumiillista kuritusta, jonka Suomen laki ja YK:n lasten oikeuksien sopimus nykyään yksiselitteisesti kieltävät, on aiemmin perusteltu sillä, että sen avulla voidaan opettaa lapsille tärkeitä rajoituksia, mikä on pidemmällä aikavälillä lapsen edun mukaista (Hammarberg 2008, 4). Ajatus tiivistyy hyvin Raamatun sananlaskuun: joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan (Snl. 13:24). Ehkä karmein esimerkki lapsen edun periaatteen väärinkäytöstä on kymmenien tuhansien aboriginaalilapsien huostaan ottaminen Australiassa 1900-luvun aikana. Huostaanottoja ja aboriginaalilasten sijoittamista valtaväestön keskuuteen perusteltiin sillä, että aboriginaaliperheissä ja -yhteisöissä kasvamista pidettiin lähtökohtaisesti lapsen edun vastaisena perheen kasvuolosuhteisiin sen tarkemmin huomiota kiinnittämättä (Bamblett & Lewis 2006, 43). Longin ja Sephtonin (2011, 97) mukaan aboriginaalien kohtelu oli esimerkki siitä, miten lapsen edun periaatetta saatetaan soveltaa päätöksentekijöiden ja yhteiskunnan enemmistön arvojen mukaan.

Lapsen edusta puhuttaessa on siis kyse tulkinnoista. Tästä syystä onkin tärkeää, että lapsen edun käsitteellä on kehykset ja reunaehdot, joiden puitteissa sitä voidaan soveltaa. Mahkonen (1991, 56) toteaa perustellusti, ettei lapsen etua voi sirpaloida vaan se voi toteutua ainoastaan kokonaisuudessaan. Spesifien merkityksien määrittämisen ongelmallisuus on nimenomaan siinä, että ne saattavat sirpaloida lapsen edun vain tiettyjä asioita koskeviksi periaatteeksi ja heikentävät näin ollen sen vaikuttavuutta.

Lapsen edun tulkinnallisuudesta puhuttaessa on kuitenkin otettava huomioon

se, että eri maiden lainsäädännöt ohjaavat lapsen edun tulkintaa eri tavoin. Marit Skivenes (2010, 340) toteaa, että lain tarjoaman liikkumavaran suhteen on tunnistettavissa ainakin kolme eri mallia: 1) Brittiläinen lainsäädäntö antaa ohjeita sen suhteen, mitä tulisi ottaa huomioon lapsen etua arvioitaessa, kun taas 2) ruotsalainen lainsäädäntö ei ohjeista tarkemmin lapsen edun arviointia. Sen sijaan 3) Suomessa ja Norjassa lainsäädäntö selkeästi ohjeistaa päättäjiä kiinnittämään huomiota tiettyihin arvoihin ja asioihin (ks.2.3.1, s.7).

Hammarbergin (2008, 4-5) mukaan lasten oikeudet ovat luovuttamattomia, eikä relativismia oikeuksien suhteen tulisi sallia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloiden tulisiikin Hammarbergin mukaan ohjata tulkintoja lapsen edusta (mm. lapsen oikeus koulutukseen, perhesuhteisiin, hoivaan, tulla kunnioitetuksi ja nähdä yksilönä ja toisaalta oikeus olla tulematta kohdelluksi väkivaltaisesti, erotetuksi vanhemmistaan väärin perustein tai hyväksikäytetyksi). Hammarberg (2008, 4-5) kuitenkin toteaa, ettei YK:n lasten oikeuksien sopimus tarjoa tarkkoja määritelmiä sille, mikä on kussakin tilanteessa yksittäisen lapsen edun mukaista. Lapsen etu on hänen mukaansa sateenvarjolauseke, joka muodostaa normatiivisen kehyksen, jonka puitteissa lapsen etu on määriteltävissä.

Myös Kopelman (1997, 271–273 ja 287) näkee puolustaessaan lapsen edun käsitettä lapsen edun sateenvarjokäsitteenä, jonka alle on erotettavissa kolme erillistä, mutta toisiinsa liittyvää käyttötarkoitusta: lapsen etu toimii 1) kynnyksenä (valtion tai kunnan) interventioille, 2) menettelytapoja tai politiikkaa ohjaavana ideaalina ja 3) kohtuullisuuden standardina. Erityisesti ensimmäinen ja viimeinen Kopelmanin erittelemistä lapsen edun käyttötarkoituksista ovat tämän tutkimuksen kannalta relevantteja, koska ne koskettavat lapsen edun arviointia yksilötasolla. Kynnys interventiolle on kaksiosainen: jotta vanhempien oikeuksia vanhemmuuteen voidaan rajoittaa, tulee valtion tai kunnan osoittaa, että lapsen terveys tai hyvinvointi on kärsinyt tai on vaarassa kärsiä. Tämän lisäksi on pystyttävä osoittamaan vaihtoehto, joka

palvelee lapsen etua. Tältä osin Kopelmanin määritelmä vastaa lastensuojelulakiin kirjattuja huostaanoton ehtoja, joissa todetaan, että lapsi on otettava huostaan, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa hänen terveyttään, ja jos avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi ja huostaanoton arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 40§). (Kopelman 1997, 272.)

Puhuessaan lapsen edusta kohtuullisuuden standardina Kopelman tarkoittaa sitä, että lapsen etua arvioitaessa tulisi keskittyä lapseen ja pyrkiä olemassa olevien vaihtoehtojen rajoissa tekemään sellainen ratkaisu, jonka hyvántahtoiset, rationaaliset ja hyvin informoidut ihmiset tekisivät yrittäessään maksimoida lapselle aiheutuvat hyödyt ja minimoidessaan haitat. Myös muiden asianosaisten oikeudet, tarpeet ja etu tulee kuitenkin ottaa myös huomioon. (Kopelman 1997, 279.) Valittava vaihtoehto ei välttämättä tahdonvastaisten huostaanottojen tapauksessa ole ideaali lapsen hyvinvoinnin kannalta, mutta sen tulee olla olemassa olevista vaihtoehtoista paras (Kopelman 1997, 272). Samansuuntaisia huomioita ovat jo huomattavasti aiemmin esittäneet Goldstein, Freud ja Solnit (1973, 53–54), joiden mukaan lapsen edun sijasta huostaanottoja arvioitaessa tulisi puhua vähiten vahingollisesta vaihtoehdosta. Heidän mukaansa lapsen edun käsite on harhaanjohtava, koska se jättää huomiotta sen, että huostaanoton tarvetta arvioitaessa lapsen hyvinvointi ja etu on jo kärsinyt. Näin ollen vähiten vahingollisesta vaihtoehdosta puhuminen on totuudenmukaisempaa. Sempek ja Woody (2010, 437) toteavat, että perheen hajotessa lapsen edellytykset kasvaa terveeksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi heikkenevät huomattavasti. Näin ollen huostaanottoa voidaan lähtökohtaisesti pitää lapsen edun vastaisena, mutta kodin kasvuolosuhteiden merkittävästi heikentyessä huostaanotosta saattaa tulla vähiten vahingollinen vaihtoehto lapsen kannalta.

Rädyn (2007, 27) mukaan lapsen etua voidaan tarkastella joko positiivisten tai negatiivisten tekijöiden kautta. Negatiivisia tekijöitä lapsen edun kannalta

voivat olla muun muassa rakkauden ja empatian puuttuminen, vuorovaikutuksen tai huolenpidon puuttuminen, lapsen henkinen tai fyysinen kaltoinkohtelu tai sosiaalinen syrjäytyminen. Positiivisia tekijöitä taas voivat olla muun muassa hyvät ja lämpimät ihmissuhteet, rakkauden ja kiintymyksen saaminen ja omien tunteiden osoittaminen, hyvä hoito ja huolenpito, oikeus molempiin vanhempiin sekä fyysisen ja henkisen itsemääräämisoikeuden loukkaamattomuus. (Räty 2007, 27.) Edellä mainitut tekijät ovat kuitenkin vääjäämättä sidoksissa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin normeihin ja käsityksiin siitä, mitä on esimerkiksi rakkauden saaminen, hyvä hoito, fyysinen kaltoin kohtelu jne. Näin ollen lapsen etu määrittyy myös suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja toisiin perheisiin. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että tahdonvastaisia huostaanottoja tehtäessä hallinto-oikeuden ratkaisun tulisi taata lapselle sellaiset kasvuolosuhteet, joissa hänen kasvunsa ja kehityksensä, yksilölliset tarpeet huomioiden, on todennäköisimmin turvattu (Roesch, Zapf & Heart 2010, 76).

2.3.3 Lapsen edun käsite kritiikin kohteena

Ajatus lapsen edusta lastensuojelua ja perhepolitiikkaa ohjaavana pääperiaatteena on saanut osakseen myös paljon kritiikkiä. Thomas ja O’Kane (1998, 138) erottavat kaksi pääasiallista ongelmaa, joita he nimittävät epämääräisyyden ongelmaksi ja kulttuurin ongelmaksi. Epämääräisyyden ongelmalla he tarkoittavat sitä, ettemme voi tietää kiistämättömästi, mikä on lapsen edun mukaista. Myös Mnookin (1983, 8) on todennut, että se mikä on parhaaksi kullekin lapselle, on hyvin epämääräistä ja spekulatiivista ja vaatii hyvin yksilöllistä arviointia eri vaihtoehtojen välillä. Vaikka esimerkiksi vanhempien päihteiden väärinkäytön voidaan lähtökohtaisesti ajatella olevan vahingollista lapsen terveyden ja hyvinvoinnin kannalta, on mahdotonta silti pelkästään sen perusteella sanoa, olisiko huostaanotto lapsen edun mukainen. Lapsen ja vanhempien välinen kiintymyssuhde voi silti olla hyvä eikä perushuolenpidossa ole välttämättä merkittäviä puutteita. Päihteiden

väärinkäyttö todennäköisesti vahingoittaa lasta, mutta niin vahingoittaa myös lapsen ja vanhemman välisen hyvän suhteen vaurioittaminenkin. Tästä syystä lapsen oma kokemus onkin ensiarvoisen tärkeä (ks. 2.4.2). Kopelman (1997, 272) toteaaakin, ettei lapsen etua arvioitaessa ole kyse siitä, mikä olisi ideaali vaihtoehto, vaan pyrkimyksestä löytää parhaiten lapsen etua edistävää, saavutettavissa oleva vaihtoehto.

Kulttuurin ongelmalla Thomas ja O’Kane (1998, 139) tarkoittavat sitä, että lapsen edun sisällöt ovat sidottuja kulttuuriseen kontekstiin eivätkä samat arvot päde kaikkialla. Lapsen etu on sisällöllisesti vähintäänkin tietyiltä osin kulttuurista toiseen muuttuva käsite. Käsitykset siitä, mikä on lapsen edun mukaista vaihtelevat yhteisöistä ja ajanjaksoista toiseen (Freeman 2011, 19–20). Sen lisäksi lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että lapsella on Thomasin ja O’Kanen mukaan pyrkimys (=interest¹) tulla hyväksytyksi osaksi perimäänsä kulttuuria, joka on suhteutettava heidän muihin pyrkimyksiinsä. (Thomas & O’Kane 1998, 139.) Toisaalta Alston toteaa, ettei kulttuuria voi korottaa metanormin asemaan, joka syrjäyttäisi ihmisoikeudet. Vaikka kulttuurin vaikutus tulee huomioida, joutuu kulttuuri Alstonin mukaan aina antamaan periksi, jos se on ristiriidassa lapsen oikeuksien kanssa. (Alston 1994, 20–21.)

Salter (2012, 179) esittää lapsen edun kritiikissään, että 1) lapsen edun käsite on epämääräinen ja sen käyttö on epäjohtonmukaista, 2) se on kohtuuttoman vaativa ja ahdas, 3) eikä se ole perhettä kunnioittava. Näistä syistä johtuen,

---

¹ Tässä kohtaa on perusteltua huomioida suomen ja englannin kielen ero lapsen edusta puhuttaessa. Englannin kielessä käytetään lapsen edusta ilmausta ’best interests of the child’. Edun lisäksi *interest* voi tarkoittaa muun muassa mielenkiintoa tai hyötyä. Suora suomennos voisi olla intressi, jolla voidaan tarkoittaa myös tavoitetta. Edellisessä yhteydessä olen kääntänyt *interestin* tarkoittamaan pyrkimystä, koska se vastaa mielestäni parhaiten Thomasin ja O’Kanen esittämän argumentin sisältöä kulttuurin ongelmasta. Pyrkimys ei kuitenkaan suomen kielessä yhdisty suoraan lapsen edun käsitteeseen, mutta se tulee tässä yhteydessä ymmärtää osana sitä.

Salterin mukaan lapsen edun käsitteestä (=best interests of child) lastensuojelun pääperiaatteena tulisi luopua. Salterin (2012, 189–192) mukaan käsitteen epämääräisyys asettaa viranomaiset liian vaativaan tehtävän eteen, jos heidän tulee kyetä ottamaan huomioon kaikki mahdolliset lapsen etuun vaikuttavat tekijät (psykologiset, sosiaaliset, fyysiset, taloudelliset jne.) ja valitsemaan niistä paras mahdollinen. Vaatimus siitä, että vanhempien ja viranomaisten tulisi aina toimia sen mukaan, mikä on lapselle parhaaksi, on Salterin mukaan kohtuuton. Salterin kritiikki kohdistuu hyvin voimakkaasti sanan 'best' luonteeseen, joka poikkeaa jossain määrin Suomen lastensuojelulainsäädännössä käytetystä sanasta 'etu'. Lapsen etu voi toteutua monella tapaa, mutta lähtökohtaisesti lapsen parasta arvioitaessa pyritään löytämään yksi ja ainoa lopputulema. Näin ollen Salterin kritiikki ei ole täysin osuvaa lapsen edusta puhuttaessa. Salter (2012, 189) ja lapsen edun kritiikkiä käsitellyt Kopelman (1997, 286) esittävät kuitenkin perustellusti, että viranomaisten tulee kyetä osoittamaan ja perustelemaan, millä tavoin he ovat lapsen etua arvioineet ja mihin he perustavat arvionsa lapsen edusta. Lapsen edun arviointiprosessien tulee olla mahdollisimman läpinäkyviä, jotta käsitteellä olisi todellista sisältöä.

2.4 Huostaanotto ja lapsen etu

Kysymys siitä, onko huostaanotto lapsen edun mukainen, on ongelmallinen. Voidaan esimerkiksi todeta, että lapsen edun mukaista ei ole enää olla vanhempien hoidettavana. Varmuudella ei voida kuitenkaan heti sanoa, onko tuleva huostaanotto lapselle hyväksi. Voidaan olettaa, että se on vähemmän haitallinen lapselle kuin nykyinen tilanne (vrt. Goldstein, Freud & Solnit, s.11). Tarja Heino (2009, 73) toteaaakin osuvasti, ettei huostaanotto itsessään turvaa lapsen etua vaan ne olosuhteet ja ympäristö, missä lapsi huostaan otettuna elää. Näin ollen toteamus, että huostaanotto on lapsen edun mukainen, on tietyssä mielessä ennenaikainen. Tai jos huostaanotosta näin ehkä voidaankin todeta, sijaishuollon onnistumisesta ei huostaanoton hetkellä ainakaan ole vielä takeita.

Erityisenä haasteena on niiden rajapintojen määrittäminen, milloin lapsi tulee ottaa pois vanhemmiltaan, joiden kanssa eläminen on kuitenkin lähtökohtaisesti lapsen edun mukaista ja hänen perusoikeutensa.

Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen (Bardy 2009, 41). Sekä lastensuojelulaki että lapsen oikeuksien sopimus korostavat lapsen oikeutta elää vanhempiensa kanssa. Goldstein, Freud ja Solnit (1979, 133) tiivistävät yhden lastensuojelun ja huostaanoton keskeisimmistä ongelmista hyvin: miten voidaan välttää perheen yksityisyyttä loukkaava liian aikainen viranomaisten puuttuminen perheen sisäisiin asioihin ilman, että viranomaiset ovat pakotettuja odottamaan, kunnes lapsen hyvinvointi on todistettavasti ja ehkä peruuttamattomasti kärsinyt? Miten välttää liiallinen tai liian vähäinen tai liian aikainen tai liian myöhäinen interventio lapsen edun näkökulmasta? Vielä haasteellisemmaksi tilanteen tekee se, jos vanhempien ja viranomaisten käsitykset siitä, mikä on lapsen edun mukaista, poikkeavat toisistaan. Roos (2004, 9) toteaa, että lapsen etu on ennen kaikkea viranomaisten määrittelemä. Tämä voi johtaa pahimmillaan siihen, etteivät vanhemmat ole halukkaita ottamaan lastensuojelun apua vastaan, vaikka he sitä tarvitsisivat. Roos (2004, 9) jatkaa, että tällöin lastensuojelu toteutuu vain pakkotoimien kautta eikä ennaltaehkäisevästi.

2.4.1 Tahdonvastainen huostaanotto: kun vanhempien ja viranomaisten käsitys lapsen edusta poikkeaa

Tahdonvastainen huostaanotto on käsitteenä paljonpuhuva. Vanhempien ja viranomaisten välinen ristiriita ja vanhempien vastustus kuuluvat vääjäämättömästi tahdonvastaisiin huostaanottoihin. Yhteisymmärrystä siitä, mitä on lapsen etu, ei ole onnistuttu saavuttamaan. Huostaanotto on tahdonvastainen silloin, kun huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa. Tämän tutkimuksen kohdalla on kyse aina huoltajan vastustuksesta, koska tutkimusaineisto on rajattu koskemaan alle 12-vuotiaita

lapsia. Viranomaiset pyrkivät arvioimaan tilannetta ja vanhempien kasvatuskykyä objektiivisesta ja rationaalisesta näkökulmasta, kun taas vanhemmille tahdonvastaisessa huostaanotossa on kyse lapsen riistämisestä ja kasvatusoikeiden kumoamisesta. (Saurama 2002, 29.)

Lastensuojelulain 40 pykälän mukaan lapsi tulee ottaa huostaan, jos

1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Kahden yllä esitetyn ehdon lisäksi huostaanoton tulee olla hallinto-oikeuden arvion mukaan lapsen edun mukainen. Huostaanottoa tulee kuitenkin alkaa valmistella vasta sen jälkeen, kun kaikki avohuollon toimenpiteet on todettu riittämättömiksi lapsen edun turvaamiseksi.

Huostaanottopäätöstä tehtäessä on arvioitava ja perusteltava, millä tavalla lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle vastaa hänen etuaan. Koska huostaanoton tulisi olla väliaikainen toimenpide ja lastensuojelulaki painottaa vanhemmuuden tukemista, tulee huostaanotosta päätettäessä arvioida myös, mitkä ovat edellytykset perheen jälleenyhdistämiselle ja millä keinoin se voidaan toteuttaa. Näin ollen lapsen ollessa sijoitettuna tulee viranomaisten työskennellä jatkuvasti myös vanhempien kanssa olosuhteiden saattamiseksi sellaisiksi, että lapsen palauttaminen vanhemmilleen olisi mahdollista ja lapsen edun mukaista. (Räty 2007, 235.)

Uuden lastensuojelulain voimaantulon myötä tahdonvastaisten huostaanottopäätösten tekeminen siirtyi kuntien sosiaalilautakunnilta hallinto-oikeuksien vastuulle. Suomi on jaettu maakunnittain kahdeksaan tuomiopiiriin, joista jokaisella on oma hallinto-oikeus. Helsingin hallinto-oikeuden

tuomiopiiriin kuuluvat Uusimaa ja Itä-Uusimaa. Muun muassa Helsingin hallinto-oikeus arvosteli tahdonvastaisten huostaanottojen siirtymistä hallinto-oikeuksien vastuulle, koska hallinto-oikeuksien resurssien rajallisuus estäisi huostaanottopäätösten riittävän nopean käsittelyn. Eduskunta kuitenkin edellytti lakia säädettäessä, että hallituksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin riittävien resurssien turvaamiseksi. (Räty 2007, vi-vii.) Lastensuojelulain 43. pykälän mukaan huostaanottopäätös siirtyy siis hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa.

Erja Saurama (2002, 46) esittää, että tahdonvastaisen huostaanoton arviointi perustuu aikakaudella vallitsevaan käsitykseen riittävän hyvästä vanhemmuudesta, joka on sosiaalisesti määräytynyt normi. Näin ollen lapsen etu on vallitsevaan sosiaaliseen todellisuuteen sidottu käsite, joka saa erilaisia merkityksiä eri aikoina (ks. myös 2.3.3). Lapsen edun tulkinnat muuttuvat sitä mukaa, kun käsitys hyvästä tai riittävästä vanhemmuudesta muuttuu, sillä vanhemmuus on epäilemättä olennainen tekijä lapsen edun toteutumisessa. Skivenes (2010, 34) onkin todennut, että lapsen edun määrittelemineen on normatiivisiin käsityksiin hyvästä ja huonosta vanhemmuudesta perustuvaa, vaikeasti arvioitavissa olevien tapahtumien ja seurausten ennustamista.

Koska tahdonvastaiset huostaanotot perustuvat tulkinnoille lapsen edusta, voidaan viranomaiset nähdä huostaanotto-prosessissa biovallan käyttäjinä. Viranomaiset joutuvat tekemään tulkintoja siitä, mikä kuuluu normaaliin vanhemmuuteen ja mikä ei. (Saurama 2002, 219.) Oikeustieteellinen koulutus tarjoaa hyvät valmiudet tulkita lakia, mutta luoko se valmiuksia tulkita lapsen etua, kun laki ei kuitenkaan määrittele lapsen edun sisältöä tarkasti? Semplen mukaan oikeudenkäynti soveltuu hyvin menneen analysointiin ja oikeudellisten johtopäätösten tekemiseen sitä koskien. Lasten huoltajuudesta päätettäessä tulisi kuitenkin kyetä arvioimaan, mikä mahdollisista vaihtoehtoista edistäisi parhaalla mahdollisella tavalla lapsen etua tulevaisuudessa. Tähän tehtävään

virkamiehet ja tuomarit eivät ole Semplen mukaan erityisen sopivia. (Semple 2011, 769–770.) Tahdonvastaisia huostaanottoja tehtäessä tulee myös huomioda se, ettei laki sovellu ihmisten välisten suhteiden ohjailuun eikä se sisällä sellaista tietoa, jonka perusteella olisi mahdollista tehdä pitkälle meneviä ennusteita esimerkiksi lapsen edun toteutumisesta sijoitettuna (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 49).

Semple tarkastelee ontariolaista oikeuskäytäntöä, joka eroaa Suomen käytännöstä. Täydennyksenä perustellulle kritiikille lain riittämättömyydestä lapsen edun toteutumisen arvioinnille ja turvaamiselle Suomen hallinto-oikeuslain seitsemännessä pykälässä säädetään, että tahdonvastaisissa huostaanotoissa asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen osallistuu kahden hallinto-oikeuden tuomarin lisäksi asiantuntijajäsen. Asiantuntijajäsen on tyypillisimmin lääkäri, psykologi tai sosiaalialan ammattilainen. Kun päätöksenteko tahdonvastaisista huostaanotoista siirtyi hallinto-oikeuksille, pidettiin asiantuntijajäsenten merkitystä tärkeänä ja hallinto-oikeuksien lainoppineet ovat pitäneet asiantuntijajäsenten osallistumista päätöksentekoon positiivisena asiana. (de Godzinsky 2012, 122.) Asiantuntijajäsenen osallistuminen tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekoprosessiin takaa paremmat edellytykset lapsen edun arvioinnille, kun arvio ei perustu ainoastaan lakiin ja hallinto-oikeuden tuomareiden näkemykseen lapsen edusta.

Lapsen edusta puhuttaessa on myös tärkeää ottaa huomioon se, etteivät lapset elä irrallisina muusta maailmasta, vaikka lapsen edun ensisijaisuus on lastensuojelua voimakkaimmin ohjaava periaate. Tahdonvastaisia huostaanottoja ja lastensuojelun tarvetta arvioitaessa eri tahojen intressit ja edut saattavat poiketa toisistaan. Hammarbergin (2008, 6) mukaan lapsen etuun liittyen on tunnistettavissa ainakin kolmenlaisia konflikteja: 1) lapsen tai lapsiryhmän etu poikkeaa toisten lasten edusta, 2) lapsen tai lasten etu poikkeaa vanhemman tai vanhempien toiveista ja 3) lapsen tai lapsiryhmän etu

poikkeaa laajemmasta sosiaalisesta intressistä. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin konflikti on lapsen edun ja vanhempien toiveiden välinen ristiriita.

Lastensuojelulain 40 pykälässä ja lasten oikeuksien sopimuksen yhdeksännessä artiklassa todetaan, että jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyden tai kehityksen eivätkä perhe ja lapsi ole avohuollon tukitoimin autettavissa, tulee lapsi ottaa huostaan. Jotta huostaanottoon voitaisiin ryhtyä, tulee kuitenkin varmistaa, että se on lapsen edun mukainen. Missä määrin lapsen ja vanhempien edut voivat poiketa toisistaan? Hammarberg (2008, 6) toteaa monesti ajateltavan, että se mikä on perheelle hyväksi, on myös lapselle hyväksi. Suomen lastensuojelulaki ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostavatkin perheen ensisijaisuutta lapsen kasvupaikkana ja huostaanottotapauksissakin perheen jälleenyhdistämistä.

Hammarbergin (2008, 6) mukaan lapsen ja vanhemman erottaminen toisistaan on yleensä äärimmäisen traumaattinen tilanne. Tällöin tulisikin varmistaa, ettei huostaanotosta aiheudu lisää vahinkoa vaan sen tulee luoda aiempaa paremmat olosuhteet lapsen terveelle kehitykselle ja kasvulle. Huostaanotto ei ole lapsen edun mukainen, jos tätä ei pystytä turvaamaan tai sitä ei voida pitää huostaanottohetkellä todennäköisenä. Lapsen ja vanhemman erottamisen traumaattisen luonteen huomioiden Hammarberg toteaaakin, että olisi tärkeää tunnistaa ongelmat hyvissä ajoin ja pystyä ennaltaehkäisemään niitä. Ongelmien aikaisessa tunnistamisessa taas ensisijaisen tärkeää olisi halu ja taito kuunnella lasta. (Hammarberg 2008, 6.) Voidaan ajatella, että mitä aiemmin ongelmat tunnistetaan ja mitä paremmin perheitä pystytään tukemaan niistä selviämisessä, sitä yhteneväisempiä myös lapsen ja vanhempien edut ovat. Ja toisaalta, mitä enemmän lapselle ehtii aiheutua traumoja ja vahinkoa hänelle luonnollisimmassa kasvuympäristössä eli biologisten tai sosiaalisten vanhempien luona, sitä kauemmaksi lapsen etu ajautuu vanhempien oikeuksista vanhemmuuteen.

Hallinto-oikeuden tehtävä lapsen edun arvioijana on haastava. Kun todetaan, että huostaanotto on lapsen edun mukainen, kyseessä on arvio ja ennuste. On mahdotonta ennalta sanoa, toteuttaako tehty päätös lapsen etua parhaalla mahdollisella tavalla. (Mahkonen 1991, 70.) Mahkonen (1991, 70–71) toteaa Ulrich Beckiä (1986) mukaillen, että elämän muuttuminen syklisemmäksi tekee elämänkulun ennustamisen aiempaa vaikeammaksi. Kun ennustettavuus vähenee, myös hallinto-oikeuden tehtävä muuttuu vaikeammaksi. Näin ollen lapsen edun arvioiminen näyttäytyy jatkuvana prosessina eikä yksittäisenä johtopäätöksenä. Mahkosen näkemys on yhdensuuntainen jo aiemmin esitellyn Goldsteinin, Freudin ja Solnitin (1973, 49) näkemyksen kanssa, ettei laki luo edellytyksiä lapsen etua koskevien ennusteiden tekemiselle. Seymour (2005, 22–23) on edellisten kanssa samoilla linjoilla. Hänen mukaansa lakipuhe oikeuksista, vastuusta, valtuuksista ja määräysvallasta muodostaa vajavaisen käsityksen vanhemmuudesta. Se ei ota huomioon vanhemman ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta tai sitä, että vanhemmilla on paljon valinnanvapautta toimia tavoilla, jotka saattavat olla yhteiskunnan kannalta epätoivottavia, mutta jotka tulee kuitenkin hyväksyä.

Vaikka sosiaalipolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena on kansalaisten suojaaminen riskeiltä, ei lastenkasvatuksen ollessa kyseessä ole mielekäästä pyrkiä suojaamaan lapsia kaikilta mahdollisilta riskeiltä. Smeyersin mukaan, liiallinen lasten kasvatukseen liittyvien riskien tarkkailu ja kontrollointi voi johtaa ihmisoikeuksien loukkauksiin, mikä ei ole yhteiskunnan eikä lapsen edun mukaista. (Smeyers 2010, 284.) Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdeksannen artiklan mukaan ihmisillä tulee olla oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Kopelman (1997, 276) toteaa, että laki, joka sallisi valtion tai kunnan puuttua kodin likaisuuteen, epäsäännöllisiin ruokailuajankohiin tai vanhempien neuroottisuuteen lapsen edun nimissä, aiheuttaisi enemmän harmia kuin hyötyä eikä palvelisi lapsen etua.

2.4.2 Lapsen kuuleminen osana lapsen edun arviointia

Jotta lapsen etua kyettäisiin arvioimaan muutenkin kuin suhteessa vallitseviin normeihin, lastensuojelulain viides pykälä korostaa, että lapsen toivomukset ja mielipide tulee ottaa huomioon häntä koskevassa päätöksenteossa. Lapsen etua tulkittaessa on varmistettava, että lapsella itsellään on riittävästi tietoa ja ymmärrystä muun muassa eri toimenpidevaihtoehdoista, jotta hän pystyy muodostamaan käsityksen ja mielipiteen omasta tilanteestaan (Räty 2007, 25). Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12 takaa lapselle oikeuden ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa.

Archard ja Skivenes (2009, 2) esittävät, että lapsen edun ensisijaisuuden ja lapsen oman näkemyksen yhteensovittaminen on vaikeaa, koska arviot lapsen edusta perustuvat monesti aikuisten näkemyksille eivätkä välttämättä ole yhteneviä lapsen omien näkemysten kanssa. Muun muassa Goldstein, Freud ja Solnit (1973, 51) ja Semple (2011, 770) ovat todenneet, että viranomaisten ja aikuisten kyky ennustaa tulevaa esimerkiksi huostaanottoihin liittyen on hyvin rajallinen. Archard ja Skivenes (2009, 10–11) toteavatkin, että on epäoikeudenmukaista asettaa lapsen kompetenssi kyseenalaiseksi sellaisten asioiden suhteen, joiden arviointiin ei aikuisillakaan ole välttämättä edellytyksiä. Heidän mukaansa, silloin kun pohditaan lasten kykyä arvioida omaa tilannettaan ja etuaan, tulisikin aina kysyä, mitä asioita lapsen kompetenssin kyseenalaistaminen edistää ja onko olemassa syitä epäillä aikuisen kompetenssia vastaavassa tilanteessa? Onko perusteltua kyseenalaistaa lapsen kykyä arvioida omaa etuansa, kun edellä esitetyn perusteella aikuistenkin edellytykset arvioida lapsen etua ovat hyvin rajalliset? Lapsella on sentään arvionsa perusteena kokemusasiantuntijuus omasta tilanteestaan.

Uuden lastensuojelulain myötä lapsen rooli oman etunsa asiantuntijana on entisestään korostunut. Mahkonen (2007, 47) kuitenkin huomauttaa, että

lapsen kuulemisessa tulisi ottaa huomioon sekä ylimitoitettun että kapea-alaisen lapsikantaisuuden suhde.

”Ylimitoitettu lapsikantaisuus on kysymyksessä silloin, kun lapsille delegoidaan heitä itseään koskeva päätöksenteko. Kapea-alainen lapsikantaisuus on puolestaan siinä, että lapsi nähdään rationaalisena toimijana. Hänelle esitetään tietoon perustuvia kysymyksiä, ja hänen odotetaan vastaavan niihin viileän järkipäisästi.” (Mahkonen 2007, 47.)

Trian Fundudiksen (2003, 21) näkemykset lapsen mielipiteen huomioimisesta ovat Mahkosen kanssa samansuuntaisia. Fundudis esittää, että lapsen kykyä tehdä itseään koskevia päätöksiä ei tulisi suhteuttaa siihen, voiko lapsia kohdella kuin aikuisia. Sen sijaan huostaanottopäätöksiä tehtäessä olisi tärkeää ottaa lapsi huomioon yksilönä, jonka mielipidettä kunnioitetaan ja jonka kuuleminen on tärkeää hänen etunsa ymmärtämiseksi ja sen mukaisen ratkaisun tekemiseksi. Jos kyseessä olevan päätöksen, kuten huostaan ottamisen tai ottamatta jättämisen, voidaan katsoa olevan liian raskas ja vaikea asia lapsen yksin päätettäväksi (ylimitoitettu lapsikantaisuus), tulee vastuullisen aikuisen jakaa päätöksentekovastuu lapsen kanssa tai ottaa se kokonaan vastuulleen (Fundudis 2003, 21). Tällöin kyseessä ei ole lapsen mielipiteen huomiotta jättäminen vaan lapsen vapauttaminen hänelle kohtuuttoman raskaasta vastuusta. Myös Schofield ja Thoburn (1996, 24–25) esittävät, että lapsen kannalta hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi on tärkeää, että lapsella on merkittävä rooli häntä koskevassa päätöksenteossa. Näin ollen sekä lapsen että asianosaisten aikuisten, ammattilaisten ja viranomaisten tulisi jakaa päätöksentekoon liittyvä vastuu ja mahdolliset riskit.

Thomas ja O’Kane (1998, 137–138) toteavat, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen nojalla lapsen mielipiteet voidaan jättää lapsen edun nimissä vähemmälle huomiolle. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa todetaan, että lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä häntä koskevissa asioissa. Ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sitä ei kuitenkaan ole

määritelty, kuinka paljon painoarvoa lapsen näkemyksille tulisi antaa ja miten lapsen ikä tähän vaikuttaa (Thomas & Kane 1998, 137–138). Toisaalta Walkerin, Brooksian ja Wrightsmanin (1999, 17) mukaan lapsen kronologinen ikä on heikko kriteeri lapsen mielipiteen painoarvoa pohdittaessa. He esittävät, että lapsen kypsyttää ja edellytyksiä päättää omista asioistaan ja esittää omia näkemyksiään tulisi arvioida kyseessä olevan oikeudellisen kysymyksen kontekstissa. Näin ollen lapsen mielipiteen huomioon ottaminen ja sen saama painoarvo ei olisi ikäsidonnainen asia, vaan päätettävän asian vaativuus ja lapsen kehitystaso määrittäisivät sen, kuinka paljon lapsen näkemyksellä on vaikutusta tehtävään päätökseen.

Jos ikäsidonnaisuutta ei ole, on vaarana se, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi, mutta aikuiset päättävät sen, kuinka paljon lapsen näkemykselle omasta tilanteestaan voidaan antaa painoarvoa (Thomas & Kane 1998, 137–138). Tässä suhteessa Suomen laki on YK:n lapsen oikeuksien sopimusta hieman tarkempi, koska Lastensuojelulain viidennessä pykälässä todetaan, että lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä *erityistä* huomiota lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin. Vastuun päätöksenteosta tulee luonnollisesti olla viranomaisilla, mutta lapsen mielipide ei saa jäädä ottamatta huomioon lapsen edun nimissä.

John Eekelaarin (1994, 46–48) näkemyksen mukaan lapsen etua arvioitaessa tulisi erottaa kaksi eri metodologiaa: objektivisaatio ja dynaaminen itsemääräämisoikeus. Objektivisaatiolla Eekelaar tarkoittaa lapsen edun tarkastelua vakiintuneiden käsitysten, tieteellisten tutkimustulosten, asiantuntijoiden näkemysten ym. ”yleistiedon” valossa ja niiden avulla sen pohtimista, mikä on lapsen hyvinvoinnin kannalta hyväksi ja mikä ei. Christine Piperin (2000, 261 & 272) mukaan perheoikeussysteemi operoi pitkälti kyseenalaistamattomien olettamusten varassa siitä, mikä on lapsen edun ja hyvinvoinnin mukaista. Näiden olettamusten oikeellisuuden ajatellaan perustuvan tieteeseen ja lakiin, mutta Piperin mukaan niihin tulisi suhtautua

hyvin suurella varauksella. Koska tämän kaltainen objektivisoitu tieto ei ole yleispätevästi sovellettavissa lasten yksilöllisiin ja vaihteleviin elämäntilanteisiin, tarvitaan Eekelaarin mukaan dynaamista itsemääräämisoikeutta. Tällä hän tarkoittaa sitä, että on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa itse häntä koskettaviin päätöksiin. Eekelaarin mukaan se, että lapsi on itse, vähintäänkin jossain määrin, ollut määrittämässä ratkaisun lopputulemaa todistaa, että ratkaisu on tehty lapsen etu huomioon ottaen. Prosessista tulee dynaaminen, kun tunnustetaan se tosiasia, että lapsen etua parhaalla tavalla palvelevaa vaihtoehtoa ei voida aina päätöksentekohetkellä tietää vaan sitä on lapsen kasvaessa arvioitava uudelleen. (Eekelaar 1994, 46–48.)

Eekelaar (1994, 54) kuitenkin korostaa, ettei dynaaminen itsemääräämisoikeus tarkoita sitä, että lapsia itseään koskeva päätöksenteko delegoitaisiin heille tai ratkaisuja pyritäisiin utelemaan lapsilta (ks. myös Mahkonen & Fundudis s. 21). Dynaamisen itsemääräämisoikeuden tarkoituksena on varmistaa se, että lapselle löytyy suotuisin mahdollinen kasvuympäristö, jossa hänen oma persoonansa pääsee kehittymään. On aikuisten vastuulla päättää tästä ympäristöstä. Jotta riittävä ymmärrys siitä, mikä on lapselle suotuisin ja hänen etunsa mukainen ympäristö, voitaisiin saavuttaa, tulee lasta kuulla ja antaa lapselle mahdollisuus olla osallisena häntä koskevassa päätöksenteossa.

Hammarberg (2008, 5) toteaa, että aikuisilla on taipumuksena keskustella lapsen edusta ilman, että lapsen omaa mielipidettä on edes yritetty selvittää. Myös Piperin mukaan lasta koskevissa tapauksissa on vaarana, että aikuiset ja viranomaiset päätyvät puhumaan olettamusten varassa ”abstraktista” lapsesta ja lapsen edusta ja kyseessä oleva lapsi itse jää ottamatta huomioon (Piper 2000, 265). Hammarbergin mukaan lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklan tarkoituksena ei ole säilyttää vastuuta päätöksenteosta lapsille vaan varmistaa lapsen osallisuus häntä koskevaan päätöksentekoon ja hänen mielipiteensä kuuleminen. Thomasin ja O’Kanen haastattelututkimuksessa lapset ilmaisivat

hyvin selkeästi sen, että he haluavat ennen kaikkea olla osallisena dialogissa aikuisten kanssa, eivät päättää lopputulemasta (Thomas & O’Kane 1998, 147,148). Lapsen kypsyiden ja kehitystason kasvaessa tulee myös lapsen näkemyksille antaa lisää painoarvoa (Hammarberg 2008, 5).

Miten lapsen kypsyttä hahmottaa omaa tilannettaan tulisi sitten arvioida? Trian Fundudis (2003, 21) esittää, että lapsen psykologinen kypsyys ja kompetenssi muodostuvat neljästä eri tekijästä: lapsen kronologisesta iästä, kognitiivisesta tasosta, tunnetason kypsydestä ja sosiokulttuurisista tekijöistä. Walkerista, Brooksista ja Wrightsmanista poiketen Fundudis toteaa, että lapsen kronologinen ikä tulee ottaa huomioon yhtenä tekijänä lapsen kypsyttä arvioidessa. Ikä ei määrää kypsyttä, mutta sillä on siihen vaikutus. Stephen Billick (1986, 308) on esittänyt lasten kehityksellistä kompetenssia tarkastellessaan alla olevan taulukon mukaisen mallin:

Taulukko 1: Vastuun jakautuminen iän mukaan lasta koskevien päätösten tekemisessä

Lapsen ikä	Kenellä on vastuu ja kyky tehdä lasta koskevia päätöksiä
0-6	Vanhemmat/huoltaja
7-8	Vanhemmat, mutta lapsi osallisena
9-11	Vanhemmat ja lapsi yhdessä
12-14	Lapsi vanhemman vahvistuksella
14+	Lapsi itse

Taulukon voidaan ajatella olevan melko hyvin Suomen lastensuojelulain kanssa yhteneväinen. Lastensuojelulain 20. pykälän mukaan 12-vuotiaalle lapselle on varattava erikseen tilaisuus tulla kuulluksi hänen huostaanottoaan ja sijoitustaan koskevassa asiassa. Jos 12-vuotias vastustaa omaa huostaanottoaan, se käsitellään tahdonvastaisena. Billickin jaottelu antaa hyvät suuntaviivat lapsen kompetenssin arvioinnille. Haasteellinen se on niissä

tapauksissa, joissa lapsen ja vanhempien näkemykset lapsen edusta poikkeavat eli lapsen kokemukset nykytilanteesta ja toiveet tulevaisuuden suhteen poikkeavat vanhempien näkemyksistä. Huostaanotoista puhuttaessa taulukkoon onkin sisällytettävä vanhempien ja lapsen rinnalle myös lastensuojelun tarpeesta päättävät viranomaiset.

Toisaalta Seymourin (1992, 101) mukaan lapsen kypsyiden ja kehitystason arviointi saattaa olla huono mittari arvioitaessa sitä, kuinka paljon lapsen mielipiteelle tulee antaa painoarvoa. Seymourin mukaan tällöin on vaarana, että lapsen näkemyksen poiketessa siitä, mikä on viranomaisten ja aikuisten näkemys lapsen edusta, ajatellaan lapsen olevan kykenemätön muodostamaan kypsää näkemystä omasta tilanteestaan. Walkerin (1998, 295) mukaan, monet sijoitukset ovat vain nimellisesti lapsen edun mukaisia. Walkerin näkemyksen mukaan ratkaisut tehdään todellisuudessa sen perusteella, mikä tyydyttää parhaiten aikuisten kilpailevia tarpeita ja toiveita tai yleistä valtion harjoittamaa politiikkaa. Schofield ja Thoburn (1996, 25–26) ilmaisevat samansuuntaisen huolen siitä, että tiukan erottelun tekeminen lasten välille sen perusteella, ovatko he kykeneviä muodostamaan kypsän näkemyksen omasta tilanteestaan vai eivät, voi olla hyödytöntä ja johtaa siihen, että epäkypsiksi arvioidut lapset jäävät vähemmälle huomiolle heitä koskevilla oikeudellisilla prosesseilla.

3 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Helsingin hallinto-oikeuden tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksiä ja johtopäätöksissä esitettyjä lapsen edun perusteluita ja huostaanoton arviointiin vaikuttaneita tekijöitä. Alusta lähtien tutkimuksentekoa ja aineiston läpikäyntiä on ohjannut kysymys: miten lapsen etua perustellaan? Tätä kysymystä olen lähestynyt aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Aineistolähtöisestä lähestymistavasta johtuen tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet sen

perusteella, mitä alkuperäistä kysymystä tukevia vastauksia aineistosta oli löydettävissä.

Tutkimuksessani on kaksi päätutkimuskysymystä. Ensimmäinen liittyy huostaanottoon vaikuttaviin tekijöihin ja toinen lapsen etuun. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää sitä, mitä huostaanoton tarpeen arviointiin liittyviä tekijöitä hallinto-oikeus johtopäätöksissään erittelee. Kysymys on lapsen edun kannalta keskeinen, koska eriteltyt tekijät kuvaavat niitä olosuhteita, joiden perusteella hallinto-oikeus tekee arvionsa lapsen edun mukaisesta ratkaisusta. Toinen tutkimuskysymys taas keskittyy suoraan lapsen edun perusteluihin; siihen *miten* lapsen etua perustellaan ja *millä* sitä perustellaan hallinto-oikeuden tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksissä.

1. Mitä tahdonvastaiseen huostaanottoon vaikuttavia tekijöitä hallinto-oikeuden johtopäätöksissä mainitaan?
  - 1.1 Mitä vanhempiin ja mitä lapseen liittyviä tekijöitä hallinto-oikeus erittelee johtopäätöksissään?
  - 1.2 Mitä negatiivisia ja mitä positiivisia tekijöitä hallinto-oikeus erittelee johtopäätöksissään?
  - 1.3 Mihin elämän osa-alueisiin eriteltyt tekijät liittyvät?
  - 1.4 Miten mainitut tekijät jakautuvat määrällisesti?
2. Millaisia lapsen edun perusteluja hallinto-oikeuden johtopäätöksissä on?
  - 2.1 Miten hallinto-oikeus perustelee lapsen etua tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksissä?
  - 2.2 Millä hallinto-oikeus perustelee lapsen etua tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksissä?

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsittelee niitä tekijöitä, joita hallinto-oikeus mainitsee johtopäätöksissään arvioidessaan tahdonvastaisen huostaanoton tarvetta. Pyrin siis selvittämään sitä, mitä huostaanottoon vaikuttavia tekijöitä hallinto-oikeus ottaa huomioon arvioidessaan lapsen kasvuolosuhteita ja huolenpitoa sekä vanhempien elämäntilannetta. Huostaanottoon vaikuttavilla tekijöillä tarkoitan niitä vanhempien ja lapsen elämäntilanteeseen liittyviä asioita, joita hallinto-oikeus erittelee johtopäätöksissään ja joiden hallinto-oikeus arvioi vaikuttavan huostaanoton tarpeeseen.

Ensimmäistä tutkimuskysymystä tarkastelen sekä laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta. Huostaanottoon vaikuttavista tekijöistä on muodostettu luokat aineistolähtöisen sisällön erittelyn keinoin. Luokittelun pohjana olen käyttänyt Mirja Kajavan (1997) tutkimuksessaan ”Lapsen etu huostaanottoprosessissa” käyttämää luokittelua, jonka olen aineistoa läpikäydessäni muokannut vastaamaan oman tutkimusaineistoni tarpeita lisäämällä uusia luokkia ja jättämällä tämän tutkimuksen kannalta tarpeettomia luokkia pois (ks. 5.1). Luokitteluja yhdistelemällä olen muodostanut eri elämän osa-alueita kattavammin kuvaavat luokat. Tämän lisäksi tarkastelen kysymystä myös määrällisestä näkökulmasta. Sisällön erittelyn keinoin muodostuneiden luokkien perusteella olen laskenut, kuinka monta kertaa kuhunkin luokkaan liittyvä maininta esiintyy hallinto-oikeuden johtopäätöksissä kussakin tapauksessa (N=97).

Toinen tutkimuskysymys liittyy lapsen edun perusteluihin. Lapsen edun perusteluita tarkastelen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Koska lapsen edun käsite on monitulkintainen ja epämääräinen, on tärkeää tutkia sitä, miten lapsen etua käytännössä tulkitaan ja sovelletaan ja mitä merkityssisältöjä se saa. Toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän sitä, millaisena hallinto-oikeus johtopäätöksissään näkee lapsen edun. Tarkentavien kysymysten avulla tarkastelen *miten* hallinto-oikeus perustelee lapsen etua ja ovatko hallinto-oikeuden johtopäätökset keskenään johdonmukaisia lapsen edun perusteluissa

vai onko niistä tunnistettavissa erilaisia tapoja perustella lapsen etua. Sen lisäksi analysoin sitä, *millä* hallinto-oikeus johtopäätöksissään lapsen etua perustelee. Mitä ovat ne asiat ja tekijät, joiden hallinto-oikeus toteaa olevan lapsen edun mukaisia? Ja toisaalta, mitkä asiat ovat lapsen edun vastaisia?

4 Tutkimuksen kulku

Tässä luvussa esittelen ensin tutkimusaineistoni ja sen miten olen sitä rajannut. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät. Lopuksi kerron miten aineiston käsittely ja analyysi on edennyt.

4.1 Aineisto

Tutkimusaineistona pro gradu -työssäni on Helsingin hallinto-oikeuden uuden lastensuojelulain voimaan tulon jälkeen tekemät 0–11-vuotiaita lapsia koskevat tahdonvastaiset huostaanottopäätökset ajalta 1.1.2008–31.12.2009. Tutkimuslupaa hakiessani sisällytin myös 12-vuotiaat tutkimusalueeseen, jotka kuitenkin päädyin myöhemmin rajaamaan pois (ks. 4.1.1). Päätöksiä oli siis alun perin yhteensä 124, joista 95 oli tutkimukseen sopivia. Yhteensä 29 päätöstä on siis jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Yhdessä päätöksessä on käsitelty kolme saman perheen lasta kerrallaan. Yksinkertaisuuden vuoksi lasken tuon päätöksen kolmeksi erilliseksi päätökseksi, vaikka sisältö päätöksessä sisarusten välillä on täysin identtinen. Jatkossa ilmoitan tutkimukseen kelpuutetun aineiston kooksi 97 päätöstä.

Mäkelän (2006, 364) mukaan ihmistutkimuksen ensimmäinen pääperiaate on, että tutkimusta ei tehdä salaa eikä vastoin tutkittavien tahtoa. Sen lisäksi tutkijan tulee kunnioittaa tutkimuskohteensa yksityisyyden suojaa eikä tutkimus saa vahingoittaa tutkimiaan ihmisiä tai heidän suhteitaan (Kuula 2006, 124 & Wiberg 2006, 261). Hallinto-oikeuden tahdonvastaiset huostaanottopäätökset käsittelevät lapsia, vanhempia ja heidän elämäntilanteitaan. Heiltä ei kuitenkaan ole kysytty erikseen lupaa tutkimuksen

tekemiseen, koska he eivät ole tämän tutkimuksen kohteena. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ensisijaisesti hallinto-oikeuden perusteluja ja johtopäätöksiä, ei yksittäisiä lapsia tai vanhempia.

Hain tutkimuslupaa Helsingin hallinto-oikeudelta, ja se myönnettiin minulle 11.2.2011 alkaen. Olen vaitiolovelvollinen asiakirjojen salassa pidettävistä tiedoista ja sisällöistä. Olen luvannut tutkimuslupahakemuksessani, ettei tutkimusaineistosta tehtävään raporttiin ja muistiinpanoihin talleteta henkilötunnuksia, nimiä, yhteystietoja tai muita vastaavia yksilöintitietoja, joiden perusteella henkilöt olisivat tunnistettavissa, eikä tutkimusta tehtäessä muodostu mitään henkilörekisteriä tai siihen verrattavaa. Aineiston käsittelyssä olen noudattanut erityistä huolellisuutta, eikä mitään aineiston sisältämiä henkilötietoja tulla luovuttamaan eteenpäin.

Sain tutkimusaineiston seitsemässä erässä. Minulle annettiin salasana, jolla pystyin lataamaan tutkimusaineiston Helsingin hallinto-oikeuden suojatulta palvelimelta kotikoneelleni. Olen säilyttänyt tutkimusaineistoa sen salassa pidettävyyden vuoksi ainoastaan kotikoneellani. Tutkimuksen valmistuttua alkuperäinen aineisto on poistettu kokonaisuudessaan kotikoneeltani. Myöhempää tarkastelua varten lupaa aineistoon voi hakea erikseen Helsingin hallinto-oikeudelta.

4.1.1 Aineiston rajaus

Rajasin tutkimusaineistoni koskemaan vuoden 2008 alusta voimaan tulleen uuden lastensuojelulain jälkeen tehtyjä päätöksiä, koska tuolloin lakiin kirjattiin entistäkin painokkaampi vaatimus lapsen edun huomioon ottamisesta huostaanottopäätöstä tehtäessä. Olin kiinnostunut siitä, millä lapsen etua näissä uuden lain voimaantulon jälkeisissä päätöksissä perustellaan ja tuleeko se näkyviin.

Hakiessani tutkimuslupaa aineistoon Helsingin hallinto-oikeudelta sisällytin myös 12-vuotiaat tutkimusalueeseeni. Päädyin kuitenkin rajaamaan 12 vuotta täyttäneet lapset pois tutkimuksesta. Lastensuojelulain 20. pykälän mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle tulee varata kuulemistilaisuus häntä itseään koskevassa asiassa. Myös alle 12-vuotiaiden mielipidettä on kuultava, mutta erillistä kuulemistilaisuutta ei lain mukaan tarvitse järjestää. Alle 12-vuotiaan vastustus ei tee huostaanottopäätöksestä vielä tahdonvastaista. Näistä syistä rajasin tutkimukseni koskemaan ainoastaan alle 12-vuotiaita lapsia, jotta tutkittavat päätökset olisivat menettelytavoiltaan mahdollisimman samankaltaisia ja näin ollen vertailukelpoisia. Päätöksiä, joissa lapsi oli jo täyttänyt 12 vuotta, oli alkuperäisessä aineistossa yhteensä 18.

Koska aineisto oli kokonaisuudessaan erittäin laaja (noin tuhat sivua), jouduin rajaamaan sitä myös muun kuin iän perusteella. Tyypillisesti ja pelkistään tahdonvastaiset huostaanottopäätökset jakautuivat kahteen osaan: hakemuksen perusteluihin ja hallinto-oikeuden perusteluihin. Hakemuksen perusteluissa saattoi olla erikseen huostaanottoa hakevan tahon perustelut hakemukselle sekä perheen kanssa työskennelleiden asiantuntijoiden ja perheenjäsenten lausunnot. Hallinto-oikeuden perusteluissa oli yleensä käsitelty hakemuksen asiakirjoista saatu selvitys, jota seurasivat hallinto-oikeuden johtopäätökset asiasta.

Alun perin tarkoitukseni oli tutkia ja luokitella tutkimuksessani sekä asiakirjoista saatua selvitystä että hallinto-oikeuden johtopäätöksiä ja vertailla niitä keskenään. Luokiteltuani 40 päätöstä totesin tehtävän ylivoimaiseksi tämän työn puitteissa ja päädyin rajaamaan asiakirjoista saadun selvityksen tutkimusalueeni ulkopuolelle. Asiakirjoista saadun selvityksen luokittelun teki lähes mahdottomaksi tehtävän laajuuden lisäksi se, että asiakirjoissa kuului hyvin vahvana eri toimijoiden kuten perheenjäsenten ja sosiaalitoimen subjektiiviset näkemykset lapsen edusta. Ne eivät olisi olleet suoraan verrattavissa hallinto-oikeuden johtopäätöksiin. Hallinto-oikeuden voidaan

katsoa edustavan virallista näkemystä siitä, mikä on lapsen edun mukaista ja millä perustein lapsi tulee ottaa huostaan. Johtopäätöksissä tiivistyy hallinto-oikeuden näkemys siitä, mitkä tekijät vaikuttavat ratkaisevasti huostaanoton tarpeeseen. Koska tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä lapsen etua perustellaan ja mitä tekijöitä hallinto-oikeus ottaa huomioon lapsen huostaanotosta päättäessään, soveltuvat hallinto-oikeuden johtopäätökset parhaiten tutkimusaineistoksi.

Neljässä tapauksessa päädyin rajaamaan päätökset tutkimusalueeni ulkopuolelle, koska päätöksistä ei ollut riittävän selkeästi erotettavissa hallinto-oikeuden johtopäätöksiä, vaan ne sekoittuivat asiakirjoista saadun selvityksen kanssa. Kahdessa tapauksessa sosiaalitoimi oli peruuttanut hakemuksensa huostaanotosta. Kolmessa päätöksessä oli ainoastaan kyse sijaishuoltopaikasta päättämisestä eivätkä ne näin ollen kuuluneet tutkimusalueeseen. Yhdessä tapauksessa taas sijoituspaikkaa ei ollut ollenkaan määritelty eikä päätöstä huostaanotosta hakemuksen puutteellisuuden vuoksi voitu tehdä. Tutkimusaineistossa oli myös yksi päätös, joka rajautui pois, koska se koski ainoastaan valitusta jo tehdystä huostaanotosta.

4.1.2 Aineiston kuvailu

Tutkimukseen valituista 97 päätöksestä 46 käsitteli poikia ja 51 tyttöjä. Aineiston ikäjakauma oli melko tasainen, kuten alla olevasta taulukosta näkyy.

Taulukko 2: Lapsen ikä

Ikä	Lukumäärä	Kumulatiivinen prosentti
0	7	7
1	13	21
2	5	26
3	7	33
4	7	40
5	9	50
6	7	57
7	10	67
8	8	75
9	8	84
10	4	88
11	12	100
Yhteensä	97	

Aineisto on niin pieni, ettei mitään tilastollisesti merkittäviä eroja ole mahdollista havaita. Hieman suuremmat osuudet 0–1-vuotiaiden sekä 7–9-vuotiaiden kohdalla voisivat johtua esimerkiksi siitä, että näissä ikäryhmissä lapset ovat joko neuvolan tai koulun tarkemman valvonnan alaisuudessa ja viranomaisten on helpompi näin ollen puuttua perheessä havaittuihin ongelmiin. Tämä jää kuitenkin täysin arvailujen varaan ja jatkotutkimusten selvitettäväksi.

Vain kuudessa tapauksessa lapsi ei tullut otetuksi huostaan. Huomattavan suuri osuus, liki 94 prosenttia, tapauksista päättyi siis huostaanottoon. Tulos vastaa melko hyvin Hiitolan ja Heinosen (2009, 32) tutkimuksen tulosta, jossa aineistona olivat kaikki Suomessa tehdyt tahdonvastaiset huostaanottopäätökset vuosilta 2007 ja 2008 (N=486). Juuri ennen uuden lastensuojelulain voimaan tuloa tehdyistä vuoden 2007 päätöksistä 95 prosenttia hyväksyttiin, kun taas vuoden 2008 päätöksistä, jotka on tehty uuden

lastensuojelulain voimaan tulon jälkeen, 90 prosenttia hyväksyttiin. Myös de Godzinskyn (2012, 105) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin vuonna 2010 tehtyjä päätöksiä (N=159), 90 prosenttia päätöksistä hyväksyttiin. Näiden kahden edellä esitetyn tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että näyttäisi siltä, että uuden lastensuojelulain voimaantulon jälkeisissä päätöksissä hyväksyttyjen määrä on hieman pienempi kuin aiemmin ja näin ollen tässä tutkimuksessa havaittua 94 prosentin osuutta voidaan pitää hieman tavanomaista suurempana. Toisin kuin tässä tutkimuksessa sekä de Godzinsky että Hiitola ja Heinonen sisällyttivät tutkimusaineistoihinsa myös 12–18-vuotiaita lapsia koskevat huostaanottopäätökset.

Huostaanottojen vastustamisen suhteen äitien ja isien välillä on havaittavissa eroavaisuuksia, kuten taulukosta 3 näkyy.

Taulukko 3: Huostaanoton vastustaminen

Vastustus	Lukumäärä
Isä vastustaa, äiti ei vastusta	5
Isä vastustaa, äitiä ei ole kuultu	4
Äiti vastustaa, isä ei vastusta	20
Äiti vastustaa, isää ei ole kuultu	22
Molemmat vastustavat	44
Kumpaakaan ei ole kuultu	2
Yhteensä	97

Tyypillisintä oli, että kumpikin vanhempi vastusti huostaanottoa. Tällaisia tapauksia oli yhteensä 44. Sellaisia tapauksia, joissa isä ei vastusta huostaanottoa tai isää ei ole kuultu, oli yhteensä 42. Sellaisia tapauksia, joissa äiti ei vastusta tai äitiä ei ole kuultu oli sen sijaan vain 9. Näin ollen yli 90 prosenttia tapauksista oli sellaisia, joissa äidit vastustivat huostaanottoa. Kahdessa tapauksessa vastustus oli hieman epäselvää, koska kumpaakaan vanhempaa ei ollut kuultu asiassa. Päätökset oli kuitenkin luokiteltu tahdonvastaisiksi, ja näin ollen olen ne myös tutkimusaineistooni sisällyttänyt.

De Godzinskyn (2012, 65) tulokset huostaanottojen vastustuksesta ovat hyvin samansuuntaisia: 45 prosenttia tapauksista oli sellaisia, joissa äiti yksin vastustaa huostaanottoa (vrt. tämän tutkimuksen 43 %). Isien vastustus joko yksin tai yhdessä äidin kanssa oli tämän tutkimuksen aineistossa hieman yleisempää: isät vastustivat huostaanottoa yhteensä 55 prosentissa tapauksia, kun de Godzinskyn aineistossa vastaava osuus oli 45 prosenttia.

Isien vähäisemmälle osallisuudelle voi olla monia syitä. Niissä tapauksissa, joissa isää ei ollut kuultu, isä ei yleensä ollut ollenkaan läsnä tai vain hyvin vähän läsnä lapsen elämässä. Samoin niissä tapauksissa, joissa isää oli kuultu, mutta isä ei vastustanut lapsen huostaanottoa, oli tyypillisimmin kyse siitä, että lasten ensisijainen tai ainoa huoltaja oli äiti. Tältä osin aineisto vahvistaa käsitystä siitä, että äiti on edelleen lapsen ensisijainen huoltaja ja hoivaaja. Toisaalta näissä tapauksissa myös äidit ovat hallinto-oikeuden arvion mukaan epäonnistuneet tarjoamaan lapselle turvalliset kasvuolosuhteet. Huomionarvoista on myös se, että vaikka molempien vanhempien vastustus on aineiston moodi, on kuitenkin suurin osa päätöksistä sellaisia, joissa jompikumpi vanhemmista ei vastusta tai jompaakumpaa ei ole kuultu. Näin ollen on hyvin mahdollista, että toisen vanhemman, tyypillisimmin isän, vähäisempi panostus vanhemmuuteen on ollut yksi tekijä, joka on lisännyt lastensuojelun tarvetta.

Edellä esitetyt pohdinnat ovat kuitenkin puhdasta spekulatiota, enkä aio pureutua niihin tämän perusteellisemmin, koska ne eivät kuulu tutkimuskysymysteni piiriin.

4.2 Menetelmät

Tutkimukseni jakautuu menetelmällisesti kahteen osaan: laadulliseen sisällönanalyysiin ja sisällön erittelyn keinoin tuotetun kvantitatiivisen aineiston esittelyyn ja tilastolliseen kuvailuun. Tuomen ja Sarajärven (2002, 107–108) mukaan sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn ero on juuri siinä, että

sisällön erittelyllä pyritään kuvaamaan kvantitatiivisesti tekstin sisältöä, kun taas sisällönanalyysillä kuvataan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Lapsen etua ja sitä *millä* ja *miten* hallinto-oikeus lapsen etua johtopäätöksissään perustelee, olen tutkinut sisällönanalyysin keinoin. Hallinto-oikeuden johtopäätöksissä erittelemiä huostaanoton tarpeen arviointiin vaikuttavia tekijöitä olen tutkinut sisällön erittelyn avulla.

Sisällönanalyysillä voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Tarkoituksena on kuvata tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa ja käsitteellistää tutkittavia havaintoja. Sisällönanalyysia tehtäessä aineistoa luetaan tutkimuskysymysten ohjaamana niin, että tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen – monesti mielenkiintoinenkin – sisältö rajataan pois. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-11; Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–100.) Näin ollen varsinainen tutkimusaineisto syntyy alkuperäistä aineistoa läpikäydessä. Tällä tavoin laaja – tässä tutkimuksessa yli tuhat sivuinen – aineisto voidaan tiivistää sellaiseksi, että sitä on mahdollista analysoida.

Hallinto-oikeuden lapsen edun perusteluja tutkiessani en ole valinnut etukäteen yksittäistä teoreettista viitekehystä, jonka puitteissa perusteluja tarkastelin. Kiviniemi (2007, 74) toteaa, että laadullisessa tutkimuksessa on kyse vähitellen tapahtuvasta tutkittavan ilmiön käsitteellistämisestä, ei niinkään etukäteen hahmotetun teorian testaamisesta. Kiviniemi (2007, 75) jatkaa, että laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruun ja teorian kehittäminen tapahtuvat vuorovaikutuksessa. Aineiston analysoinnin kautta kehitetyt ensimmäiset käsitteet eivät välttämättä ole lopullisia, mutta ne auttavat tutkijaa kehittämättään tutkimusasetelmaa eteenpäin.

Lapsen etua tutkin siis laadullisesta näkökulmasta. Pyrin sisällönanalyysin keinoin erittelemään, *millä* ja *miten* lapsen etua hallinto-oikeuden johtopäätöksissä perustellaan. Alasuutari (2011, 39) toteaa, että laadullinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta.

Havaintojen pelkistämisessä eli redusoinnissa on kyse siitä, että aineistosta haarukoidaan ja tiivistetään tutkimuskysymysten kannalta olennainen sisältö – tässä tapauksessa hallinto-oikeuden johtopäätösten lapsen edun perustelut. Kun aineisto on pelkistetty, seuraa havaintojen ryhmittely ja yhtenevien perustelujen yhdistäminen, jolloin aineiston käsittely helpottuu. Ryhmittely ja yhdistäminen tapahtuvat etsimällä jokin havainnoille yhteinen piirre, nimittäjä tai sääntö, jonka perusteella ne voidaan yhdistää. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–111; Alasuutari 2011, 40–43.) Tässä tutkimuksessa havainnot eli hallinto-oikeuden lapsen edun perustelut on luokiteltu kolmeen aineiston pohjalta syntyneeseen pääluokkaan sen perusteella, miten lapsen edun perustelu on rakentunut. Olen jaotellut pääluokat ”perustelemattomiin”, heikkoihin ja vahvoihin perusteluihin.

Huostaanottoon vaikuttavia tekijöitä olen tutkinut sisällön erittelyn avulla. Sisällön erittely sopii havaintojen tekemisen ja tietojen keruun välineeksi silloin, kun aineistona ovat dokumentit (Pietilä 1976, 55). Sisällön erittelyä tehdessä tutkija muodostaa joukon kategorioita tai luokkia, joiden perusteella tutkimuskohteena olevaa tekstiä analysoidaan. Sisällön erittelyn keinoin luotujen luokkien tulee olla riittävän tarkkarajaisia, jotta luokittelu olisi toistettavissa toisen tutkijan toimesta samoin tuloksin. (Silverman 2006, 159) Huostaanoton tarpeen arviointiin vaikuttavista tekijöistä, jotka hallinto-oikeus johtopäätöksissään mainitsee, olen muodostanut sisällön erittelyn keinoin luokat, jotka olen kirjannut SPSS:ään, jonka avulla kuvaan aineistoa määrällisestä näkökulmasta. Sisällön erittelyn keinoin muodostetuista luokista olen yhdistelemällä luonut yläkategoriat, jotka kuvaavat sitä, mihin elämän osa-alueisiin muodostetut luokat kuuluvat.

Reliabiliteetti ja validiteetti ovat perinteisesti liitetty määrälliseen tutkimukseen, mutta ne tulee ottaa huomioon myös laadullista tutkimusta tehdessä. Jotta tutkimus on reliaabeli, tulee siinä käytettyjen tietojenkeruumenetelmien antaa tutkittavasta kohteesta luotettavaa tietoa

(Pietilä 1976, 233). Kun sisällöllisiä ilmiöitä tutkitaan ilmiöinä sinänsä, kuten tässä tutkimuksessa, tarkoitetaan validiteetilla sitä, vastaavatko valitut alkiot (tässä tapauksessa hallinto-oikeuden erittelemät huostaanoton arviointiin vaikuttavat tekijät) niitä luokkia, joita niiden on tarkoitus ilmaista (Pietilä 1976, 248). Tekstejä tutkittaessa analyysin luotettavuutta voidaan lisätä sillä, että tutkija perustelee ja kirjoittaa auki sen, miten luokat on muodostettu ja miten analyysi on toteutettu (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

4.3 Tutkimuksen eteneminen

Kun sain tutkimusaineistoni ensimmäisen kerran, en ollut lukenut koskaan aiemmin yhtäkään kokonaista tahdonvastaista huostaanottopäätöstä. Aineisto oli minulle aluksi siis täysin vieras. Valitsin aineiston tutkimusmetodikseni aineistolähtöisen sisällön erittelyn ja sisällön analyysin. Koska kyseessä on salassa pidettävä asiakirja-aineisto, jota ei ole tuotettu tutkimuskäyttöön, on aineistolähtöinen lähestymistapa perusteltu. Ennakolta on ollut mahdotonta tietää tarkalleen, mitä aineisto pitää sisällään ja mitä ei. Tästä johtuen tutkimuksen edetessä olen joutunut muuttamaan tutkimuskysymyksiäni, havaittuani, ettei aineistosta löydy tyydyttäviä vastauksia ennakolta asettamiini kysymyksiin. Toisaalta ennako-oletukset eivät ole päässeet vaikuttamaan aineiston sisältöön, koska aineistoa ei ole ollut mahdollista ohjailla tutkimuskysymyksen kannalta sopivammaksi, mikä tekee aineistosta luonteeltaan objektiivisemmän. (Saurama 2002, 51.) Olen myös jatkuvasti luokitellut perusteluja uudelleen, koska analyysin edetessä ovat myös luokkien sisällöt ja rajat alkaneet hahmottua tarkemmin. Aluksi on ollut perusteltua tehdä alustava luokittelu, jotta analyysissä on päästy liikkeelle. Kun tutkimuksen edetessä käsitys perusteluiden ja mainintojen sisällöistä ja merkityksistä on tarkentunut sekä määriteltujen luokkien rajat muodostuneet, ovat hallinto-oikeuden maininnat ja perustelut lapsen edusta löytäneet oikean paikkansa.

Aloitin tutkimusaineistoni läpikäymisen lukemalla sen kertaalleen kokonaisuudessaan läpi. Ensimmäisen lukukerran aikana tein muutamia muistiinpanoja päätösten herättämien ajatusten pohjalta, mutta ensisijainen tarkoitukseni oli vain lukea päätökset läpi ja tulla tutuksi niiden muodon, tyylin ja sisällön kanssa.

Mitä enemmän päätöksiä luki, sitä selkeämmin niistä alkoi hahmottua kaikille päätöksille yhteinen rakenne, jonka mukaan ne etenivät. Jonkinasteisia eroja asioiden esitystavan suhteen päätösten välillä toki oli, mutta päälinjoiltaan ne olivat yhteneväisiä. Päätöksen alussa kerrotaan, mitä käsitelty asia koskee ja ketkä ovat asianosaisia. Tämän jälkeen tulee sosiaalitoimen tekemä huostaanottohakemus perusteluineen, jota seuraa hallinto-oikeuden ratkaisu perusteluineen ja johtopäätöksineen.

Luettuani koko aineiston kertaalleen aloitin uudelleen alusta. Toisella lukukerralla otin fokukseni lapsen edun. Lukiessani päätöksiä uudestaan erottelin päätöksistä kaikki sellaiset kohdat, joissa mainittiin lapsen etu, lukuun ottamatta hallinto-oikeuden perusteluiden ensimmäistä kappaletta, joka on aina suora lainaus lakitekstistä. Tämän jälkeen päädyin kuitenkin rajaamaan tarkasteluni koskemaan ainoastaan hallinto-oikeuden johtopäätöksiä. Sisällytin lopulliseen tutkimukseeni ainoastaan johtopäätöksistä löytyneet maininnat lapsen edusta.

Valtaosassa johtopäätöksiä lapsen etu näyttäytyi ainoastaan lain velvoittamana muodollisuutena ilman varsinaisia perusteluja (tästä tarkemmin analyysissa ja tuloksissa). Jotta pääsisin lähemmäksi sitä, millä perusteilla ja millaisten olosuhteiden vallitessa tahdonvastaisen huostaanoton voidaan katsoa olevan lapsen edun mukainen, päätin erotella ja luokitella aineistosta kaikki positiiviset ja negatiiviset tekijät, joita perusteluissa mainittiin lapsen ja vanhempien elämäntilanteeseen liittyen.

Siitä huolimatta, että olin lukenut koko aineiston jo kahteen kertaan, ei minulla ollut vielä kovin selkeää kuvaa siitä, mitä kaikkea päätöksistä todella tulisi ja voisi luokitella. Tästä syystä käytin luokitteluni pohjana Mirja Kajavan tutkimuksessaan ”Lapsen etu huostaanotto-prosessissa” (1997) käyttämää jaottelua. Myös Kajava tutki tahdonvastaisia huostaanottoja. Sitä mukaa kun kävin päätöksiä läpi ja kävi ilmeiseksi, etteivät kaikki Kajavan käyttämät luokat olleet relevantteja oman tutkimusaineistoni kannalta eivätkä toisaalta kattaneet kaikkia aineistostani esille nousseita asioita, muokkasin luokkia poistamalla tarpeettomia ja lisäämällä uusia. Pysin muodostamaan tämän tutkimuksen kannalta toimivan luokittelun mahdollisimman aineistolähtöisesti Kajavan käyttämää luokittelua kuitenkin aluksi apuna käyttäen.

Koska aineistoa läpikäydessä oli syntynyt jatkuvasti uusia luokkia ja silmä oli harjaantunut tunnistamaan perusteluja aiempaa paremmin, kävin ensimmäisen erittelykierroksen jälkeen hallinto-oikeuden johtopäätökset uudelleen läpi – nyt valmiiden aineistolähtöisesti tuottamieni luokkien pohjalta. Tällä tavoin varmistin sen, että kaikki päätökset tulevat luokitelluiksi samoin perustein, eivätkä esimerkiksi edellisellä kierroksella ensimmäiseksi läpikäydyt päätökset jää perustelujen luokittelun ja tunnistamisen osalta vaillinaisiksi. Pietilä (1976, 234-235) nimittää tämänkaltaista aineiston luokittelun luotettavuuden varmistamista intra-individuaaliseksi reliabiliteetiksi, joka soveltuu sisällön erittelyä käyttävän tutkimuksen reliabiliteetin testaamiseen. Samankaltaista uusintaluokittelua olen käyttänyt myös lapsen edun perusteluiden analyysissä.

Jotta hallinto-oikeuden tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksissä esittämät perustelut tulisivat mahdollisimman kattavasti eritellyksi, käytin luokittelussa neljää eri näkökulmaa. Luokittelin johtopäätöksistä lasta koskevat negatiiviset ja positiiviset tekijät ja samoin vanhempia koskevat negatiiviset ja positiiviset tekijät. Tämän lisäksi luokittelin vanhempia koskevat tekijät vielä äitiä, isää tai molempia koskeviin.

Jokseenkin samankaltaista luokittelua on käyttänyt Anniina Myllärniemi selvityksessään pääkaupunkiseudun huostaanottojen kriteereistä (2006, 63). Myllärniemi erottelee lasta, isää ja äitiä koskevia riskitekijöitä. Myllärniemen luokittelu eroaa tästä tutkimuksesta kuitenkin siinä, ettei hän ota selvityksessään huomioon positiivisia tekijöitä, joita päätöksissä mainitaan. Vanhempien elämäntilanteeseen, lapsen kasvuympäristöön sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen liittyvien positiivisten mainintojen luokittelu on tahdonvastaisten huostaanottopäätösten tutkimisen kannalta perusteltua, koska niillä on – tai ainakin niillä tulisi olla – vaikutusta huostaanoton tarpeen ja lapsen edun arviointiin. Lapsen ja vanhempien suhde ja elämäntilanne eivät ole ainoastaan negatiivisten asioiden sävyttämiä, vaan monesti niistä on löydettävissä myös positiivisia tekijöitä. Sen tutkiminen, mitä nämä tahdonvastaisissa huostaanottopäätöksissä huomioon otetut positiiviset tekijät ovat ja missä määrin hallinto-oikeus ottaa niitä huomioon tai kiinnittää niihin huomiota, antaa kokonaisvaltaisemman kuvan vanhempien ja lapsen tilanteesta huostaanoton arviointihetkellä.

5 Analyysi ja tulokset

Tässä tutkimuksessa analyysi ja tulokset kietoutuvat yhteen, ja niinpä ne on yhdistetty yhdeksi luvuksi. Olen luokitellut ja analysoinut sekä lapsen etuun liittyvät perustelut että vanhempiin ja lapsiin liittyvät hallinto-oikeuden johtopäätöksissä mainitut tekijät, jotka vaikuttavat huostaanoton tarpeen arviointiin. Ensin käyn läpi hallinto-oikeuden johtopäätöksissään mainitsevat huostaanoton tarpeen arviointiin vaikuttavat tekijät, niistä muodostetut luokat ja näiden mainintojen määrällisen jakautumisen. Tämän jälkeen käsittelen lapsen etua sekä sitä, *miten* ja *millä* hallinto-oikeus perustelee lapsen etua johtopäätöksissään.

5.1 Huostaanottoon vaikuttavat tekijät

Kun lapsi otetaan huostaan, on avohuollon tukitoimet aina todettu riittämättömiksi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 40§). Näin ollen en ole erikseen maininnut luokitteluissa avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä huostaanottoon vaikuttavana tekijänä, ellei riittämättömyyden toteamisen yhteydessä ole mainittu erikseen tekijöitä, joiden vuoksi avohuolto ei ole onnistunut. Sen sijaan olen luokitellut avohuollon riittämättömyyteen vaikuttaneita tekijöitä, jotka olennaisesti vaikuttavat myös huostaanoton tarpeeseen. En myöskään ole luokitellut erikseen lakitekstin mukaisia toteamuksia siitä, että puutteet lapsen kasvuolosuhteissa uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Sen sijaan olen luokitellut ne puutteet, jotka lapsen kasvuolosuhteissa vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä.

Jos perusteluissa on mainittu sama ongelma useampaan kertaan ja se on tulkittavissa samaksi ongelmaksi, on se tällöin luokiteltu vain kertaalleen. Jos perusteluissa on mainittu, että kasvuolosuhteet ovat epävakaat, turvattomat tms. ja myöhemmin on perusteltu tarkemmin, mistä epävakaus ja turvattomuus johtuvat, olen luokitellut ainoastaan tarkentavat perustelut. En ole luokitellut myöskään sijoituspaikkaan tai -muotoon liittyviä perusteluita.

Jos johtopäätöksissä on mainittu vanhemmalta edellytettäviä ominaisuuksia, mutta ei suoraan ilmaista, että nämä ominaisuudet puuttuvat kyseessä olevilta vanhemmilta, en ole luokitellut näitä mainintoja. Esimerkiksi:

"Siitä huolimatta, että äiti aidolla tavalla välittää lapsistaan ja on pyrkinyt järjestämään heidän hoitonsa ollessaan poissa kodista, hallinto-oikeus toteaa, että lasten terveen kehityksen turvaaminen edellyttää vanhemmalta perustarpeiden huolehtimisen lisäksi sitä, että hän kykenee toimimaan myös tunnetasolla hoivaa, turvaa ja rajoja asettavana vanhempana sekä asettamaan lasten tarpeet omien tarpeiden edelle."

Tässä tapauksessa en ole tämän kappaleen perusteella kirjannut, että äiti ei kykene toimimaan tunnetasolla hoivaa, turvaa ja rajoja asettavana vanhempana sekä asettamaan lasten tarpeet omien tarpeiden edelle, vaikka päätöksessä epäsuorasti annetaankin ymmärtää, ettei äiti ole näin kyennyt tekemään. Sen sijaan seuraavassa kappaleessa todetaan näin:

”Hallinto-oikeus katsoo, asiassa esitetyn perusteella, että äidillä ei ole tällä hetkellä riittävästi voimavaroja ja että äiti ei kykene siten vastaamaan lasten tarpeisiin heidän kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.”

Hallinto-oikeus toteaa suorasti, ettei äidillä ole riittävästi voimavaroja eikä hän kykene vastaamaan lasten tarpeisiin. Tässä tapauksessa olen kirjannut nämä tekijät.

5.1.1 Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelu

Vanhempia koskevia luokkia muodostui yhteensä 66, joista negatiivisiin tekijöihin liittyviä luokkia oli 41. Lapsia koskevia luokkia muodostui yhteensä 26, joista negatiivisia tekijöitä käsitteleviä luokkia oli 19. Negatiivisten tekijöiden kirjo oli siis aineistossa selvästi suurempi. Negatiivisista ja positiivisista tekijöistä johdettujen luokkien lisäksi olen muodostanut kategoriat, joiden avulla kokoon luokkien laajan kirjon yleisempien käsitteiden alle.

Aineiston pohjalta muodostuneiden luokkien esille nostaminen tässä kohtaa tutkimusta, eikä esimerkiksi vasta liitteissä, on perusteltua, koska ne ovat osa tutkimuksen tuloksia. Ne ilmentävät sitä, mitä kaikkea hallinto-oikeus johtopäätöksissään ottaa huomioon lapsen huostaanottoa harkitessaan – ja toisaalta mitä se jättää huomiotta.

Taulukko 4: Vanhempiin liittyvät negatiiviset tekijät

1.-3. Päihteet	1. Vanhempien alkoholiongelma	2. Vanhempien huumeongelma	3. Vanhemmat eivät myönnä päihdeongelmaansa
4.-6. Väkivalta	4. Vanhemman väkivaltainen käytös	5. Lapsen kohdittunut väkivalta	6. Vanhempien välinen väkivalta
7.-10. Terveys ja käytös	7. Mielenterveyden ongelmat	8. Fyysinen sairaus	9. Vanhemman lievä kehitysvammaisuus
11.-17. Elämänhallinta	11. Rikollinen elämäntapa	12. Vankilaan joutuminen	13. Yleinen avuttomuus arkipäiväisissä toiminnoissa
	14. Asuntovaikeudet	15. Taloudelliset vaikeudet	16. Elämäntavan poikkeavuus
	17. Vaikea elämäntilanne		
18.-20. Vanhempien välinen suhde	18. Perheriidat/ parisuhteen ongelmat	19. Erotilanteen ongelmat	20. Huoltajuusriidat
21.-34. Lapsen kasvatus ja hoiva	21. Kodinhoidollisten taitojen puute	22. Puutteet lapsen kasvuolosuhteissa ovat vaaraksi lapselle	23. Lapsen hoidon laiminlyönti
	24. Puutteet lapsen huolenpidossa ovat vaaraksi lapselle	25. Vanhemmuuden tarvittavien voimavarojen puute	26. Lapselle kuulumattomien asioiden puhuminen lapselle
	27. Lapsi joutuu kantamaan ikätasolleen sopimatonta vastuuta	28. Vanhemman kyvyttömyys ymmärtää/nähdä lapsen ongelmia on vaaraksi lapselle	29. Vanhemman kyvyttömyys nähdä omien ongelmien haitallisuutta lapselle
	30. Vanhemmuuden ongelmat/puutteet	31. Kasvatuksen epäjohtamomukaisuus	32. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ongelmat
	33. Vanhempi ei kykene tunnistamaan/vastamaan lapsen tarpeita/tarpeisiin	34. Vanhempi ei kykene asettamaan lapsen etua oman etunsa edelle	
35.-40. Yhteistyö viranomaisien kanssa	35. Toistuvat erimielisyydet viranomaisstahojen kanssa/Kykenemättömyys yhteistyöhön	36. Vanhemmat eivät ole sitoutuneet tarjottuun apuun	37. Kuntoutuksen tavoitteet eivät ole toteutuneet
	38. Katkaisuhoidot/seulat eivät ole onnistuneet	39. Lapsen tapaamiset eivät ole toteutuneet suunnitellusti	40. Viranomaisilla ei ole riittävästi luottamusta vanhemmuuteen
41. Muu	41. Vanhemman kuolema		

Hallinto-oikeuden johtopäätöksistä tunnistetuista vanhempiin liittyvistä negatiivisista tekijöistä on muodostettu kahdeksan kategoriaa (päihteet, väkivalta, terveys ja käytös, elämänhallinta, vanhempien välinen suhde, lapsen kasvatukseen ja hoivaan liittyvät yhteistyö viranomaisten kanssa, muut) joiden perusteella tekijät on jaoteltu. Selvästi eniten negatiivisiin tekijöihin liittyviä luokkia oli tunnistettavissa lapsen kasvatukseen ja hoivaan liittyen (14). Näin ollen voidaan todeta, että hallinto-oikeus kiinnittää johtopäätöksissään erityistä huomiota lapsen ja vanhemman välisen suhteen erittelyyn ja arviointiin. Vaikka tämä tarkastelu osoittaa, mihin kaikkiin eri tekijöihin hallinto-oikeus kiinnittää johtopäätöksissään huomiota, se ei kuitenkaan kerro, minkä painoarvon se kullekin tekijälle antaa. Edellä esitetyn perusteella ei siis voi varmasti sanoa, että hallinto-oikeus perustaisi ratkaisunsa huostaanottoasioissa ensisijaisesti lapsen kasvatukseen ja hoivaan liittyviin tekijöihin.

Positiivisiin tekijöihin liittyviä luokkia oli tunnistettavissa hallinto-oikeuden johtopäätöksistä yhteensä 25, joista muodostettiin kuusi eri kategoriaa. Negatiivisten tekijöiden kanssa yhteiset kategoriat liittyivät päihteisiin, yhteistyöhön viranomaisten kanssa, terveyteen, elämänhallintaan sekä lapsen kasvatukseen ja hoivaan. Edellä esitettyjen lisäksi avun hakeminen on eritelty omaksi kategoriakseen erona negatiivisiin tekijöihin, joissa sitä ei ollut.

Taulukko 5: Vanhempiin liittyvät positiiviset tekijät

1.-2. Päähteet	1. Vanhemmillä on halu parantua päihdeongelmasta	2. Katkaisu-hoidot/seulat ovat onnistuneet	
3.-5. Yhteistyö viranomaisten kanssa	3. Vanhemmat ovat yhteistyöhaluisia viranomaisten kanssa	4. Vanhemmat ovat yhteistyöhaluisia viranomaisten kanssa ja yhteistyö on onnistunut	5. Vanhemmat ovat yhteistyöhaluisia viranomaisten kanssa, mutta yhteistyö ei ole käytännössä onnistunut
6.-7. Avun hakeminen	6. Vanhemmat ovat hakenneet oma-aloitteisesti apua	7. Vanhemmat ovat hakeutuneet oma-aloitteisesti psykiatriseen hoitoon	
8.-9. Vanhempien terveys	8. Vanhempien psyykkinen vointi ja jaksaminen on parantunut	9. Vanhempien fyysinen vointi ja jaksaminen on parantunut	
10.-19. Vanhempien ja lapsen välinen suhde, hoiva ja huolenpito	10. Vanhempien ja lapsen välinen suhde on hyvä	11. Vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsen hoidosta	12. Vanhemmat kykenevät sitoutumaan lapsen hoitoon
	13. Lapsen perus-huolenpidossa ei ole puutteita	14. Lapsen perus-huolenpidossa ei ole puutteita silloin, kun vanhemmat ovat selvin päin	15. Lapsen perus-huolenpidossa ei ole puutteita silloin, kun vanhempien psyykkinen vointi on hyvä
	16. Vanhemmat ovat lapselle tärkeitä	17. Lapsen kotilomat ovat sujuneet hyvin	18. Vanhemmat ymmärtävät henkilökohtaisten ongelmien vaikutuksen lapseen
	19. Kodin kasvuolosuhteet ovat parantuneet		
20.-25. Elämänhallinta	20. Perhe on saanut taloudellista tukea	21. Yleinen avuttomuus arkisissa toiminnoissa on vähentynyt	22. On päässyt opiskelemaan
	23. On saanut työpaikan	24. Riitely ja parisuhteen ongelmat ovat vähentyneet	25. Vanhemmillä on halu parantaa tapansa

Myös positiivisiin tekijöihin liittyen selvästi eniten luokkia oli tunnistettavissa lapsen kasvatukseen ja hoivaan liittyen (10). Tulos vahvistaa käsitystä siitä, että hallinto-oikeus kiinnittää johtopäätöksissään erityistä huomiota lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen.

Taulukko 6: Lapseen liittyvät negatiiviset tekijät

1.-4. Lapsen käytös	1. Lapsen poikkeava käytös	2. Lapsen aggressiivinen käytös	3. Lapsen itse-tuhoinen käytös
	4. Lapsen ikätasolle sopimaton käytös		
5.-9. Lapsen kehitys ja terveys	5. Lapsen kehitys ei ole ikätasoista	6. Puheenkehitys on viivästynyt	7. Lapsi oireilee psyykkisesti
	8. Lapsella on raskaudenaikaisesta päihteidenkäytöstä johtuen vieroitusoireita	9. Lapsi on terapian tarpeessa	
10.-12. Tunne-elämän vaikeudet	10. Lapsi on alakuloinen	11. Lapsi on henkisesti ahdistunut	12. Lapsi kokee turvattomuuden tunnetta
13.-17. Koulu	13. Poissaoloja koulusta	14. Lapsi kiusaa koulussa	15. Lasta kiusataan koulussa
	16. Vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden oppilaiden kanssa	17. Sopeutumis-ongelmia koulussa	
18.-19. Muut	18. Ristiriitoja lähiomaisten kanssa	19. Lapsi viihtyy vastaanottokodissa hyvin	

Vanhempiin liittyvien tekijöiden luokkiin verrattuna lapsiin liittyvien tekijöiden luokkia muodostui selvästi vähemmän. Vanhempiin liittyviä negatiivisia luokkia oli yhteensä 41, kun taas lapsiin liittyviä negatiivisia luokkia vain 19. Ilmiasultaan positiivinen ”Lapsi viihtyy vastaanottokodissa hyvin” luokiteltiin negatiiviseksi tekijäksi, koska hallinto-oikeuden johtopäätöksissä se esitettiin –

erityisesti vanhempien ja vanhemmuuden – kannalta negatiivisena asiana. Luokittelin sen kuitenkin lapsen liittyväksi tekijäksi, koska se kuvaa tilannetta lapsen näkökulmasta.

Taulukko 7: Lapsiin liittyvät positiiviset tekijät

1.-3. Lapsen terveys ja kehitys	1. Lapsi on perushyvinvoiva/perustyytyväinen	2. Lapsen kehitys on ollut iänmukaista	3. Lapsi ei oireile psyykkisesti
	4. Koulu sujuu hyvin		
4. Koulu			
5.-6. Lapsen käytös	5. Lapsi tulee toimeen hyvin muiden kanssa	6. Lapsen väkivaltainen käytös on vähentynyt tai loppunut kokonaan	
7. Muut	7. Isovanhemmat tuovat turvaa elämään		

Selvästi vähiten luokkia muodostui lapsen liittyvistä positiivisista tekijöistä. Vanhempiin liittyen positiivisia luokkia muodostui 25, kun lapsiin liittyen niitä muodostui vain seitsemän. Tämä voi olla viesti siitä, ettei lasta oteta tahdonvastaisia huostaanottopäätöksiä arvioitaessa samassa määrin huomioon kuin vanhempia. Näyttäisi siltä, että huostaanotoista päätettäessä fokus kohdistuu ennen kaikkea vanhempien ja vanhemmuuden arviointiin eikä niinkään lapsen hyvin- tai pahoinvointiin. Tällä on myös vaikutusta lapsen edun arviointiin: perustuvatko arviot lapsen edusta ensisijaisesti arvioille ja käsityksille siitä, mitä on hyvä vanhemmuus vai siihen voiko lapsi hyvin vai huonosti? Muodostettujen luokkien perusteella näyttäisi siltä, että vanhemmuuden arviointi painottuu huostaanottopäätöksiä tehtäessä lapsen hyvinvoinnin arviointia enemmän.

Se, että aineistosta oli tunnistettavissa selkeästi enemmän negatiivisia kuin positiivisia luokkia, kertoo myös varmasti siitä, mistä näkökulmasta

tahdonvastaisia huostaanottohakemuksia tarkastellaan. Ensisijaisesti pyritään selvittämään sitä, mitkä tekijät ovat lapselle haitaksi nykyisessä kasvuympäristössä ja huolenpidossa. Ehkä tästä johtuen aiempaa tutkimusta, jossa olisi huomioitu vanhempiin ja lapsiin liittyvät positiiviset maininnat, en onnistunut löytämään. Toki positiivisten mainintojen kapeampaan kirjoon vaikuttaa myös tapausten luonne. Kun tilanne perheessä on kärjistynyt niin pahaksi, että lasten huostaanottoa joudutaan käsittelemään hallinto-oikeudessa, ovat negatiiviset asiat perheen arjessa oletettavasti jo muutenkin korostuneet. Merkillepantavaa on myös se, että lapsia koskevia luokkia oli aineistosta tunnistettavissa huomattavasti vähemmän. Tämä on viesti siitä, että lapsi jää vanhempiaan selvästi pienemmälle huomiolle tahdonvastaisia huostaanottoja käsiteltäessä, vaikka kyse on ensisijaisesti hänen tulevaisuudestaan ja edustaan. Toisaalta rajat näkökulmien välillä ovat liukuvia. Vanhemmuuden arviointi sisältää implisiittisesti myös lapsen hyvinvoinnin arviointia ja päinvastoin. Käsittelen tätä teemaa perusteellisemmin johtopäätöksissä.

5.1.2 Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden jakautuminen määrällisesti

Jotta jokin huostaanoton tarpeen arviointiin liittyvä asia tulee mainituksi hallinto-oikeuden johtopäätöksissä, on seuraavien ehtojen täytyttävä: 1) asia on tosiasiallisesti perheen elämässä tapahtunut, 2) joku perheen kanssa työskentelevä tai huostaanottotapauksen tiimoilta kuultu on ottanut asian esille ja 3) hallinto-oikeus arvioi asian olevan merkityksellinen huostaanoton tarpeen arvioinnin kannalta.

Päätöksissä oli sisällön erittelyn avulla tunnistettavissa yhteensä 499 vanhempiin liittyvää negatiivista mainintaa ja 128 positiivista mainintaa. Lapsiin liittyviä negatiivisia mainintoja oli 90, ja positiivisia oli 7. Alla olevissa taulukoissa on eritelty tarkemmin, mihin nämä maininnat liittyivät.

Taulukko 8: Vanhempiin liittyvät negatiiviset tekijät

Vanhempiin liittyvät negatiiviset tekijät	Lkm (%)
Päihteet	66 (13)
Väkivalta	23 (5)
Terveys ja käytös	31 (6)
Elämäntilanne	27 (5)
Vanhempien välinen suhde	26 (5)
Lapsen kasvatusta, hoiva ja huolenpito	236 (47)
Yhteistyö viranomaisten kanssa	90 (18)
Yhteensä	499

Taulukko 10: Lapsen liittyvät negatiiviset tekijät

Lapsen liittyvät negatiiviset tekijät	Lkm (%)
Lapsen käytös	28 (31)
Kehitys ja terveys	35 (39)
Tunne-elämän vaikeudet	19 (21)
Koulu	7 (8)
Muut	1 (1)
Yhteensä	90

Taulukko 9: Vanhempiin liittyvät positiiviset tekijät

Vanhempiin liittyvät positiiviset tekijät	Lkm (%)
Päihteet	26 (20)
Avun hakeminen	7 (5)
Terveys	6 (5)
Yleinen elämäntilanne	12 (9)
Vanhempien ja lapsen välinen suhde	21 (16)
Lapsen kasvatusta, hoiva ja huolenpito	31 (24)
Yhteistyö viranomaisten kanssa	25 (20)
Yhteensä	128

Taulukko 11: Lapsen liittyvät positiiviset tekijät

Lapsen liittyvät positiiviset tekijät	Lkm (%)
Lapsen käytös	2 (29)
Kehitys ja terveys	4 (57)
Koulu	1 (14)
Yhteensä	7

Keskimäärin yhdessä päätöksessä oli eritelty 7,5 tekijää vanhempiin ja lapsen liittyen. Niissä kuudessa päätöksessä, joissa lasta ei otettu huostaan, oli eriteltyjä tekijöitä keskimäärin 11. Merkillepantavaa on myös se, että keskimäärin päätöksissä eriteltiin 1,3 positiivista tekijää tapausta kohden, kun taas niissä tapauksissa, joissa lasta ei otettu huostaan, eriteltiin positiivisia tekijöitä keskimäärin 4,7. Voidaan sanoa, että tarkastelluissa päätöksissä positiivisten tekijöiden määrä korreloi sen kanssa, otettiin lapsi huostaan vai ei. Otot on kuitenkin niin pieni, ettei siitä voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätelmiä.

Päihdeongelmiin liittyvien mainintojen määrä oli aineistossa suhteellisen pieni (13 %). Tuloksia tulkitessa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, ettei luokiteltujen tekijöiden määrä kerro sitä, kuinka monessa tapauksessa hallinto-oikeus oli arvioinut, että vähintään jommallakummalla vanhemmalla on päihdeongelma. Näiden tapausten osuus kaikista tapauksista oli 55 prosenttia, eli yli puolessa tapauksista vanhemmilla tai toisella vanhemmista oli jonkinasteinen alkoholi- tai huumeongelma. Koska lapsen kasvatukseen ja hoivaan liittyen oli tunnistettavissa eniten luokkia, on näiden mainintojen osuus aineistossa korostunut. Jos päihteiden väärinkäyttöön liittyen olisi ollut tunnistettavissa useampia eri luokkia, olisi myös päihteisiin liittyvien mainintojen määrä ollut suurempi.

Aineiston perusteellisempi tilastollinen analyysi ja sen esitleminen tässä ei ole tämän tutkimuksen puitteissa tarkoituksenmukaista tutkimuskysymykset huomioon ottaen. Huostaanottojen tarpeen arviointiin liittyvistä tekijöistä muodostettu SPSS-data on saatavissa tutkimuksen tekijältä jatkotutkimusta varten. Analyysin keskeinen tulos – tilastollisen analyysin sijasta – onkin sellaisen luokittelun ja järjestelmän kehittäminen, jonka avulla olisi jatkossa mahdollista tehdä kattavampi, tilastollisesti merkitsevä analyysi siitä, mitä tekijöitä hallinto-oikeus erittelee johtopäätöksissään ja miten nämä tekijät yhdessä taustamuuttujien kanssa korreloivat huostaanottopäätökseen.

5.2 Lapsen edun perustelut

Koska toinen päätutkimuskysymykseni oli ”Millaisia lapsen edun perusteluja hallinto-oikeuden johtopäätöksissä on?”, tuntui jaottelu perustelujen vahvuuden perusteella mielekkäältä. Luokittelu vahvuuden perusteella kuvaa sitä, miten selkeitä lapsen edun perustelut ovat. Mitä yksiselitteisempiä ja suoremia lapsen edun perustelut ovat, sitä vahvemiksi olen ne luokitellut. Olen jaotellut hallinto-oikeuden johtopäätösten lapsen edun perustelut kolmeen eri luokkaan: ”perustelemattomaan” eli toteavaan perusteluun, heikkoon

perusteluun ja vahvaan perusteluun. Luokat ovat muodostuneet aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Aineistoa lukiessani erittelin ja yhdistelin samankaltaisia mainintoja ja perusteluja omiksi luokikseen, joita muodostui lopulta kolme. Näiden luokkien sisällä oli tunnistettavissa myös toisistaan lievästi poikkeavia perusteluja, jotka poikkesivat rakenteeltaan hieman toisistaan.

Vahvat perustelut olen jakanut vielä kahteen alaluokkaan: suoraan perusteluun ja viittaavaan perusteluun. Myös heikoista perusteluista oli tunnistettavissa luonteeltaan viittaavia päätöksiä. Erona vahvoihin viittaaviin perusteluihin, heikot viittaavat perustelut viittasivat yleisellä tasolla kaikkeen päätöksessä edellä eriteltyyn, kun taas vahvoissa päätöksissä viitattiin selkeästi tiettyihin lapsen etuun vaikuttaviin tekijöihin.

Perustelut on eroteltu aineistossa värikoodein: ”perustelemattomat” eli toteavat perustelut on merkitty punaisella, heikot perustelut keltaisella, vahvat perustelut vihreällä ja sijoituspaikkaan liittyvät violetilla. Sen lisäksi sellaiset perustelut, jotka liittyvät päätöksiin, joissa lasta ei otettu huostaan, on erotettu muista alleviivauksella. Suorat lapsen edun perustelut on erotettu lihavoinnilla.

Jaottelulla ”perustelemattomaan”, heikkoon ja vahvaan perusteluun en ota kantaa siihen, onko päätös yleisesti hyvin perusteltu. Jaottelu liittyy ainoastaan siihen, *miten* lapsen etua on kyseisessä päätöksessä perusteltu. Päätös voi olla muilta osin erittäin kattava ja hyvin perusteltu, vaikka lapsen etu jäisi täysin perustelematta.

Vahvoja perusteluja tarkemmin analysoimalla olen selvittänyt *millä* lapsen etua perustellaan, sillä vahvoissa perusteluissa otetaan kantaa siihen, mikä on lapsen edun mukaista.

Aineistoa lukiessani vahvistui jokaisella lukukerralla käsitys siitä, ettei lapsen etua perustella johtopäätöksissä kovin selkeästi. Tästä johtuen päädyin

luokittelemaan perustelut ”perustelemattomaan”, heikkoon ja vahvaan enkä esimerkiksi heikkoon, melko vahvaan ja vahvaan. Perustelemattomuus kuvaa paremmin isoa osaa päätöksistä, jotka ovat sisällöltään ennemminkin toteamuksia kuin todellisia perusteluja. Jatkossa käytän kuitenkin ”perustelemattomista” perusteluista pääsääntöisesti nimitystä toteava perustelu luettavuuden parantamiseksi ja ambivalenssin välttämiseksi.

Toteaviksi luokitellut perustelut näyttäytyvät kärjistäen post hoc ergo propter hoc -argumentaatiovirheinä; koska lapsi otetaan huostaan ja huostaanoton tulee lain mukaan olla lapsen edun mukaista, on huostaanotto lapsen edun mukaista. Todellisuudessa kyse on todennäköisesti ennemmin siitä, että lain velvoittaessa huostaanottopäätöksiltä lapsen edun mukaisuutta, kirjataan toteamus jokaiseen huostaanottopäätökseen siitä huolimatta onko lapsen etua kyseisessä tapauksessa pohdittu tarkemmin. Nämä perustelut eivät pidä sisällään mitään täydentäviä tai aiempaan viittaavia toteamuksia lapsen edusta.

Heikot perustelut ovat kaavamaisia ja yleisluontoisia perusteluja, joissa tyypillisimmin todetaan huostaanoton olevan välttämätöntä lapsen kasvun, kehityksen, huolenpidon ja/tai terveyden turvaamiseksi ja näin ollen olevan lapsen edun mukaista. Niihin syihin, miksi näin on, ei perusteluissa oteta suorasti kantaa, vaan sen oletetaan käyvän ilmi edellä esitetyistä johtopäätöksistä, lausunnoista ja johtopäätöksistä. Vahvoissa perusteluissa on aina jokin suurempi viittaus tai toteamus tapauksessa kuvatun tilanteen tai olosuhteiden ja lapsen edun välillä. Tarkastelen luvussa 5.2.2 perusteluja tarkemmin yksittäisten esimerkkitapausten avulla, jotta syntyisi selkeämpi kuva siitä, millaisia maininnat ja perustelut ovat. Sitä ennen tarkastelen lapsen edun perusteluja kuitenkin määrällisestä näkökulmasta.

Sijoituspaiikkaan liittyvät lapsen edun perustelut on rajattu tarkemman tarkastelun ulkopuolelle. Niitä oli aineistossa yhteensä 69. Sijaishuoltopaikkoihin liittyvät lapsen edun perustelut ovat järjestään toteavia

tai heikkoja perusteluja ja liittyvät ennen kaikkea sijaishuoltopaikkojen luonteeseen ja vain välillisesti lapseen itseensä. Ne eivät ole tämän tutkimuksen kannalta yhtä kiinnostavia kuin varsinaiseen huostaanottoon liittyvät perustelut.

5.2.1 Lapsen etu määrällisesti

Tutkimusaineiston 97 päätöksessä oli yhteensä 144 mainintaa lapsen edussa. Näistä 39 oli toteavia, 18 heikkoja, 13 vahvoja ja 70 sijoituspaikkoihin liittyviä. Päätöksiä, joissa oli ainoastaan yksi toteava perustelu, oli 17. Päätöksiä, joissa oli ainoastaan yksi heikko perustelu lapsen edusta, oli 13. 26 päätöksessä oli ainoastaan sijoituspaikkaan liittyvä perustelu eikä ollenkaan huostaanottoon liittyvää lapsen edun perustelua. Toki sijoituspaikan perustelu implikoi myös huostaanoton lapsen edun mukaisuutta.

Päätöksistä 22 oli sellaisia, joissa oli sekä toteava perustelu että perustelu sijoituspaikasta. Viidessä päätöksessä oli heikko perustelu ja sijoituspaikan perustelu ja 13 päätöksessä oli vahva perustelu ja sijoituspaikan perustelu. Kolmessa päätöksessä oli sekä toteava perustelu, vahva perustelu ja sijoituspaikan perustelu samassa päätöksessä ja vain yhdessä päätöksessä ei ollut ollenkaan mainintaa lapsen edusta. Alla näkyvässä taulukossa ne kolme päätöstä, joissa oli sekä toteava eli ”perustelematon” perustelu että vahva perustelu, on luokiteltu vahvoihin perusteluihin.

Taulukko 12: Lapsen edun perusteluiden jakautuminen määrällisesti

Lapsen etu	Sijoituspaikkaa ei ole perusteltu (%)	Sijoituspaikan perustelu (%)	Yhteensä (%)
Ei lainkaan mainintaa	1 (3)	26 (39)	27 (28)
Perustelematon	17 (55)	22 (3)	39 (40)
Heikko perustelu	13 (42)	5 (8)	18 (19)
Vahva perustelu	0 (0)	13 (20)	13 (13)
Yhteensä	31	66	97

Huomionarvoista on se, että yli kaksi kolmasosaa (68 %) päätöksistä on sellaisia, joissa lapsen etua ei huostaanottoa perusteltaessa ole mainittu ollenkaan tai perustelu on toteava. Vahvoja perusteluja on aineistossa alle seitsemännes (13 %). Määrällisen tarkastelun perusteella voidaan sanoa, ettei lapsen etu tule tahdonvastaisten huostaanottopäätösten johtopäätöksissä erityisen vahvasti esille. Se toki mainitaan yhtä lukuun ottamatta kaikissa päätöksissä, mutta sen sisältö ja auki kirjoitetut perustelut puuttuvat suurimmasta osasta päätöksiä.

Aineiston ainoa tapaus, jossa ei ole mainintaa lapsen edusta, näyttäytyy huolimattomuusvirheenä. Kyseisessä päätöksessä lasta ei oteta huostaan, vaan lapsen huoltajuus säilyy äidillä. Päätös on hyvin perusteltu ja jäsennelty sitä lukuun ottamatta, ettei päätöksessä ole mainintaa lapsen edusta. Päätöksessä todetaan muun muassa lapsen ja äidin välisen suhteen olevan läheinen, mikä toisessa päätöksessä oli perusteluna sille, ettei lasta voinut sijoittaa äidistään erilleen, koska se olisi lapsen edun vastaista. Toisaalta lapsen etu on voinut jäädä myös huomioimatta siitä syystä, että lain mukaan nimenomaan lapsen huostaanoton ja sijaishuollon tulee olla lapsen edun mukainen. Tästä syystä päätös säilyttää lapsen huoltajuus äidillä on jäänyt joko tarkoituksella tai epähuomiossa perustelematta lapsen edun näkökulmasta.

5.2.2 Miten lapsen etua perusteltiin?

Seuraavaksi analysoin perusteluja sisällönanalyysin keinoin, jotta se, millä lapsen etua perustellaan (silloin kun sitä perustellaan), tulisi paremmin näkyväksi. Käyn läpi mainintoja ja perusteluja lapsen edusta esimerkkitapausten ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tällä tavoin piirtyy tarkempi kuva siitä, millaisia hallinto-oikeuden johtopäätökset luonteeltaan ovat ja miten lapsen etua päätöksissä perustellaan. Lapsen edun

maininnat ja perustelut löytyvät kokonaisuudessaan tutkimukseni liitteistä. Lasten nimien etukirjaimet on muutettu.

5.2.2.1 ”Perustelemattomat” eli toteavat perustelut

Toteavat perustelut, joita aineistossa oli 29, jakautuvat kahdenlaisiin toteamuksiin: niihin joissa todetaan huostaanoton olevan lapsen edun mukaista (15 kpl) ja niihin, joissa hallinto-oikeus arvioi tai katsoo huostaanoton olevan lapsen edun mukaista (14 kpl). Alla kaksi esimerkkiä molemmista tapauksista:

”Sijaishuolto on A:n edun mukaista.”

”Huostaanotto ja sijaishuolto on V:n edun mukaista.”

tai

”Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan O:n edun mukaista.”

”Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan L:n edun mukaista.”

Asiayhteydestään irrotettuina yllä olevat perustelut eivät sisällä mitään tietoa siitä, miksi huostaanotto on lapsen edun mukaista. Sen vain todetaan olevan sitä. Jotta päätöksistä saisi totuudenmukaisen kuvan, on syytä ottaa tarkasteluun myös kyseisten lauseiden edellä esitetyt perustelut ja johtopäätökset.

”Kun otetaan huomioon päihteiden käytön vaikutus vanhemman kykyyn täysipainoisesti vastata lapsen vakavan sairauden edellyttämistä hoitotoimenpiteistä sekä diabeteksen puutteellisesta hoidosta terveydelle ja jopa hengelle aiheutuva vaara, ei A:n diabeteksen säännöllisen hoidon voida luottaa olevan äidin luona sillä tavoin turvattu, että hänen kotiutumisensa olisi äidin päihdehoidon tämänhetkisessä vaiheessa mahdollista. A:n kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään. Avohuollon tukitoimet eivät ole

riittäviä varmistamaan A:n diabeteksen hoidon toteutumista kaikissa olosuhteissa ja siten turvaamaan hänen terveyttään ja normaalia kehitystään. Sijaishuolto on A:n edun mukaista.”

Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava huostaan, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, jos avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Yllä olevan päätöksen johtopäätöksissä esitetään hyvin selkeästi, että nämä ehdot kyseisessä tapauksessa täyttyvät. Sijaishuollon todetaan olevan A:n edun mukaista, koska avohuollon tukitoimet eivät riitä varmistamaan A:n diabeteksen hoidon toteutumista kaikissa olosuhteissa ja näin ollen hänen terveytensä ja normaali kehityksensä on vaarantunut. Hoidon toteutumisen ei voida luottaa olevan tällä hetkellä riittävällä tavalla turvattu, koska äidin päihdehoito on kesken. Nimenomaan päihdeongelmasta johtuva epävarmuus lapsen sairauden riittävästä hoidosta on tässä tapauksessa syynä huostaanotolle.

Päätöksen perustelu on johdonmukainen, mutta lapsen edun arviointi jää siitä huolimatta täsmentymättömäksi. Päätöksessä todetaan, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut, mutta siitä ei sanota mitään, miksi sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Toki johtopäätösten perusteella voi käänteisesti olettaa, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista, koska sillä turvataan lapsen diabeteksen hoito.

Otan tässä vaiheessa mukaan tarkasteluun kyseisen tapauksen johtopäätöksistä sisällönerittelyn avulla tekemäni luokittelun. Luokittelusta käy ilmi, että äidillä on alkoholiongelma, puutteet lapsen huolenpidossa ovat vaaraksi lapselle, äidin kuntoutuksen tavoitteet eivät ole toteutuneet ja lapsen tapaamiset eivät ole

toteutuneet suunnitellusti. Toisaalta luokittelusta käy myös ilmi, että äidillä on halu parantua alkoholiongelmasta, äidin ja lapsen välinen suhde on hyvä, lapsen perushuolenpidossa ei ole puutteita silloin, kun äiti on selvin päin, ja äiti ymmärtää henkilökohtaisten ongelmien vaikutuksen lapseen. Yksittäisen lapsen sijaishuollon kustannukset (Helsingissä n. 49 000 € vuodessa) verrattuna avohuollon tukitoimien kustannuksiin (n. 3000 € vuodessa) ja erityisesti äidin ja lapsen välinen hyvä suhde huomioon ottaen voidaan kysyä, eikö äitiä ja lasta voitaisi kuitenkin auttaa avohuollon keinoin (Ahlgren-Leinvuo 2012, 15–21).

Tutkimukseni tarkoituksena ei kuitenkaan ole arvioida sitä, onko huostaanotto tehty oikein perusteiden vai ei tai ovatko avohuollon tukitoimet olleet riittäviä. Jotta edellä esitetyn kaltaiset kysymykset eivät tulisi niin herkästi mieleen, olisikin tärkeää, että päätöksessä perusteltaisiin selkeästi se, miksi lapsen huoltajuuden pois ottaminen äidiltä, johon lapsella on hyvä suhde, on lapsen edun mukaista. Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen on luonnollisesti lapsen edun mukaista, mutta onko hallinto-oikeus harkinnassaan ottanut huomioon sen, miten lapsen ja äidin välisen hyvän suhteen katkaiseminen saattaa vaikuttaa lapsen hyvinvointiin (vrt. heikot perustelut ja E). Lähtökohtaisesti sekään ei ole lapsen edun mukaista.

Tyypillisesti huostaanottopäätöksiä tehtäessä onkin kyse pienimmän pahan valitsemisesta (vrt. Goldstein, Freud & Solnit, luku 2.3.2, s.11). Huostaanotto ei ole lähtökohtaisesti koskaan lapsen edun mukaista. Siitä tulee lapsen edun mukaista vasta silloin, kun lapsen etu ja hyvinvointi on omassa perheessään vaarantunut. Juuri tästä syystä olisi erityisen tärkeää pohtia tapauskohtaisesti, missä määrin huostaanotto on lapsen kannalta edullisempaa kuin vanhempien kanssa eläminen. Kyse on negatiivisten ja positiivisten asioiden suhteesta lapsen elämässä. Yksittäisistä asioista on helppo olla samaa mieltä. Vanhemman alkoholinkäyttö ei ole lapsen edun mukaista – varsinkaan, jos se vaarantaa

lapsen sairauden hoidon. Toisaalta lapsen edun mukaista ei ole myöskään lapsen ja vanhemman välisen hyvän suhteen katkaiseminen. Kumpi sitten on lapsen edun kannalta tärkeämpää? Kysymykseen on vaikea esittää tyhjentävää vastausta, mutta ehkä hallinto-oikeuden pitäisi selkeämmin siihen pyrkiä johtopäätöksissään.

*“Kotiolosuhteiden epävakaas ja ennakoimattomuus, äidin rajalliset voimavarat ja vaikeudet perheen arjesta huolehtimisessa ja puutteet E:n perushoivassa ja huolenpidossa uhkaavat vakavasti vaarantaa E:n terveyttä ja kehitystä. Runsaat ja tukevat avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi saamaan aikaan muutosta tilanteeseen ja varmistamaan E:n terveen kehityksen, turvallisen ja virikkeellisen kasvuympäristön sekä E:n ikä- ja kehitystason mukaisen huolenpidon. **Huostaanotto ja sijaishuolto on V:n edun mukaista.**”*

V:n tapaus on A:han verrattuna esitystavaltaan hyvin samanlainen ja tutkittavassa aineistossa hyvin tyypillinen. Asiassa on esitetty syyt (kotiolosuhteiden epävakaas ja ennakoimattomuus, äidin rajalliset voimavarat ja vaikeudet perheen arjesta huolehtimisessa ja puutteet V:n perushoivassa ja huolenpidossa), jotka vaarantavat V:n terveyden ja kehityksen ja todettu, etteivät edes runsaat ja tukevat avohuollon tukitoimet ole olleet riittäviä. Tämän jälkeen todetaan huostaanoton ja sijaishuollon olevan V:n edun mukaista. Jälleen päättelyketju näyttää luontevasti johtavan päätelmään huostaanotosta lapsen edun mukaisena ratkaisuna. Ei ole syytä epäillä, etteikö niin olisi. Kuitenkin se, mikä huostaanotossa on lapsen edun mukaista, jää jälleen implisiittisen perustelun varaan. Kuten jo aiemmin todettiin, laissa määrätään, että lapsi on otettava huostaan, jos lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut ja avohuollon tukitoimet ovat olleet riittämättömiä. Näin ollen edellä mainittujen tekijöiden esittäminen lapsen edun perusteluna on riittämätöntä. Lapsen edun perustelun tärkeys korostuu nimenomaan suhteessa näihin kahteen edellä mainittuun huostaanoton ehtoon. Sen lisäksi, että lapsen terveyden ja

kehityksen on täytynyt vaarantua ja avohuollon tukitoimien on täytynyt osoittautua riittämättömiksi, on huostaanoton oltava lapsen edun mukaista. Huostaanotto lapsen edun mukaisena ratkaisuna ei siis ole pelkästään seurausta siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut ja avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi, vaan se on lisäehto, jonka on edellä mainittujen ehtojen lisäksi täytyttävä. Tältä kannalta tarkasteltuna edellä tarkastelluissa päätöksissä ei perustella lapsen etua.

5.2.2.2 Heikot perustelut

Alun perin heikkoihin perusteluihin oli luokiteltu yhteensä 25 tapausta. Kun aloin jaotella heikoiksi luokittelemiani perusteluja tarkemmin, havaitsin, ettei 11 heikoksi luokittelemaani perustelua täyttänyt heikon perustelun tuntomerkkejä, vaan ne olivat toteavien perusteluiden kaltaisia: pelkästään toteavia tai perustelemattomaan arvioon liittyviä toteamuksia. Alla kaksi esimerkkiä päätöksistä, jotka siirsin toteaviin perusteluihin:

”J:n huostaanottaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja se on J:n edun mukaista.”

”P:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi, ja hallinto-oikeus arvioi sen olevan hänen etunsa mukaista.”

Näiden myöhemmin toteaviksi luokiteltujen perusteluiden loppuun, on jätetty yksi keltainen kirjain, jotta ne liitteissä erottaa niistä perusteluista, jotka jo alun perin luokiteltiin toteaviksi. Kuten yllä olevista päätöksistä näkyy, ainoa ero aiemmin toteaviksi luokiteltuihin perusteluihin on se, että näissä maininta lapsen edusta on yhdistetty sivulauseella toteamukseen siitä, että huostaanotto on välttämätöntä lapsen kasvun, kehityksen ja huolenpidon turvaamiseksi. Näissäkään päätöksissä ei ole eritelty lapsen edun sisältöä tarkemmin.

Heikoista perusteluista oli erotettavissa kolmenlaisia lapsen edun perusteluja. Kuusi päätöksistä oli sellaisia, joissa hallinto-oikeus viittaa arvionsa lapsen edusta perustuvan edellä johtopäätöksissä kuvattuihin olosuhteisiin. Kuudessa päätöksessä hallinto-oikeus totesi, että huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä lapsen turvallisuuden, terveyden, kasvun, hoidon ja/tai huolenpidon turvaamiseksi ja näin ollen/siten lapsen edun mukaista. Seitsemässä päätöksessä hallinto-oikeus joko toteaa, että huostaanotto on välttämätön lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi tai avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi. Olen luokitellut nämä perustelut heikoiksi, koska ne kaikki sisältävät viittauksen siihen, mihin arvio lapsen edusta perustuu, toisin kuin toteavissa perusteluissa, joissa sitä ei perustella. Toisaalta lapsen edun ja lapsen edun mukaisen huolenpidon tarkempi sisältö jää edelleen heikoissa perusteluissa epämääräisemmäksi kuin vahvoissa perusteluissa. Tarkastelen seuraavaksi näitä kolmenlaisia perusteluja esimerkkien avulla.

“Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa H:n huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ovat hänen etunsa mukainen ratkaisu.”

Hallinto-oikeuden arvio oli johtopäätöksissä H:n tapauksessa omana erillisenä kappaleena. Näin ollen sen voidaan tulkita viittaavan kaikkiin johtopäätöksissä edellä kuvattuihin olosuhteisiin. Sisällön erittelyn avulla H:n tapauksessa oli tunnistettavissa seuraavat hallinto-oikeuden johtopäätöksissään mainitsevat H:n huostaanoton tarpeen arviointiin vaikuttavat tekijät:

- puutteet kodin kasvuolosuhteissa ovat vaaraksi lapselle,
- äidin vanhemmuuden ongelmat,
- kasvatuksen epäjohtonmukaisuus,
- äidin ja lapsen vuorovaikutuksen väliset ongelmat,

- äiti ei kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin,
- lapsi oireilee psyykkisesti,
- lapsen kehitys ei ole ollut ikätasoista,
- lapsi kokee turvattomuuden tunnetta,
- äiti on ollut yhteistyöhaluinen viranomaisten kanssa, mutta yhteistyö ei ole käytännössä onnistunut
- ja avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi.

Toisaalta johtopäätöksissä mainitaan myös, että lapsen perushuolenpidossa ei ole puutteita.

Kun viitataan arvion perustuvan edellä kuvattuihin olosuhteisiin, esitetään, että tapauskuvaus perustelea itse itsensä ja huostaanoton lapsen edun mukaiseksi. Ilman lapsen edun tarkempaa arviointia, tai pikemminkin arvioinnin auki kirjoittamista, on kuitenkin mahdotonta sanoa, missä on se raja, jossa huostaanotto on enemmän lapsen edun mukaista kuin vanhempien kanssa eläminen. Tapauksessa on selkeästi esitetty ne olosuhteet, joissa lapsi on elänyt ja se, että kuvatuissa olosuhteissa huostaanotto on hallinto-oikeuden arvion mukaan lapsen edun mukaista, mutta arviointiprosessia ei ole avattu. Tästä johtuen lapsen edun sisältö jää epämääräiseksi.

Otan tarkasteluun vielä toisen, perustelun logiikaltaan täysin identtisen, ns. viittaavan päätöksen. Päätös on erityisen mielenkiintoinen, koska tässä tapauksessa lasta ei oteta huostaan.

”Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa E:n huostaanottaminen ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei ole hänen etunsa mukaista.”

Hallinto-oikeuden johtopäätöksistä käy ilmi, että vanhemmat ovat pahoinpidelleet lasta vakavasti eivätkä vanhemmat kykene asettumaan lapsen asemaan. Lapsen isä on tuonut esille, että lapsen ruumiilliseen kurittamiseen

suhtaudutaan heidän kulttuurissaan eri tavalla. Vanhemmat ja lapsi ovat kuitenkin halukkaita ja kykeneviä ottamaan vastaan tarvittavia avohuollon tukitoimia ja hallinto-oikeuden käsityksen mukaan vanhemmat ovat tosissaan päättäneet yrittää muuttaa kasvatusmenetelmiään. Sen lisäksi vanhempien ja lapsen välisen suhteen todetaan olevan hyvä, lapsen kehitys on ollut ikätasoista, koulu on sujunut hyvin ja lapsi tulee toimeen hyvin muiden lasten kanssa koulussa. Lapsi on myös ilmaissut toistuvasti halunsa asua vanhempiensa kanssa. Lisäksi hallinto-oikeus toteaa seuraavaa:

”Lapsen huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle on toimenpiteenä voimakas ja sillä on aina myös kielteisiä vaikutuksia lapsen ja vanhempien välisiin kiintymyssuhteisiin. Lisäksi lapsen yhteys kulttuuriseen ja kielelliseen taustaansa heikentyy sijoituksen myötä.”

Hallinto-oikeus ottaa huomioon kyseisessä päätöksessä lapsen huostaanoton negatiiviset vaikutukset lapsen ja vanhempien välisiin kiintymyssuhteisiin ja yleistää sen koskemaan kaikkia huostaanottoja. Huomio on erittäin tärkeä lapsen edun arvioinnin kannalta. Silti yhteenveto siitä, mistä johtuen huostaanottohakemuksen hylkääminen tässä tapauksessa on lapsen edun mukaista, jää tekemättä. Sen vain todetaan olevan sitä johtopäätöksissä kuvatuista olosuhteista johtuen.

Seuraavat, esimerkkien mukaiset, heikot perustelut eroavat hyvin selkeästi edeltävistä, vaikka nekin ovat luonteeltaan viittaavia:

”J:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen turvallisuutensa, terveytensä ja kehityksensä takaamiseksi ja näin ollen J:n edun mukaista.”

”M:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä M:n tarvitseman hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi ja on siten M:n edun mukaista.”

Näiden perustelujen mukaan huostaanotto on lapsen edun mukaista, koska huostaanotolla turvataan lapsen tarvitsema hoito ja huolenpito sekä turvallisuus, terveys ja kehitys. Kuten jo luvussa 5.2.2.1 todetaan, lastensuojelulain mukaan lapsi tulee ottaa huostaan, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään ja kehitystään. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos sen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Näin ollen toteamus siitä, että huostaanotto on lapsen edun mukaista terveyden ja huolenpidon turvaamiseksi, näyttäytyy kehäpäätelmänä jättäen lapsen edun sisällön epämääräiseksi. Koska lapsen kehitys ja terveys ovat vaarantuneet, on selvää, että huostaanottoa on aiheellista harkita. Jotta huostaanotto voitaisiin tehdä, olisi arvioitava näiden tekijöiden lisäksi, miksi huostaanotto on juuri kyseessä olevan lapsen edun mukaista vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen.

Kolmas, alla olevan esimerkin mukainen, heikoista perusteluista tunnistettu perustelun muoto oli toteamus siitä, että huostaanotto on lapsen edun mukainen, koska sillä turvataan lapsen huolenpito.

"K:n huostaanottaminen on välttämätöntä K:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi."

Perustelu ei eroa, hieman erilaista sanamuotoa lukuun ottamatta, edellä esitetyistä heikoista perusteluista.

On tärkeää muistaa, että esimerkkiperustelut ovat asiayhteydestään irrotettuja lauseita, jotka eivät kuvaa johtopäätösten luonnetta kattavasti. Tästä syystä olen nostanut esiin myös muita johtopäätöksissä esitettyjä asioita. Esimerkkiperustelut kuitenkin kuvaavat selkeästi sitä, että näissä tapauksissa lapsen edun mainintojen ja perustelujen välittömässä yhteydessä ei ole tarkempaa perustelua sille, miksi ja mikä huostaanotossa on lapsen edun mukaista.

5.2.2.3 *Vahvat perustelut*

Koska analyysiä lapsen edun perusteluista on tehty aineistolähtöisesti, ovat luokat ja niihin kuuluvat päätökset tarkentuneet analyysiä tehtäessä. Tämän seurauksena viisi vahvaksi luokiteltua perustelua luokiteltiin analyysivaiheessa uudelleen heikoiksi perusteluiksi. Yksi päätöksistä osoittautui tarkemmassa tarkastelussa olosuhteisiin yleisellä tasolla viittaavaksi päätökseksi. Tästä johtuen se luokiteltiin heikoksi perusteluksi. Neljässä päätöksessä todettiin, että avohuollon toimenpiteet eivät ole osoittautuneet riittämättömiksi, mahdottomiksi tai sopimattomiksi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi. Vaikka johtopäätöksissä otetaan kantaa siihen, etteivät avohuollon toimenpiteet ole lapsen edun vastaisia, ei niissä kuitenkaan tarkenneta, mitä lapsen edun mukainen huolenpito on. Tästä syystä nämä perustelut on luokiteltu myös heikoiksi. Uudelleenluokitellut päätökset erottaa liitteissä siitä, että niiden viimeinen kirjain on jätetty vihreäksi.

Tämän jälkeen vahvoiksi luokiteltuja perusteluja jäi jäljelle 13. Vahvoiksi on luokiteltu sellaiset perustelut, joista on selkeästi pääteltävissä se, mitä hallinto-oikeus tarkoittaa sillä, että huostaanotto tai jokin tilanne on lapsen edun mukainen. Ne eivät viittaa kokonaiseen päätökseen, vaan johonkin selkeästi eriteltyyn, lapsen tai perheen tilanteeseen liittyvään asiaan.

Vahvoista perusteluista oli erotettavissa yhteensä viisi viittaavaa päätöstä. Erona heikkoihin viittaaviin perusteluihin, vahvoissa viittaavissa perusteluissa viitattiin selkeämmin konkreettisiin lapsen ja vanhempien tilanteeseen vaikuttaviin tekijöihin. Heikoissa perusteluissa puolestaan viitattiin yleisesti edellä kuvattuihin olosuhteisiin tai terveyden, kehityksen, hoivan ja huolenpidon vaarantumiseen.

”Isän tilanne on aiempaan verrattuna selkeästi kohentunut. Hänen alkoholinkäyttönsä on nyttemmin hallinnassa ja seulat ovat olleet toistuvasti negatiiviset. Hänen psyykkinen vointinsa on myös kohentunut ja

tasaantunut Hän on läpikäynyt useamman vuoden terapian ja sitoutunut jo vuosien ajan psyyken lääkitykseensä. Hänen ja äidin keskinäiset välit ovat seestyneet ja heidän erilleen asumisensa on nyttemmin todellista. Asiassa esitetyissä kirjallisissa ja suullisissa lausunnoissa on todettu, että isä kykenee sitoutumaan V:n hoitoon, mitä seikkaa ei ole syytä epäillä. Huostaanoton tarvetta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että V on pienestä pitäen joutunut elämään varsin epätyytyttävissä kasvuolosuhteissa vanhempien omien ongelmien ja keskinäisten parisuhdeongelmien takia. Näistäkin seikoista johtuen V:n terveen kasvun ja kehityksen kannalta tarvitaan pidemmältä ajalta näyttöä kuin mitä nyt on esitetty isän vakiintuneesta tilanteesta, äidin ja isän välien selkiytymisestä sekä heidän sitoutumisestaan avohuollon tukitoimiin. Tämän vuoksi V:n edun mukaista ei ole vielä tässä vaiheessa sijoittaa häntä isänsä luokse.”

Johtopäätöksissä eritellään selkeästi, millä tavoin vanhempien, erityisesti isän, tilanne on kohentunut. Hallinto-oikeus toteaa, että lapsen edun mukaista ei ole sijoittaa häntä isänsä luokse, isän kohentuneesta tilanteesta huolimatta, koska isän vakiintuneesta tilanteesta, äidin ja isän välien selkiytymisestä sekä heidän sitoutumisestaan avohuollon tukitoimiin ei ole näyttöä riittävän pitkältä ajalta. Hallinto-oikeus ei ota kantaa siihen, mikä on riittävän pitkä aika, mutta se tuo selkeästi esille sen, että kohentuneen tilanteen pysyvyyden epävarmuus on vielä tässä vaiheessa lapsen edun vastaista. Olosuhteet sinänsä isän luona ovat tällä hetkellä hyvät, mutta epävarmuus siitä, tuleeko näin jatkumaan, kääntää vaakakupin sen puoleen, että huostaanotto on kuitenkin tällä hetkellä lapsen edun mukainen ratkaisu.

Päätöksiä, joissa perustelu oli luonteeltaan suora, oli aineistossa yhteensä viisi. Kaksi perustelua oli sisällöltään identtisiä, koska kyseessä oli sisarusten päätökset.

“I:n luovuttaminen olosuhteisiin, joissa hänen vanhempiansa päihteettömyydestä ei ole varmuutta, ei ole hänen etunsa mukaista.”

“O:n sijoituksen jatkamista yksinään ei äidin ja lapsen tiivis ja läheinen suhde huomioon ottaen voida kuitenkaan tällä hetkellä pitää lapsen edun mukaisena.”

Yllä olevissa esimerkeissä lapsen edun perustelun ja sisällön yhteys on hyvin selkeä. Hallinto-oikeus ottaa suoraan kantaa siihen, etteivät olosuhteet, joissa vanhempien päihteettömyydestä ole varmuutta, ole lapsen edun mukaiset ja lapsen ja vanhemman välisen suhteen ollessa tiivis, ei ole lapsen edun mukaista sijoittaa häntä erilleen vanhemmastaan.

“Koska K:n isyyttä ei ole vahvistettu, hänen osallistumisensa A:n hoitoon ja kasvatukseen riippuu äidin tahdosta. Tämä ei ole A:n edun mukaista ottaen huomioon, että K on A:n elämässä tosiasiallisesti tärkeä henkilö, joka on tarvittaessa vastannut A:n arjesta ja huolenpidosta.”

Tämänkään perustelun osalta ei jää epäselväksi, missä mielessä kuvatut olosuhteet ovat lapsen edun vastaiset. Hallinto-oikeus toteaa, ettei ole lapsen edun mukaista, jos lapsen oletetun – biologisen tai sosiaalisen – isän, joka on lapsen elämässä tärkeä henkilö ja on tarvittaessa vastannut lapsen arjesta ja huolenpidosta, osallistuminen lapsen hoitoon ja kasvatukseen riippuu äidin tahdosta. Kyseisessä päätöksessä ei kuitenkaan perustella, miksi huostaanotto ja sijoittaminen on lapsen edun mukaista.

“Isoäiti vastaa V:n tosiasiallisesta huolenpidosta, mutta huoltajuus on edelleen isällä. Tilannetta ei asiassa esille tulleen isän ja isoäidin välisen epäluottamuksen vuoksi ole pidettävä V:n edun mukaisena. Hallinto-oikeus katsoo, että avohuollon tukitoimet eivät tässä tilanteessa ole riittäviä V:n edun mukaisen huolenpidon

toteuttamiseksi, vaan että huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä.”

Yllä olevan esimerkkitapauksen tilanteessa lapsi on asunut yli kaksi vuotta isoäitinsä luona. Lapsi on kotiutunut hallinto-oikeuden arvion mukaan isoäidin luokse hyvin. Lasten huoltajuus on kuitenkin edelleen isällä. Isä ei vastusta huostaanottoa, mutta hän vastustaa lapsen sijoittamista isoäidin luokse, koska hän kokee isoäidin suhtautuvan häneen vihamielisesti ja rajoittavan lapsen yhteydenpitoa häneen. Hallinto-oikeus katsoo, että yhteydenpito isään on toteutettava lapsen psyykkisen voinnin mukaisesti ja lapsen mielipidettä kunnioittaen ja on tärkeää, ettei isää suljeta kokonaan lapsen elämän ulkopuolelle, vaan mahdollisuus olla yhteydessä isään säilyy, jos lapsi tulevaisuudessa niin haluaa. Kun lapsi otetaan huostaan, päätösvalta lapsen ja isän välisen yhteydenpidon toteuttamisesta siirtyy sosiaalilautakunnalle. Näin ollen lapsen edun vastainen epäluottamus isän ja isoäidin välillä ei enää vaikuta lapsen ja isän välisen yhteydenpidon järjestämiseen.

Viidessä tapauksessa hallinto-oikeuden johtopäätöksissä otettiin kantaa siihen, etteivät vanhemmat ole kyenneet ottamaan huomioon lapsen etua. Nämä perustelut eivät pidä sisällään suoria arvioita siitä, mitä on lapsen etu kyseisissä tapauksissa, mutta se ilmaistaan epäsuorasti.

”Äiti tiedostaa lapsiaan kohtaan käyttämänsä väkivallan, mutta hän ei siitä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioon ottavaksi.”

Perustelussa ei suoraan todeta, että huostaanotto on lapsen edun mukainen, koska äiti käyttää väkivaltaa lapsiaan kohtaan. Siitä käy kuitenkin ilmi, ettei väkivalta ole osa lapsen edun mukaisia kasvatuskeinoja.

5.2.3 Millä lapsen etua perusteltiin?

Hallinto-oikeuden johtopäätöksistä löytyi hyvin vähän suoria vastauksia siihen, mitä on lapsen etu ja millä sitä perustellaan. "Perustelemattomia" eli toteavia perusteluja yhdisti se, ettei niissä ollut selkeää viittausta siihen, miksi huostaanotto ja sijaishuolto ovat lapsen edun mukaisia. Niissä vain todettiin asian olevan niin. Heikoille perusteluille tunnusomaista oli se, että niissä kaikissa viitattiin siihen, miksi huostaanotto on lapsen edun mukaista. Perustelut olivat kuitenkin yleisluontoisia, eikä niissä otettu selkeästi kantaa siihen, miksi huostaanotto on juuri kyseisen lapsen edun mukaista.

Vahvoille perusteluille tyypillisempää oli todeta se, mikä ei ole lapsen edun mukaista. Lapsen edun mukaista ei ollut lapsen sijoittaminen olosuhteisiin, joissa vanhempien kohentuneen tilanteen vakiintumisesta ei ole näyttöä riittävän pitkältä ajalta tai vanhempien päihteettömyydestä ei ole varmuutta. Isän ja isoäidin välinen epäluottamus ei ollut lapsen edun mukaista. Myöskään se, että isän osallistuminen lapsen hoitoon on äidin tahdosta riippuvaista, koska isän isyyttä ei ole vahvistettu, ei ollut lapsen edun mukaista. Kun jonkin todetaan suoraan olevan lapsen edun mukaista, se on aina huostaanotto tai sijaishuolto, lukuun ottamatta yhtä tapausta, jossa todetaan lapsen psyykkistä kehitystä tukevien kasvuolosuhteiden olevan hänen etunsa mukaiset.

Huostaanottohakemusten keskeiset perustelut (jotka sosiaalitoimi valmistelee) ja sijoituspaikkojen perustelut rajautuivat alun perin tutkimusalueen ulkopuolelle, koska olin kiinnostunut nimenomaan hallinto-oikeuden perusteluista huostaanottoihin liittyen. Hallinto-oikeuden voidaan ajatella tahdonvastaisista huostaanotoista keskusteltaessa edustavan ylintä virallista näkemystä siitä, mitä on lapsen etu. Tästä syystä hallinto-oikeuden johtopäätökset valittiin tutkimuskohteeksi. Lapsen edun sisällöt jäivät kuitenkin johtopäätöksissä epäselviksi ja monissa päätöksissä puutteellisiksi. Niinpä erittelin alkuperäisen rajauksen ulkopuolelta sosiaalitoimen

huostaanottohakemusten keskeisistä perusteluista ja sijoituspaikkojen perusteluista vahvoiksi luokitellut suorat perustelut. Jätän toteavat perustelut ja heikot perustelut kuitenkin erittelemättä, koska ne eivät ole tutkimuksen tässä vaiheessa yhtä kiinnostavia. Ne eivät tarjoa uusia sisältöjä lapsen edun perusteluihin. Jätän tarkastelun ulkopuolelle myös ne vahvat perustelut, joissa todetaan, etteivät vanhemmat ole kyenneet ottamaan huomioon lapsen etua, koska niissä ei suoraan oteta kantaa lapsen edun sisältöön, vaikka lapsen etua perustellaankin vahvasti. Myös vahvat viittaavat perustelut on jätetty tarkastelun ulkopuolelle yksinkertaisesti siksi, että niistä lapsen edun perustelujen tunnistaminen on liian aikaa vievä työ tämän tutkimuksen puitteissa.

Sijoituspaikkojen perusteluja oli yhteensä 70. Niistä oli eriteltävissä kolme vahvaa perustelua, joissa otettiin suoraan kantaa lapsen etuun. Kaikissa perusteluissa todettiin, ettei pienen lapsen pitempiaikainen sijoittaminen laitokseen ole hänen etunsa mukaista. Koska perustelu toistuu kolmessa eri päätöksessä ja kaikissa niissä todetaan yleisluontoisesti, ettei pitempiaikainen laitossijoitus ole pienen lapsen edun mukainen, on hallinto-oikeuden näkemys tulkintani mukaan yleistettävissä koskemaan kaikkia pienten lasten sijoituksia. Yleisluontoisen toteamuksesta tekee se, että niissä ei viitata lapsen omalla nimellä siihen, että pitempiaikainen laitossijoitus olisi lapsen edun vastainen, vaan kaikissa niissä todetaan sen olevan pienen lapsen edun vastaista.

Huostaanottohakemuksista, jotka sosiaalitoimen edustaja tekee, oli eriteltävissä huomattavasti enemmän vahvoja, suoria lapsen edun perusteluja kuin sijoituspaikkojen perusteluissa. Niitä oli yhteensä 17, joista 15 oli sisällöltään toisistaan poikkeavia. Kuusi perustelua liittyi sijoituspaikkaan, ja yhdeksän oli yleisesti lapsen etuun liittyviä. Yleisissä perusteluissa todettiin seuraavaa: 1) lapsen edun mukaista on hänen ikätasoisien kehityksensä turvaaminen ja pysyvyys asumisessa, 2) äiti on toiminut lapsen edun vastaisesti estämällä pojan yhteydenpidon isoäitiin, 3) lapsen edun mukaista on vanhempien tukeminen

heidän tarpeitaan vastaavaan hoitoon, 4) lapsen edun mukaista on saada kaikki hänen tarvitsemansa tuki psyykkiselle hyvinvoinnilleen, 5) lapsen edun mukaista on tehdä tiivistä yhteistyötä molempien vanhempien kanssa sijoituksen aikana, 6) lapsen edun mukaista on, että hänen tilanteensa rauhoittuu ja että hänen arkensa muuttuu säännölliseksi, turvalliseksi ja aikuisjohtoiseksi, 7) lapsen edun mukaista on säilyttää hyvä suhde biologiseen äitiin, 8) äiti on osoittanut ihmissuhteissaan kyvyttömyyttä huomioida lastensa etua ja asemaa (äidin usein vaihtuvat miesystävät ovat olleet väkivaltaisia ja käyttäneet päihteitä).

Seitsemässä ensimmäisessä perustelussa todetaan suoraan, mikä on kyseisessä tapauksessa lapsen edun mukaista sosiaalitoimen näkemyksen mukaan. Kahdeksannessa perustelussa todetaan, ettei äiti ole kyennyt huomioimaan lapsen etua, mutta siitä on pääteltävissä, ettei ole lapsen edun mukaista, että äidin miesystävät vaihtuvat usein ja ovat väkivaltaisia ja käyttävät päihteitä. Tästä syystä olen luokitellut sen suoriin perusteluihin.

Hakemusten sijoituspaikkoihin liittyvissä perusteluissa todettiin seuraavaa: 1) lapsen edun mukaista on saada pitempiaikainen sijaishuoltopaikka, josta käsin turvataan hänelle vakaa, päihteetön ja turvallinen kasvuympäristö, 2) perhehoidon katsotaan olevan lapsen edun mukaista, koska lapsi ja hänen sisaruksensa ovat vielä pieniä, 3) poikavauvan edun mukaista on sijoittaa hänet turvalliset pysyvät ja kodinomaiset olosuhteet tarjoavaan sijaisperheeseen, 4) lapsen etu on saada vakaat ja selkeät kasvuolosuhteet ja hän tarvitsee aikuisen, jolla on aikaa ja voimavaroja keskittyä hänen asioihinsa ja hoitoonsa (äiti ei tällä hetkellä tähän kykene), 5) mikäli kokoperhehoito ei onnistu, lapsen edun mukaista on hänen sijoittamisensa perhehoitoon, 6) lapsen edun mukaista on huostaan ottaa ja sijoittaa hänet sijaisperheeseen, jossa hän saa osakseen hoitoa ja huolenpitoa vakiintuneissa olosuhteissa ja jossa hänen hoidostaan vastaavat toistaiseksi pysyvästi sijaisperheen vanhemmat.

Merkillepantavaa on, että kuudessa tapauksessa perhehoidon tai sijaisperheen (perustelu 2 koskettaa kolmea sisarusta) todettiin olevan lapsen edun mukainen sijoituspaikka. Myös kahden muun perustelun sisältö on hyvin samansuuntainen. Niissä todetaan lapsen tarvitsevan pitempiaikaisen sijaishuoltopaikan, jossa turvataan vakaa, päihteetön ja turvallinen kasvuympäristö sekä vakaat ja selkeät kasvuolosuhteet, ja aikuisen, jolla on aikaa ja voimavaroja keskittyä lapsen asioihin ja hoitoon. Lapset, joita nämä perustelut koskettavat, olivat kaikki yhtä lukuun ottamatta alle kouluikäisiä. Näyttäisi siis siltä, että sosiaalitoimi perusteluissaan pitää perhehoitoa alle kouluikäisen lapsen edun mukaisena sijoituspaikkana.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa kysymys ”Mitä on lapsen etu?” on kaksiulotteinen. Voidaan kysyä, mitä lapsen etu on käsitteenä. Mitä merkityksiä sille voidaan antaa yleisellä tasolla ja mitä tarkoitetaan, kun puhutaan yleisesti lapsen edusta? Sen lisäksi voidaan kysyä, mitä lapsen etu on yksittäisen lapsen kohdalla. Miten lapsen kasvuolosuhteet vaikuttavat yksittäisen lapsen edun toteutumiseen ja mitkä ratkaisut edistävät lapsen edun toteutumista tulevaisuudessa?

Valtaosa tarkastellusta lähdekirjallisuudesta käsittelee ensimmäistä kysymystä. Tahdonvastaisia huostaanottopäätöksiä tarkastelemalla olen pyrkinyt löytämään vastauksia myös jälkimmäiseen kysymykseen. Vaikka kysymykset ovat erillisiä, niitä ei voi tarkastella toisistaan irrallisina. Lapsen edun käsitteelle antamamme yleiset merkitykset ja tapamme ymmärtää sitä vaikuttavat siihen, miten lapsen etua sovelletaan yksilötasolla.

Käsitteenä lapsen etu on diffuusi. Se ei ehkä voi ollakaan mitään muuta, koska sen tulee elää tapauksesta toiseen. Jos lapsen edun käsitteen sisällöt ankkuroitaisiin tiettyihin arvoihin ja tekijöihin, tulisi siitä entistäkin enemmän kulttuuriin ja aikaan sidottu käsite, mistä sitä on aiheellisesti kritisoitu. Sen

sijaan, että lapsen edun käsitteelle pyritäisiin löytämään objektiivisia sisältöjä, tulisi lapsen edun käsite mieltää tapana tai menetelmänä tarkastella tahdonvastaisia huostaanottoja. Lapsen etu ei ole vastaus itsessään siihen, tulisiko lapsi ottaa huostaan vai ei, vaan eräänlainen linssi, jonka lävitse tahdonvastaisia huostaanottoja tarkastellaan.

Jälkikäteen arvioituna tutkimuksen tavoite konkreettisten sisältöjen löytämisestä lapsen edun käsitteelle näyttäytyy siis ongelmallisena. Kuten Mahkonen (1991, 56) toteaa, lapsen etua ei voi sirpaloida, vaan se voi toteutua ainoastaan kokonaisuudessaan. Konkreettisia sisältöjä ja perusteluja voidaan löytää (vrt. vahvat perustelut), kun tarkastellaan lapsen etua yksilötasolla, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Yksilötasolla havaituista lapsen edun perusteluista ei voida kuitenkaan muodostaa yleisellä tasolla tulkintaa ohjaavia sääntöjä tai periaatteita. Yleisellä tasolla konkreettisten sisältöjen löytäminen lapsen edun käsitteelle voi siis olla vaikeaa, mutta yksilötasolla lapsen etua arvioitaessa pitäisi voida osoittaa ne konkreettiset tekijät, joille arvio lapsen edun toteutumisesta perustuu.

Tahdonvastaiset huostaanottopäätökset ovat järjestään hyvin perusteltuja. Silti lapsen edun perustelut jäävät epämääräisiksi. Laki velvoittaa, että huostaanoton on oltava lapsen edun mukainen, ja siksi se on myös hallinto-oikeuden johtopäätöksissä mainittava. Onko lakia säädettäessä ja lapsen etua lastensuojelun korkeimmaksi periaatteeksi nostettaessa kuitenkaan mietitty riittävän tarkasti sitä, mitä käsitteellä tarkoitetaan, millaisia merkityksiä se voi saada ja onko sitä mahdollista ja mielekasta käyttää huostaanottoa perusteltaessa niin, että lapsen etu todella tulisi näkyväksi ja perustelluksi? Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi vertailla, eroavatko tämän tutkimuksen päätökset sellaisista tahdonvastaisista huostaanottopäätöksistä sisällöltään ja perusteluiltaan, joissa velvoitetta lapsen edun toteutumisesta ei vielä ollut kirjattu samalla tavalla lakiin, ja toisaalta vaikkapa 15 vuoden päästä

tehtävistä päätöksistä, joiden kohdalla perustelujen voisi olettaa ajan myötä mahdollisesti kehittyneen.

Tämän tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on se, että lapsen edun perustelut jäävät usein hallinto-oikeuden johtopäätöksissä kirjoittamatta auki. Pohdintaa on varmasti ollut, mutta se ei tule johtopäätöksissä aina näkyväksi. Sen lisäksi, että lapsen etu tulee ottaa huomioon tahdonvastaisia huostaanottopäätöksiä tehtäessä, tulee myös pystyä osoittamaan, että näin on todella tehty (Hammarberg 2008, 8). Jos näin ei tehdä, näyttäytyy Mahkosen (1991, 18) toteamus siitä, että lapsen edun toteutuminen huostaanotossa on kehäpäätelmä, paikkansa pitävältä. Tällöin huostaanotto on aina lapsen edun mukainen, koska muutoin huostaanottoa ei tehtäisi ja päätös perustelee tällä tavoin itsensä. Mahkosen mukaan tästä syystä asiakirja-aineistoja tutkittaessa lapsen etu karkaa tutkimuksen ulottumattomiin.

Tarkastelluissa päätöksissä toteamusta lapsen edun mukaisuudesta tunnuttiin käytettävän itsessään perusteluna huostaanotolle. Epäselväksi kuitenkin jäi monesti, miksi huostaanotto oli lapsen edun mukainen. Kaikki huostaanottopäätöksissä mainitut tekijät näyttivät toimivan perusteina huostaanotolle, mutta sitä ei kuitenkaan määritelty tarkasti, miten ne suhteutuivat lapsen etuun. Arvio oli todennäköisesti tehty, mutta se oli jäänyt kirjoittamatta auki.

On selvää, että monet päätöksissä mainitut tekijät (päihteiden väärinkäyttö, väkivalta jne.) ovat vastoin lapsen etua. Epäselvää on kuitenkin se, vaarantavatko nämä tekijät lapsen kehityksen niin vakavasti, että on lapsen edun mukaista tulla tahdonvastaisesti huostaan otetuksi. Tämän rajapinnan määrittämiseksi olisi ensiarvoisen tärkeää, että päätöksissä perusteltaisiin, miksi huostaanotto on lapsen edun mukaista kussakin tapauksessa. Ilman perusteluja lapsen etu muuttuu korulauseeksi, jolla ei ole todellista sisältöä. Jotta huostaanottopäätösten lukija voi varmistua siitä, että lapsen etua on

kussakin tapauksessa arvioitu, ja ymmärtää sen, mihin hallinto-oikeus arvionsa lapsen edusta perustaa, on arviointiprosessien aukikirjoittaminen tärkeää.

Tarkasteltujen tapausten perusteella näyttäisi siltä, että lapsen etua on perusteltu selkeimmin niissä päätöksissä, joissa huostaanoton tarve ei ole yksiselitteinen. Silloin kun lapsen kasvuolosuhteet selvästi vaarantavat lapsen terveyden ja kehityksen, on perustelu tyypillisimmin toteava. Huostaanotto näyttäytyy itsestään selvästi lapsen edun mukaisena ratkaisuna eikä lapsen edun arviointia ole kirjoitettu auki. Sen sijaan, silloin kun huostaanotto ei itsestään selvästi ole lapsen edun mukainen (hallinto-oikeuden arvion mukaan), on lapsen edun arviointiin ja sen aukikirjoittamiseen kiinnitetty enemmän huomiota. Tätä päätelmää puoltaa myös se tosiasia, ettei ”perustelemattomiksi” eli toteaviksi luokitelluissa perusteluissa ollut yhtään sellaista tapausta, jossa lasta ei olisi otettu huostaan.

Lapsen edun arviointiprosessien aukikirjoittaminen on myös siksi erittäin tärkeää, että ne toimivat pohjana lapsen edun arvioinnille jatkossa. Kuten Eekelaar (1994, 46–48) ja Mahkonen (1991, 70–71) esittävät, lapsen etua on arvioitava jatkuvasti uudelleen, koska sen toteutumisesta tulevaisuudessa ei ole päätöksentekohetkellä mitään takeita. Tahdonvastaiset huostaanottopäätökset joudutaan tekemään olettamusten ja arvioiden varassa ilman varmuutta siitä, että tehdyt ratkaisut todella tulevat edistämään lapsen edun toteutumista. Lapsen edun arvioinnin ei tulisikaan pelkistyä tahdonvastaisten huostaanottojen johtopäätöksiin, vaan ne tulisi nähdä osana jatkuvaa prosessia. Jotta hallinto-oikeuden johtopäätöksissään esittämät lapsen edun perustelut voisivat todella olla osa lapsen edun arvioinnin ja toteutumisen prosessia, tulisi niiden olla selkeämmin avattuja. Tällöin ne lisäisivät ymmärrystä siitä, mitä kunkin lapsen kohdalla on pidetty hänen edun mukaisenaan ja miten se mahdollisesti vaikuttaa tulevaisuudessa tehtäviin arvioihin ja ratkaisuihin. Absoluuttisen totuuden löytäminen edes yksittäisen lapsen kohdalla siitä, mikä on lapsen edun mukaista, on mahdotonta. Niinpä itse lapsen edun arvioinnin

prosessi, sen aukikirjoittaminen ja tahdonvastaisten huostaanottojen tarkasteleminen on lapsen edun näkökulmasta keskeistä.

Voidaanko lapsen etua pitää tarkastellun lähdekirjallisuuden ja tehdyn tutkimuksen perusteella toimivana näkökulmana tahdonvastaisten huostaanottojen arviointiin? Muun muassa Salter (2012, 179) on sitä mieltä, että lapsen edun käsitteestä lastensuojelua ohjaavana periaatteena tulisi luopua, koska se on liian vaativa. Käsitteen ongelmallisuus ei kuitenkaan saisi olla mielestäni siitä luopumisen peruste, jos tilalle ei ole esittää parempaa vaihtoehtoa.

Koska lapsen edun käsite on vaativa, on siitä käytävä keskustelu, johon tämäkin tutkimus ottaa osaa, ensiarvoisen tärkeää. Vain aktiivisen keskustelun, tutkimuksen ja arvioinnin avulla voidaan lapsen edun käsitteen luonnetta ymmärtää paremmin. Keskeinen haaste lapsen etua arvioitaessa ja sovellettaessa on se, miten se suhteutuu vanhempien oikeuksiin ja perheeseen kokonaisuutena. Lapsen edusta keskusteltaessa on tärkeää muistaa, että lapsen ja vanhemman edut ovat myös monelta osin päällekkäisiä. Jotta lapsen etu voi toteutua, on otettava huomioon, että vanhempien etu monesti implikoi myös lapsen etua. Jos nämä kaksi erotetaan toisistaan, saatetaan tehdä perheen hyvinvoinnin kannalta vahingollisia ratkaisuja.

Kuka tai ketkä sitten ovat viime kädessä vastuussa lapsen edun toteutumisesta? Ovatko huostaanottoon johtavat kasvatukselliset ongelmat aina vanhempien vastuulla? Lasten ongelmat eivät kuitenkaan aina ole ainoastaan perheen sisäisistä vaan myös perheen ja yhteiskunnan välisistä suhteista johtuvia (Alanen & Bardy 1990, 32). Jos perhe ei saa tarvitsemaansa tukea lapsen kasvatuksessa, kumpi on epäonnistunut lapsen edun vaalimisessa: vanhemmat vai yhteiskunta? Yksittäisen lapsen suojelu on varmasti ensisijaisesti vanhempien tehtävä, kun taas lapsiväestön suojelu on yhteiskunnan vastuulla. Nämä kaksi asiaa eivät ole kuitenkaan aina selkeästi erotettavissa toisistaan.

Milloin vanhemmat sitten menettävät oikeutensa vanhemmuuteen? Milloin on lapsen edun mukaista ottaa hänet pois vanhemmiltaan? Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut huostaanoton luonnetta väliaikaisena toimenpiteenä, *joka on lopetettava niin pian kuin olosuhteet sen sallivat ja jonka aikana käytettävien erityistoimenpiteiden tulee olla sopusoinnussa perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävän perimmäisen päämäärän kanssa* (www.sosiaaliportti.fi).

Jotta perheen jälleenyhdistämisen tavoitteet ja huostaanoton luonne väliaikaisena toimenpiteenä voisivat todella toteutua, tulisiko huostaanottoja tehtäessä lapsen edun sijaan johtotähtenä pitää perheen etua? Onko lapsen etu ylipäänsä erotettavissa perheen edusta, jos huostaanottojen tulisi olla väliaikaisia? Jos ajatus perheen edun ensisijaisuudesta yleistyisi huostaanottopäätöksiä tehtäessä, tulisi myös lapsen etua miettiä uudella tavalla. Tällöin vanhemmuuden ja elämänhallinnan ongelmat eivät näyttäytyisi enää suoraan perusteluina sille, että huostaanotto on lapsen edun mukainen vaihtoehto. Perheen edun mukaista voi olla lapsen väliaikainen sijoittaminen, jotta vanhemmat pystyisivät hoitamaan ongelmiansa ja mahdollistamaan lapsen palauttamisen vanhemmille. Erityisesti sosiaalitoimen hakemusten lapsen edun perusteluissa otettiin lapsen ja vanhemman suhteen tärkeys ja sen ylläpitäminen huomioon.

Lapsen etua voidaan arvioida suhteessa yksittäisiin tekijöihin tai kokonaisuutena. Arvioitaessa lapsen edun toteutumista huostaanotoissa on arvioitava kokonaisuutta. On helppoa sanoa, että vanhempien päihteiden väärinkäyttö on lapsen edun vastaista. On myös helppoa todeta, että hyvä ja lämmin suhde vanhempiin on lapsen edun mukaista. Mutta entä jos nämä kaksi edellä mainittua asiaa toteutuvat saman lapsen kohdalla (kuten aineiston tapauksissa toteutui)? Mikä silloin on lapsen edun mukaista? Ovatko huostaanoton aiheuttamat kielteiset vaikutukset lapsen ja vanhemman välisiin

kiintymyssuhteisiin pienempi haitta lapsen edun kannalta kuin vanhemman päihteiden väärinkäytöstä aiheutunut vahinko?

Kuten edellä kuvatusta, äärimmäisen pelkistetystäkin tapauksesta käy ilmi, on lapsen edun arviointi kokonaisuutena äärimmäisen vaikeaa. Objektiivisia totuuksia tai tietoa parhaasta mahdollisesta vaihtoehdosta ei ole olemassa, koska emme koskaan voi tietää ennalta, mikä vaihtoehdoista tuottaa lapsen (ja perheen) kannalta parhaan mahdollisen lopputuleman. Sen arvioiminen, toteutuiko lapsen etu todella, on mahdollista vasta vuosien tai vuosikymmenien päästä – jos silloinkaan.

Siitä huolimatta tai juuri siksi, että lapsen edun arvioiminen on äärimmäisen vaikea tehtävä, se on myös erittäin tärkeä. Jotta arviot tulisivat ymmärrettäviksi, olisi tärkeää, että huostaanottopäätöksissä lapsen etua perusteltaisiin läpinäkyvämmiin ja arviointiprosesseja kirjoitettaisiin auki pelkän olosuhteiden kuvailun sijaan.

Huostaanotto on järjestään suuri järkytys sekä vanhemmille että lapselle. Tilanteet ovat harvoin yksiselitteisiä, ja niihin liittyy ristiriitaisia tunteita. Vanhemmat saattavat kokea oikeutensa vanhemmuuteen tulleen loukatuksi, eikä lapsi välttämättä ymmärrä, miksi hänet otetaan pois vanhemmiltaan. Tästä syystä olisi tärkeää, että lapsen etu olisi päätöksissä hyvin perusteltu ja auki kirjoitettu, jotta huostaan otetuilla lapsilla olisi mahdollisuus myöhemmin lukea johdonmukaiset ja myös maallikolle ymmärrettävät perustelut siitä, miksi huostaanoton arvioitiin olevan juuri hänen kohdallaan hänen etunsa mukaista.

En tiedä, onko huostaan otettuna olleilla tapana lukea itseään koskevia huostaanottopäätöksiä jälkikäteen. Heillä on kuitenkin siihen oikeus. Päätökset voivat avata käsitystä huostaanotosta virallisesta näkökulmasta. Jos lapsen etu on niissä perusteltu hyvin ja selkeästi, voi niistä olla myös apua oman henkilökohtaisen historian ymmärtämisessä.

7 Pohdinta

Tutkimuskohteena lapsen etu on monitasoinen ja haastava. Tämän tutkimuksen teko on ollut itselleni opettavainen kokemus, ja käsitykseni lapsen edusta sekä käsitteellisellä että yksilötasolla on syventynyt. Myös tutkimukseni aineisto, tahdonvastaiset huostaanottopäätökset, oli monella tapaa vaativa. Päätökset ovat sisällöltään hyvin raskaita ja perheiden tilanteet mutkikkaita. Päätöksiä läpikäydessäni olen joutunut käsittelemään myös paljon omia tunteitani ja päätösten raskas sisältö on myös saattanut aika ajoin vaikuttaa siihen, miten olen tarkastellut tutkimusaineistoani ja perheitä. Päätösten läpikäyminen on ollut taiteilua inhimilliselle kärsimykselle herkistymisen ja kyynistymisen välillä.

Lapsen etu, lapsen edun käsite ja tahdonvastaiset huostaanottopäätökset sivuavat tutkimuskohteina monia tieteenaloja. Niitä voidaan tarkastella niin yhteiskuntatieteellisestä kuin oikeus-, kieli- tai käyttäytymistieteellisestäkin näkökulmasta. Tämä tutkimus on tehty ennen kaikkea yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta, mutta muitakin tieteenaloja olen sivunnut. Olen sitä kuitenkin pyrkinyt välttämään, jos se on tutkimuksen etenemisen kannalta ollut mahdollista, koska olen muiden tieteenalojen suhteen maallikko. Yhtäältä monitieteellisyys on tehnyt aiheesta mielenkiintoisen ja toisaalta vaikeasti tutkittavan.

Jälkikäteen tarkasteltuna aineistolähtöinen lähestymistapa on mielestäni perusteltu. Se on mahdollistanut tutkimusotteen muovautumisen aineiston tarjoamia mahdollisuuksia vastaavaksi. Toisaalta juuri aineiston laajuudesta ja runsaudesta johtuen, on tutkimuksen rajaaminen ollut haastavaa, koska mielenkiintoisia tutkimuskohteita ja -kysymyksiä oli löydettävissä paljon. Tarpeettoman rönsyilyn välttämiseksi olisi etukäteen valittu tutkimusmenetelmä saattanut olla toimiva vaihtoehto. Tämän työn puitteissa tarpeettoman suuritöiseksi osoittautuneen SPSS-aineiston koostamisen, joka

tässä tutkimuksessa jäi suurelta osin hyödyntämättä, olisi voinut tällöin välttää. Ennen sen koostamisen aloittamista oli vaikea hahmottaa, kuinka paljon se tulisi työtä vaatimaan ja missä määrin sitä tämän tutkimuksen puitteissa olisi mahdollista hyödyntää. Toisaalta muodostettujen luokkien pohjalta tehdyn aineiston tilastoinnin avulla luokkien reliabiliteetti tuli testatuksi perusteellisesti.

Koska huostaanottoon vaikuttavista tekijöistä muodostettiin hyvin yksityiskohtaiset luokat, uskon että päätösten luokittelu olisi mahdollista toteuttaa melko pitkälti samoin tuloksin myös muiden toimesta. Osa luokitteluista vaatii kuitenkin tutkijalta myös tulkintaa, ja näin ollen reliabiliteetin lisäämiseksi tulisi luokittelun toteuttamisesta laatia vielä nykyistä perusteellisemmat ohjeet.

Lapsen edun perusteluiden luokitteleminen ”perustelemattomiin”, heikkoihin ja vahvuihin perusteluihin tuntui luontevalta, koska perustelujen vahvuuden pohjalta oli löydettävissä selkeitä eroja. Toisaalta perustelut olisi voinut luokitella myös eri tavoin. Kun perusteluita kuvataan vahvuuden perusteella, syntyy niistä helposti kuva myös eritasoisina perustelun laadun osalta. Tämä myös vastaa osin tarkastelun tulosta. Voidaan myös ajatella, että nimenomaan ”perustelemattomat” päätökset eivät sirpaloi lapsen etua yksittäisiin tekijöihin, vaan viittaavat kokonaisuuteen. Toisen tutkijan toimesta aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen saattaisi lapsen edun perusteluiden luokittelu olla hyvin toisenlainen. Ensimmäisillä lukukerroilla tullut tunne siitä, ettei lapsen etua perustella päätöksissä kunnolla, on myös varmasti vaikuttanut siihen, miten olen jatkossa analyysia tehnyt.

Jälkikäteen voidaan kysyä, olisiko tämän tutkimuksen kannalta riittänyt pelkkä lapsen edun perusteluiden tarkastelu. Olisiko huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelun voinut jättää kokonaan pois? Mielestäni huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelu auttoi omalta osaltaan sen ymmärtämistä,

mihin lapsen edun perustelut pohjautuvat. Huostaanottoon vaikuttavien tekijöiden luokittelu on myös lisännyt omaa ymmärrystäni tahdonvastaisten huostaanottopäätösten sisällöstä, minkä uskon auttaneen lapsen edun perusteluiden analysointia.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla tahdonvastaisten huostaanottojen tarkastelu siitä näkökulmasta, miten huostaan otetut itse kokevat heidän etunsa tulleen otetuksi huomioon ja miten se on toteutunut heidän kohdallaan. Ovatko arviot lapsen edun toteutumisesta vastanneet todellisuutta ja ovatko tehdyt ratkaisut todella olleet lapsen edun mukaisia huostaan otettujen oman kokemuksen mukaan?

Lähdeluettelo

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: Bookwell Oy.

Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2012) Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu 2011. Helsinki: Edita Prima Oy.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Archard, David & Skivenes, Marit (2009) Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views. *International Journal of Children's Rights* 17 (1) 2009: 1-21.

Alston, Philip (1994) The Best Interests of the Child: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights. Teoksessa Alston Philip (toim.) The Best Interests of the Child: Reconciling Culture and Human Rights. Oxford: Clarendon Press: 1-25.

Bamblett, Muriel & Lewis, Peter (2006) A Vision for Koorie Children and Families: Embedding Rights, Embedding Culture. *Just Policy* 41 (Syyskuu) 2006: 41-46.

Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Marjatta Bardy (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy: 17-46.

Beck, Ulrich (1986) *Risikogesellschaft: auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Billick, S. B. (1986) Developmental competency. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and Law*, 14.

Budiselik, William & Crawford, Frances & Squelch, Joan (2010) Acting in the Best Interests of the Child: A Case Study on the Consequences of Competing Child Protection Legislation in Western Australia. *Journal of Social Welfare & Family Law* 32 (4) 2010: 369-379.

Eekelaar, John (1994) The Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-Determinism. Teoksessa Alston, Philip (toim.): The Best Interests of the Child 1994. Oxford: Oxford University Press, 42-61.

Freeman, Michael (2011) Culture, Childhood and Rights. *The Family In Law* 15 (5) 2011: 15-33.

Fundudis, Trian (2003) Consent Issues in Medico-Legal Procedures: How Competent Are Children to Make Their Own Decisions?. *Child and Adolescent Mental Health* Volume 8, No 1, 2003, 18–22.

de Godzinsky, Virve-Maria (2012) *Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa: Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Goldstein, Joseph & Freud, Anne & Solnit, Albert J. (1973) *Beyond the Best Interests of the Child*. New York: A Division of Macmillan Publishing Co., Inc.

Goldstein, Joseph & Freud, Anne & Solnit, Albert J. (1979) *Before the Best Interests of the Child*. New York: The Free Press.

Hammarberg, Thomas (2008) *The Principle of the Best Interests of the Child – What It Means and What It Demands From Adults*. Council of Europe.

Heino, Tarja (2009) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Yliopistopaino Oy: 52–75.

Hiilamo, Heikki <http://www.hiilamo.fi/vaaliteemat/ihminen-yhteiskunnassa/>, viitattu 31.3.2013

Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) *Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008*. Helsinki: Yliopistopaino.

Kopelman, Loretta M. (1997) The Best-Interests Standard as Threshold, Ideal, and Standard of Reasonableness. *The Journal of Medicine and Philosophy* 22: 271–289.

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2012) *Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti 26/2012, 27.11.2012. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2012*. THL

Kurki-Suonio, Kirsti (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon: lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat: oikeusvertaileva tutkimus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Kuula, Arja (2006) *Yksityisyyden suoja tutkimuksessa*. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille 2006*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura:124–140.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1) 1999: 3-12.

Long, Maureen & Sephton, Rene (2011) Rethinkin the "Best Interests" of the Child: Voices from Aboriginal and Family Welfare Practitioners. *Australian Social Work* 64 (1) 2011: 96–112.

Mahkonen, Sami (1991) *Voidaanko lasta lailla suojella?* Helsinki: Lakimiesliiton kustannut.

Mahkonen, Sami (2007) *Lastensuojelu ja laki*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mikkola, Matti (2004) *Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet*. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi.

Mnookin, Robert H. (1973) Foster Care- In Whose Best Interest? *Harvard Educational Review* 43 (4) 1973: 599-638.

Mnookin, Robert H. and Szwed, Elisabet (1983) The Best Interest Syndrome as the Allocation of Power in Child Care. Teoksessa Hugh Geach ja Elisabet Szwed (toim.) *Providing Civil Justice for the Child*. London: Edward Arnold: 7-20.

Mäkelä, Klaus (2006) Sosiaalitutkimuksen eettinen säättely. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille 2006*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura: 360–378.

Pietilä, Veikko (1976) *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.

Piper, Christine (2000) Assumption About Children's Best Interests. *Journal of Social Welfare and Family Law* 22 (3) 2000: 261–276.

Roesch, Ronald & Zapf, Patricia A. & Hart, Stephen D. (2010) *Forensic Psychology and Law*. Hoboken, New Jersey: Wiley.

Roos, J.P. (2004) Huostaanotto ja ihmisoikeudet? Teoksessa Roos, J.P. (toim.): *Huostaanottokirja*. Turku: Design Nurmisaari: 5-11.

Räty, Tapio (2007) *Uusi lastensuojelulaki*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Viitattu 27.04.2013.)

Salter, Erika K. (2012) Deciding for a Child: a Comprehensive Analysis of the Best Interest Standard. *Theoretical Medicine and Bioethics* 33 (3) 2012: 179-198.

Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Schofield, Gillain & Thoburn, June (1996) Child Protection: The Voice of the Child in Decision Making. Lontoo: IPPR.

Sempek, Adam & Woody, Robert (2010) Family Permanence Versus the Best Interests of the Child. The American Journal of Family Therapy 38 (5) 2010: 433–439.

Semple, Noel (2011) The “Eye of the Beholder”: Professional Opinions About the Best Interests of a Child. Family Court Review 49 (4) 2011: 760–775.

Seymour, John (1992) An “Uncontrollable” Child: A Case Study in Children’s and Parent’s Rights. Teoksessa Alston, Philip & Parker, Stephen & Seymour, John (toim.) Children, Rights and the Law. Oxford: Oxford University Press, 98–118.

Seymour, John (2005) Parental Rights and the Protection of Children: A Presumption Against State Intervention. Australian Journal of Professional and Applied Ethics 7 (2) 2005: 22–23.

Silverman, David (2006) Interpreting Qualitative Data. Lontoo: Sage Publications Ltd.

Skivenes, Marit (2010) Judging the Child’s Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions. Acta Sociologica 53 (4) 2010: 339–353.

Smeyers, Paul (2010) Child Rearing in the “Risk” Society: On the Discourse of Rights and the “Best Interests of a Child”. Educational Theory 60 (3) 2010: 271–284.

Sosiaaliportti <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/jalleenyhdistaminen/>, viitattu 27.2.2013

Thomas, Nigel & O’Kane Claire (1998) When Children’s Wishes and Feelings Clash with Their ‘Best Interests’. The International Journal of Children’s Rights 6: 137–154.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Walker, Keith (1998) Jurisprudential and Ethical Perspectives on “The Best Interests of Children”. Interchange 29 (3) 1998: 287–308.

Walker, N. E., Brooks, C. M., & Wrightsman, L. S. (1999)

Children's rights in the United States: In search of a national policy. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Wiberg, Matti (2006) Yhteiskuntatiede ja kohteen vahingoittaminen. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.): Etiikkaa ihmistieteille 2006. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura: 261–273.

Zermatten, Jean (2010) The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. *International Journal of Children's Rights* 18 (4) 2010: 483–499.

Liitteet

"Perustelematon perustelu"

Heikko perustelu

Vahva perustelu

Ne tapaukset, joissa lasta ei otettu huostaan, on alleviivattu.

Suorat lapsen edun perustelut on lihavoitu.

"Perustelemattomat" eli toteavat perustelut:

Hallinto-oikeus toteaa, että huostaanotto on lapsen edun mukaista:

Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on poikavauvan edun mukaista.

Sijaishuolto on A:n edun mukaista.

Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on poikavauvan edun mukaista.

Huostaanotto ja sijaishuolto on V:n edun mukaista.

Sijaishuolto on I:n edun mukaista

Sijaishuolto on E:n edun mukaista

Sijaishuolto on A:n edun mukaista.

Sijaishuolto on J:n edun mukaista.

Sijaishuolto on E:n edun mukaista.

Sijaishuolto on J:n edun mukaista.

Sijaishuolto on P:n edun mukaista.

Sijaishuolto on I:n edun mukaista.

Sijaishuolto on U:n edun mukaista

Sijaishuolto on J:n edun mukaista.

Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on M:n edun mukaista.

P:n huostaanottaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja se on P:n edun mukaista.

K:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpidon turvaamiseksi ja se on K:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus arvioi tai katsoo huostaanoton olevan lapsen edun mukaista:

Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan O:n edun mukaista.

Huostaanoton arvioidaan olevan I:n, R:n ja S:n edun mukaista.

Huostaanoton arvioidaan olevan H:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan L:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan I:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo, että huostaanotto on V:n edun mukaista.

Huostaanoton arvioidaan olevan O:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo, että huostaanotto on K:n edun mukaista.

Huostaanoton arvioidaan olevan M:n edun mukaista.

Sijaishuollon ja sijoituksen perhetukikeskuksessa arvioidaan olevan I:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton ja sijaishuollon olevan H:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus katsoo huostaanoton olevan P:n edun mukaista.

Hallinto-oikeus pitää S:n huostaanottoa ja hänen sijoittamistaan S:n edun mukaisena ratkaisuna.

Hallinto-oikeus pitää L:n huostaanottoa ja hänen sijoittamistaan L:n edun mukaisena ratkaisuna.

E:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan E:n edun mukaista.

Tyttövauvan huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan Tyttövauvan edun mukaista.

J:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan J:n edun mukaista.

E:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan E:n edun mukaista.

Poikavauvan huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan Poikavauvan edun mukaista.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus toteaa, että K:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi ja sen arvioidaan olevan K:n edun mukaista.

A:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi, ja hallinto-oikeus arvioi sen olevan hänen etunsa mukaista.

P:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi, ja hallinto-oikeus arvioi sen olevan hänen etunsa mukaista.

K:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa, kehityksensä ja huolenpitonsa turvaamiseksi, ja hallinto-oikeus arvioi sen olevan hänen etunsa mukaista.

Heikot perustelut:

Näin ollen, siten, jne. edun mukaista:

Edellä esitetyn perusteella E:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi ja näin ollen E:n edun mukaista.

M:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä M:n tarvitseman hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi ja on siten M:n edun mukaista.

Edellä esitetyn perusteella O:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi ja näin ollen O:n edun mukaista.

Edellä esitetyn perusteella M:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi ja näin ollen M:n edun mukaista.

J:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen turvallisuutensa, terveytensä ja kehityksensä takaamiseksi ja näin ollen J:n edun mukaista.

P:n huostaanottaminen ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä hänen turvallisuutensa, terveytensä ja kehityksensä takaamiseksi ja näin ollen P:n edun mukaista.

V:n huostaanottaminen on välttämätöntä hänen tarvitsemansa hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi ja sijaishuolto on siten V:n edun mukaista.

Arvio ja viittaus:

Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa H:n huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ovat hänen etunsa mukainen ratkaisu.

Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa P:n huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ovat hänen etunsa mukainen ratkaisu.

Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa E:n huostaanottaminen ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei ole hänen etunsa mukaista.

Hallinto-oikeus arvioi, että edellä kuvatuissa olosuhteissa A:n huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle ovat hänen etunsa mukainen ratkaisu.

Hallinto-oikeus katsoo, että avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä ja tarkoituksenmukaisia turvaamaan L:n terveyttä ja kehitystä ja sekä hänen tarvitsemansa hoidon toteutumista. L:n sijoittamista huostaanotettuna kotiin äidin luokse ei voida nykyisissä olosuhteissa pitää L:n edun mukaisena ratkaisuna.

Isä on kuulemistilaisuudessa vaatinut M:ää asumaan luokseen. Isän mukaan hänen avopuolisonsa voi huolehtia M:stä, jos hän joutuu vankilaan. Hallinto-oikeus toteaa, että M on pitkään joutunut olemaan huolissaan vanhempiensa päihteiden käytöstä ja hänen kasvuolosuhteensa ovat olleet hyvin turvattomat M:n ikäiselle lapselle. M:n terveyden ja kehityksen turvaaminen edellyttää nyt erityisen turvallista ja vakaata kasvuympäristöä, jossa hän voi elää ikätasonsa mukaista elämää. Asiakirjoista ilmenee, että myös isän avopuoliso on kevään aikana ollut kaksi kertaa päihtyneenä M:n ollessa isänsä luona. Nykyisessä tilanteessa M:n sijoittamista kotiin isän luokse isän ehdottamalla tavalla ei voida pitää M:n tarpeiden ja edun mukaisena ratkaisuna.

Edun mukaisen huolenpidon toteutuminen:

K:n huostaanottaminen on välttämätöntä K:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi.

I:n huostaanottaminen on välttämätöntä I:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi.

E:n kasvuolosuhteet vanhempien luona uhkaavat vakavasti vaarantaa E:n terveyttä ja kehitystä. Avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi tukemaan vanhempia heidän päihitteettömyydessään ja ne ovat olleet osin myös soveltumattomia E:n edun mukaisen huolenpidon ja turvallisen kasvuympäristön toteuttamiseksi.

Avohuollon toimet eivät ole sopimattomia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi:

Kun otetaan huomioon suullisessa käsittelyssä äidin nykyisestä tilanteesta ja voinnista saatu selvitys, asiassa saadun selvityksen perusteella ei myöskään voida katsoa näytetyn, että avohuollon tukitoimet olisivat äidin tämän hetkisessä tilanteessa riittämättömiä tai mahdottomia toteuttaa tai, että ne olisivat sopimattomia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi.

Asiassa saadun selvityksen perusteella ei voida katsoa näytetyn, että avohuollon tukitoimet olisivat perheen tämän hetkisessä tilanteessa osoittautuneet lastensuojelulain 40 §:n tarkoittamalla tavalla riittämättömiksi tai mahdottomiksi toteuttaa tai, että ne olisivat sopimattomia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi.

Hallinto-oikeus katsoo, ettei hakemuksessa esitetystä äidin alkoholinkäyttöä koskevasta selvityksestä ja kiireelliseen sijoitukseen johtaneista olosuhteista voida tehdä johtopäätöstä siitä, että puutteet I:n huolenpidossa ja muut kasvuolosuhteet äidin luona uhkaisivat vaarantaa I:n terveyttä ja kehitystä. Asiassa ei myöskään ole selvitetty mahdollisuutta muiden avohuollon tukitoimien käyttämiseen, esimerkiksi tukihenkilön määräämiseen äidille. Asiassa ei siten ole esitetty riittävää selvitystä siitä, että avohuollon tukitoimet olisivat lastensuojelulain 40 §:n tarkoittamalla tavalla osoittautuneet riittämättömiksi tai mahdottomiksi toteuttaa tai että ne

olisivat sopimattomia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi.

Esitetyn selvityksen perusteella kodin olosuhteissa ja H:n kasvuolosuhteissa ei H:n kokonaistilanne huomioon ottaen enää ilmene sellaisia puutteita, joiden perusteella voitaisiin arvioida, että hänen terveytensä tai kehityksensä vaarantuisi vakavasti lastensuojelulain 40 §:ssä tarkoitetulla tavalla äidin luona kotona. H ei ole myöskään omalla käyttäytymisellään vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään. Asiassa saadun selvityksen perusteella kokonaisuudessaan hallinto-oikeus katsoo, että avohuollon tukitoimet ovat sopivia ja riittäviä H:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi. H on koulunkäyntivaikeuksiensa osalta autettavissa avohuollon sekä koulun erityisillä tukitoimenpiteillä. Hallinto-oikeus on tässä harkinnassaan ottanut huomioon H:n iän ja äidin opintojen päättymisen ja työllistymisen. Näiden seikkojen on arvioitu vakauttavan äidin olosuhteita siten, että hänellä on mahdollisuus vastata H:n hoidosta ja kasvatuksesta. Kun lisäksi otetaan huomioon, että 11-vuotias H on johdonmukaisesti vakaana mielipiteenään ilmoittanut haluavansa asua äidin luona, hallinto-oikeus katsoo, että H:n huostaanotolle ja sijaishuoltoon sijoittamiselle ei sosiaalihuollon johtajan hakemuksessa ole esitetty riittäviä perusteita.

Vahvat perustelut:

Päihitteettömyydestä ei ole varmuutta:

I:n luovuttaminen olosuhteisiin, joissa hänen vanhempiansa päihitteettömyydestä ei ole varmuutta, ei ole hänen etunsa mukaista.

Lapsen ja vanhemman välinen tiivis suhde:

O:n sijoituksen jatkamista yksinään ei äidin ja lapsen tiivis ja läheinen suhde huomioon ottaen voida kuitenkaan tällä hetkellä pitää lapsen edun mukaisena.

Viittaava:

Isän tilanne on aiempaan verrattuna selkeästi kohentunut. Hänen alkoholinkäyttönsä on nyttemmin hallinnassa ja seulat ovat olleet toistuvasti negatiiviset. Hänen psyykkinen vointinsa on myös kohentunut ja tasaantunut Hän on läpikäynyt

useamman vuoden terapian ja sitoutunut jo vuosien ajan psyyken lääkitykseensä. Hänen ja äidin keskinäiset välit ovat seestyneet ja heidän erilleen asumisensa on nyttemmin todellista. Asiassa esitetyissä kirjallisissa ja suullisissa lausunnoissa on todettu, että Isä kykenee sitoutumaan P:n hoitoon, mitä seikkaa ei ole syytä epäillä. Huostaanoton tarvetta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että P on pienestä pitäen joutunut elämään varsin epätyytyttävissä kasvuolosuhteissa vanhempien omien ongelmien ja keskinäisten parisuhdeongelmien takia. Näistäkin seikoista johtuen P:n terveen kasvun ja kehityksen kannalta tarvitaan pidemmältä ajalta näyttöä kuin mitä nyt on esitetty isän vakiintuneesta tilanteesta, äidin ja isän välien selkiytymisestä sekä heidän sitoutumisestaan avohuollon tuki- toimiin. Tämän vuoksi P:n edun mukaista ei ole vielä tässä vaiheessa sijoittaa häntä isänsä luokse.

Huostaanoton tarvetta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että S on pienestä pitäen joutunut elämään varsin epätyytyttävissä kasvuolosuhteissa vanhempien omien ongelmien ja keskinäisten parisuhdeongelmien takia. Näistäkin seikoista johtuen S:n terveen kasvun ja kehityksen kannalta tarvitaan pidemmältä ajalta näyttöä kuin mitä nyt on esitetty isän vakiintuneesta tilanteesta, äidin ja isän välien selkiytymisestä sekä heidän sitoutumisestaan avohuollon tukitoimiin. Tämän vuoksi S:n edun mukaista ei ole vielä tässä vaiheessa sijoittaa häntä isänsä luokse.

Isä on kuulemistilaisuudessa ilmoittanut haluavansa J:n asumaan luokseen. Isän mukaan hänellä ei ole alkoholiongelmaa eikä muutenkaan ongelmaa, joka voisi haitata J:n elämää. Jos J kotiutuisi isän luokse, hänen tukenaan J:n hoidossa olisi hänen täysi-ikäinen tyttärensä.

J:llä on FAS-diagnoosi ja hän tarvitsee erityistä huolenpitoa, seuranta ja huolehtimista kuntoutuksen saamisesta. Hallinto-oikeus arvioi, että J:n sijoituspaikan tulee olla erityisen vakaa ja edellä olevia J:n erityistarpeita tukeva. Tämän vuoksi hallinto-oikeus arvioi myös, että isällä ei asiassa saadun selvityksen perusteella ole tällä hetkellä edellytyksiä kuvaamansa tuenkaan avulla huolehtia ja ottaa vastuuta J:n ikäisen pienen lapsen hoidosta ja tämän terveestä kehityksestä. Näin ollen isän kuulemistilaisuudessa ehdottamaa vaihtoehtoa ei voida pitää toteuttamiskelpoisena eikä lapsen edun mukaisena.

Avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet tapauksessa riittämättömiksi keinoiksi hoitaa äidin päihdeongelmaa ja äidin sitoutumattomuuden vuoksi ne ovat olleet osin mahdottomiakin toteuttaa. P:n sijoittaminen sijaishuoltoon on näin ollen välttämätöntä ja P:n edun mukaista.

Sijaishuollossa V:lle pystytään takaamaan asianmukaiset kasvuolosuhteet, jotka tukevat hänen psyykkistä kehitystään. Näin ollen sijaishuolto on V:n edun mukaista.

Vanhemmat eivät ole kyenneet asettamaan lapsen etua ja turvallisuutta keskinäisten asioidensa edelle:

Erityisen huolestuttavaa riitatilanteissa on ollut vanhempien käyttäytymisen impulsiivisuus ja se, etteivät he ole kyenneet K:n hoitoon liittyvissä ja K:n kannalta tärkeissä tilanteissa kontrolloimaan käytöstään ja asettamaan K:n turvallisuutta ja etua keskinäisten asioidensa edelle.

Lapsen oletetun isän isyyttä ei ole vahvistettu ja hänen osallistumisensa lapsen hoitoon ja kasvatukseen riippuu äidin tahdosta, mikä ei ole lapsen edun mukaista, ottaen huomioon että lapsen oletettu isä on lapselle tärkeä henkilö:

Koska K:n isyyttä ei ole vahvistettu, hänen osallistumisensa A:n hoitoon ja kasvatukseen riippuu Äidin tahdosta. Tämä ei ole A:n edun mukaista ottaen huomioon, että K on A:n elämässä tosiasiallisesti tärkeä henkilö, joka on tarvittaessa vastannut A:n arjesta ja huolenpidosta.

Vanhempi ei ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioonottavaksi:

Äiti tiedostaa lapsiaan kohtaan käyttämänsä väkivallan, mutta hän ei siitä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioon ottavaksi.

Äiti tiedostaa lapsiaan kohtaan käyttämänsä väkivallan, mutta hän ei siitä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioon ottavaksi.

Äiti tiedostaa lapsiaan kohtaan käyttämänsä väkivallan, mutta hän ei siitä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioon ottavaksi.

Äiti tiedostaa lapsiaan kohtaan käyttämänsä väkivallan, mutta hän ei siitä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan kasvatuksellisia keinojaan lapsen edun huomioon ottavaksi.

Tilanne ei ole lapsen edun mukainen isoäidin ja isän välisen epäluottamuksen vuoksi:

Tilannetta ei asiassa esille tulleen isän ja isoäidin välisen epäluottamuksen vuoksiakaan ole pidettävä A:n edun mukaisena. Hallinto-oikeus katsoo, että avohuollon tukitoimet eivät tässä tilanteessa ole riittäviä A:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, vaan että huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä.

Tilannetta ei asiassa esille tulleen isän ja isoäidin välisen epäluottamuksen vuoksiakaan ole pidettävä V:n edun mukaisena. Hallinto-oikeus katsoo, että avohuollon tukitoimet eivät tässä tilanteessa ole riittäviä V:n edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, vaan että huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on välttämätöntä.